

สิ่งทึลฉลฉน ในพระบรมมหาราชวัง

โดย

นายกรึตติ เอี่ยมดารา

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์

ภาควิชาโบราณคดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

สิ่งคัดลอกในพระบรมมหาราชวัง

โดย
นายศิริติ เอี่ยมดารา

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์
ภาควิชาโบราณคดี
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2552
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

CHINESE STONE LION IN THE GRAND PALACE

By

Keerati Aem-dara

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF ARTS

Department of Archaeology

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2009

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้การค้นคว้าอิสระเรื่อง “สิ่งสี่ลาจัน ใน
พระบรมมหาราชวัง” เสนอโดย นายกิริติ เอี่ยมคารา เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตั้งกูร)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ
ศาสตราจารย์ ดร.ม.ร.ว. สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์

คณะกรรมการตรวจสอบการค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์มยุรี วีระประเสริฐ)
...../...../.....

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์มาลินี คัมภีร์ญาณนนท์)
...../...../.....

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.ม.ร.ว. สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์)
...../...../.....

49101307 : สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์

คำสำคัญ : สิ่งศิลาเงิน / พระบรมมหาราชวัง

กิริติ เอี่ยมคารา : สิ่งศิลาเงิน ในพระบรมมหาราชวัง. อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ : ศ.ดร.ม.ร.ว. สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. 146 หน้า.

วัตถุประสงค์ของการศึกษา สิ่งศิลาเงินในพระบรมมหาราชวัง: กรณีศึกษา ประติมากรรมสิ่งศิลาเงินในพระบรมมหาราชวัง โดยการเปรียบเทียบ (RELATIVE CHRONOLOGY) เพื่อจำแนกวัสดุที่ใช้แกะสลักสิ่งศิลาเงิน ลักษณะองค์ประกอบและที่มาของสิ่งศิลาเงิน ตลอดจนการศึกษาคติความเชื่อในการตั้งสิ่งศิลาเงินในพระบรมมหาราชวัง ผลของการศึกษาทำให้ทราบว่า ประติมากรรมสิ่งศิลาเงินที่ตั้งอยู่ในพระบรมมหาราชวัง แยกออกได้ 2 ขนาด คือขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก นอกจากนั้นยังสามารถจำแนกประเภทวัสดุที่ใช้ทำประติมากรรมสิ่งศิลาเงินได้ 3 ประเภทคือ

1. สิ่งศิลาเงินที่แกะสลักจากหินอ่อน มีสามคู่ออยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
2. สิ่งศิลาเงินที่แกะสลักจากหินก้อนเดียว มีสามคู่ออยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
3. สิ่งศิลาเงินที่ทำจากเทคนิคพิเศษพบมีจำนวนมากในพระบรมมหาราชวัง

ส่วนการตั้งประติมากรรมสิ่งศิลาเงินในพระบรมมหาราชวังอาจพิจารณาได้เป็น 2 แนวทาง คือ

1. การวางตำแหน่งสิ่งศิลาเงิน นั้นอาจเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องสัตว์ผู้พิทักษ์หรือ ทวารบาล พุทธศาสนิกชนจีนยกย่องว่า สิ่งที่เป็นสัตว์ชั้นสูงทำหน้าที่ขับไล่สิ่งชั่วร้าย และพิทักษ์คุ้มกันพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ในพระบรมมหาราชวังตั้งสิ่งศิลาเงินขนาดใหญ่ เพื่อเป็นทวารบาลบริเวณประตูต่างๆ ในเขตวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เขตพระราชฐานชั้นกลาง และเขตพระราชฐานชั้นใน

2. การตั้งสิ่งศิลาเงิน เพื่อประดับสถานที่โดยใช้สิ่งศิลาเงินขนาดเล็กตั้งประดับตามสถานที่ต่างๆในพระบรมมหาราชวัง โดยมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนย้ายจนครั้งสุดท้ายในการบูรณะใหญ่ในปีพุทธศักราช 2525 ก่อนฉลองครบ 200 ปีกรุงรัตนโกสินทร์ และส่งอิทธิพลต่อภาพวาดจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ด้วย

ภาควิชาโบราณคดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2552

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ .....

49101307 : MAJOR : HISTORICAL ARCHAEOLOGY

KEY WORD : CHINESE STONE LION / GRAND PALACE

KEERATI AEM-DARA : CHINESE STONE LION IN THE GRAND PALACE.

INDEPENDENT STUDY ADVISOR : PROF.M.R.SURIYAVUDH SUKHASVASTI,Ph.D. 146 pp.

The objective of the study on the Chinese Lion Statues in the Grand Palace by relative chronology for categorizing the materials used for carving the statues is to differentiate the character of the elements of which the statues were originated as well as the belief behind the placing of the statues.

The result of the study shows that the Chinese Lion Statues in the Grand Palace are of 2 kinds; the big one and the small one. Besides we can also categorize 3 types of materials made into the statues:

1. Three pairs of Chinese Lion Statues carved by marble. These are in Wat Phra Sri Rattana Sadsadaram.

2. Three pairs of Chinese Lion Statues carved by one single stone. These are in Wat Phra Sri Rattana Sadsadaram.

3. Chinese Lion Statues carved by special technique. These types are found numerous in the Grand Palace.

As for how to locate the Chinese Lion Statues in the Grand Palace, there are considerably 2 ways;

1. The place to locate the Chinese Lion Statues is related to the belief of the guarding spirits in forms of animals or the door guarding who can ward off the devils and protect the dharma of the Lord Buddha. In the Grand Palace which covers the areas of Wat Phra Sri Rattana Sadsadaram and in the central and inner courts, the big Chinese Lion Statues are erected to guard the doors.

2. The other way to use the Chinese Lion Statues is for decoration. There are a lot of places in the Grand Palace where ones can see the smaller lion statues standing still. The last relocation of the statues took place in 1982 before the Rattakosin Bicentennial Celebration. The influence of the Chinese Lion Statues can also be seen in the Rammayana Mural Painting.

Department of Archaeology Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2009

Student's signature .....

Independent Study Advisor's signature .....

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้จะเสร็จสมบูรณ์ไม่ได้ หากขาดการช่วยเหลือการสนับสนุนด้าน ข้อมูลและกำลังใจของบุคคลที่มีพระคุณจำนวนมาก

ท่านแรกคือ กิ่ง นายเค็ง แซ่ตั้ง ที่เดินทางมาจากมณฑลซัวเถากับอาเหล่ากงที่จดจำ สิ่งที่ได้พบเห็นในเมืองจินมาเล่าสู่ให้รุ่นลูกและหลานฟัง ทำให้เกิดกำลังใจที่จะศึกษาสายสัมพันธ์ ไทยจีน พร้อมด้วยคณาจารย์จาก มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะโบราณคดีที่ประสิทธิ์ประสาทวิชา โบราณคดีและคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยหัวเฉียว ฝ่ายการแพทย์จีน โดยเฉพาะคุณสุวัฒน์ ลีชาญกุล สถาบันเอเชียศึกษาแผนกจีน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ม.ร.ว. สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ ผู้ให้ข้อมูล สำคัญในพระบรมมหาราชวัง พร้อมทั้งเป็นที่ปรึกษาสารนิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มยุรี วีระประเสริฐ ที่ช่วยให้คำแนะนำการใช้ ถ้อยคำความหมายของการศึกษา และข้อมูลการค้นคว้าจากเอกสารอ้างอิงในการศึกษางานจน สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้

และสุดท้ายขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ สำนักพระราชวังทุกท่านที่ให้โอกาสและเป็นกำลังใจให้การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ขอขอบพระคุณ

กิริติ เอี่ยมคารา

สารบัญ

		หน้า
	บทคัดย่อภาษาไทย	ง
	บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
	กิตติกรรมประกาศ	ฉ
	สารบัญภาพ	ญ
บทที่		
1	บทนำ	1
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	3
	ความมุ่งหมาย	3
	ขอบเขตของการศึกษา	3
	ขั้นตอนการศึกษา	3
	แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย	4
	ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย	5
	ข้อตกลงเบื้องต้น	5
2	คติความเชื่อเกี่ยวกับสิงโตหินจีน	7
	การเข้ามาสู่ประเทศจีนของสิงห์	7
	ความนิยมเกี่ยวกับสิงห์ศิลาในประเทศจีน	8
	ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งสิงห์	8
	สาเหตุที่วัฒนธรรมสิงโตของประเทศจีนแพร่หลายในประเทศจีน	11
	พัฒนาการและวิวัฒนาการของความเชื่อเรื่องสิงห์ในวัฒนธรรมจีน	12
	วิวัฒนาการของวัฒนธรรมสิงโตในแต่ละยุคสมัย	13
	การแบ่งลักษณะของสิงห์ศิลาจีนตามลักษณะของภูมิภาค	15
	การแพร่หลายของสิงห์ศิลาจีนในประเทศไทย.....	16
	การเรียกสิงห์ในภาษาจีนและความหมายสิงห์ในประเทศไทย	19
	คติการสร้างรูปทวารบาล	20
	สิงห์ศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง.....	22

บทที่		หน้า
3	รูปแบบของประติมากรรมสิ่งทศลาจันในพระบรมมหาราชวัง	25
	รูปแบบของสิ่งทศลาจันแบบที่ 1 สิ่งทศลาแบบจันที่เกาะสลัก	
	จากหินอ่อนทั้งตัวมีจำนวน 3 คู่	27
	รูปแบบของสิ่งทศลาจันแบบที่ 2 ที่เกาะสลักจากหินมีจำนวน 3 คู่	29
	รูปแบบของสิ่งทศลาจันแบบที่ 3 สิ่งทศลาแบบจันที่สร้างขึ้นจาก	
	เทคนิคพิเศษ	33
	สิ่งทศลาแบบจันที่สร้างขึ้นจากเทคนิคพิเศษในเขต	
	วัดพระศรีรัตนศาสดาราม	34
	สิ่งทศลาแบบจันที่สร้างขึ้นจากเทคนิคพิเศษในเขตพระราชฐานชั้นกลาง ..	40
	ลักษณะของสิ่งทศลาจันที่ตั้งแบบประดับในพระบรมมหาราชวัง.....	53
4	องค์ประกอบและลักษณะพิเศษของประติมากรรมสิ่งทศลาจัน	
	ในพระบรมมหาราชวัง	57
	รูปแบบการสร้างสิ่งทศลาจัน	58
	หัวสิ่งทศลาจัน (ชื่อโถว) 獅頭	58
	คิ้ว (เหมยเหมมา) 眉毛	58
	ตา (เอียนจิง) 眼睛	59
	จมูก (เป่) 鼻	59
	ปาก (จู่ปา) 嘴巴	60
	หู (เอ่อตัว) 耳朵	61
	ขนแผงท้ายทอย (จิงเหมมา) 頸毛	61
	ขาเล็บ (เจียวจื่อ) 腳趾	62
	หาง (อู่ปา) 尾巴	62
	ซี่งิ้ว	62
	กระดิ่ง (เซียงหลิง) 項鈴	63
	พู่(ซู่ยจื่อ) 穗子	63
	เข็มขัดหรือห่วงคอ (เซ่ไต้) 繫帶	63

บทที่	หน้า
ลูกสิงห์จีน	64
หลัง (เปี้ย) 背	64
ลักษณะลายพิเศษบนตัวสิงโต	65
5 บทวิเคราะห์และบทสรุป	67
รูปแบบของสิงห์ศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง.....	67
วัสดุที่นำมาทำสิงห์ศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง.....	68
คติความเชื่อในการตั้งสิงห์ศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง	70
แนวความคิดและคติความเชื่อเกี่ยวกับสิงห์ศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง ..	72
บรรณานุกรม	142
ประวัติผู้วิจัย	146

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	พระโพธิสัตว์มัญชุศรี(เหวินชฺชูซ่า) ทรงประทับบนสิงโตทำจากทองสัมฤทธิ์ สร้างในสมัยราชวงศ์หมิง พบที่มณฑลเจียงหนัน	74
2	รูปปั้นสิงโตเผ่าราชวัง ทำจากหินอ่อนสร้างในสมัยราชวงศ์เป่ย์ยุ่ยพบที่ มณฑลส่านซี	74
3	กระถางรูป 3 ขา หูกระถางสองข้างเป็นมังกร บนฝากระถางรูป มีรูปสิงโต ขนาด 23 x 17 x 32 ซม. สร้างในสมัยราชวงศ์ชิง สถานที่พบแถบ เจียงหนัน	75
4	ประติมากรรมสิงห์ที่มาพร้อมกับพุทธศาสนา	75
5	รูปปั้นสิงโตเผ่าพิทักษ์โต๊ะบูชาเทพเจ้า ทำจากหินและดินเหนียวผสมปูน สร้างในสมัยราชวงศ์ถัง พบที่มณฑลส่านซีทำจากหินและดินเหนียวผสมปูน ขนาด 29 x 23 x 39 เซนติเมตร	76
6	รูปปั้นสิงโตคู่หน้าวัด สร้างในสมัยราชวงศ์ชิง ทำจากหินภูเขาไฟ ขนาด 28 x 28 x 68 เซนติเมตร สร้างในสมัยราชวงศ์ชิง พบที่มณฑลกว่างตง (กว่างตุ้ง)	76
7	รูปปั้นสิงโตไฟ ทำจากหินแกรนิต ขนาด 31 x 23 x 38 เซนติเมตร บนหัวมีเขาเดี่ยว กีบเท้าคู่ ลำตัวกิเลน เท้าทั้งสี่มีลายไฟ เป็นสิงโตประจำเรือน แบบมาตรฐานสร้างในสมัยราชวงศ์หมิง พบที่แถบหัวจง	77
8	รูปแกะสลักสิงโตหินอ่อนหน้าเสาประตู สมัยราชวงศ์ซ่ง ขนาด 45 x 20 x 70 เซนติเมตร พบที่มณฑลเหอเป่ย์	77
9	เสาผูกม้า ทำด้วยหินและดินเหนียวผสมปูนเสาต้นซ้าย ขนาด 24 x 24 x 210 เซนติเมตร เสาต้นกลาง ขนาด 22 x 22 x 160 เซนติเมตร เสาต้นขวา ขนาด 21 x 16 x 92 เซนติเมตร	78
10	สิงโตหินคู่เผ่าพิทักษ์ประตู ขนาด 37 x 50 x 56 เซนติเมตร สร้างในสมัยราชวงศ์ชิง พบแถบมณฑลหัวจง	78
11	รูปแบบของสิงโตหินจีนในแต่ละมณฑล	79
12	สิงโตเผ่าพิทักษ์วัง ขนาด 42 x 35 x 49 เซนติเมตร ทำด้วยหินแกรนิต พบที่มณฑลส่านซี	80

ภาพที่		หน้า
13	สิ่งโตหินคู่ใฝ่หน้าประตู ทำด้วยหินแกรนิตเขียว ขนาด 40 x 35 x 68 เซนติเมตร สร้างในสมัยราชวงศ์ซิง พบที่มณฑลฝูเจี้ยน (ฮกเกี้ยน)	80
14	สิ่งโตหินคู่หน้าศาลเจ้า ทำด้วยหินแกรนิตขาว ขนาด 42 x 29 x 70 เซนติเมตร สร้างในสมัยราชวงศ์ซิงพบที่มณฑลกว่างตง(กวางตุ้ง)	81
15	สิ่งโตใฝ่พิทักษ์ประตู ทำด้วยหินทราย ขนาด 51 x 29 x 69 เซนติเมตร สร้างในสมัย ราชวงศ์ซิง	81
16	ศาลเจ้าสิ่งโตทอง ภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำพระจันทร์	82
17	ลับแลสลักศิลาอย่างจีน เรื่องสัญลักษณ์มงคลจีน ประกอบสถาปัตยกรรมในลับแล	82
18	แผ่นหินประตูดุสถานจำหลักลายทวารบาลบาล ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ถัง จากเมืองซีอาน ปัจจุบันอยู่ในพิพิธภัณฑท์ THE METROPOLITAN MUSEUM OF ART	83
19	ภาพวาดเขียนสีเป็นรูปทวารบาลแบบจีนที่เรียกว่า “มิ่งซิน”	84
20	ภาพสิงห์ขวาเลขที่ ภ 002 ห ว ญ34/2 เลขที่14323	85
21	ภาพสิงห์ขวาเลขที่ ห จ ซ 667-23420	85
22	สิงห์แบบขวาในอาคารมหาสุรสิงหนาท	86
23	สิงห์แบบขวาในอาคารมหาสุรสิงหนาท	86
24	สิ่งโตหินแบบเขมร บริเวณทางเข้าประตูเกยหน้า	87
25	สิ่งโตหินศิลปะเขมร ตั้งบริเวณทางเข้าวัดพระแก้ว ทางประตู หน้าวัว	87
26	สิ่งโตหินจีนแกะสลักนูนสูงประดับบนกระถางต้นไม้ภายใน วัดพระศรีรัตนศาสดาราม	88
27	สิ่งโตโลหะแบบจีนบนภาชนะใสน้ำมนต์	88
28	สิ่งโตหินอ่อนแบบจีนบริเวณหอพระคันธารราษฎร์	89
29	สิ่งโตหินอ่อนแบบจีนบริเวณด้านหน้าปราสาทพระเทพบิดร	90
30	สิ่งโตหินอ่อนแบบจีนบริเวณด้านหน้าพระมณฑีรธรรม	91
31	สิ่งศิลปะจีนตั้งด้านซ้ายของประตูเกยหลัง	92
32	สิ่งศิลปะจีนคู่หน้าหอพระคันธารราษฎร์	92
33	สิ่งศิลปะจีนแบบหินจีนบริเวณหน้าพระวิหารยอด	93
34	สิ่งศิลปะจีนบริเวณประตูสวัสดิโสภณ	93

ภาพที่	หน้า
35	สิ่งศิลาเงินบริเวณประตูศรีรัตนทางออกวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตู้เขตพระราชฐานชั้นกลาง 94
36	สิ่งศิลาแบบเงินบริเวณด้านหน้าพระวิหารยอดจัดตั้งเป็นคู่ โดยตั้งตัวผู้ไว้ทางด้านขวาและตั้งตัวเมียไว้ทางด้านซ้าย 94
37	สิงโตหินอ่อนแบบเงินบริเวณด้านหน้าปราสาทเทพบิดร จัดตั้งเป็นคู่ โดยสิ่งทั้งสองเป็นเพศผู้ซึ่งตัวทางด้านซ้ายมือมีลูกสิงโตอยู่บนหลัง ตามความเชื่อเรื่องไทชื้อ ซื่อซื่อ 95
38	สิงโตหินอ่อนแบบเงินบริเวณด้านหน้าพระมณเฑียรธรรม จัดตั้งเป็นคู่ โดยตั้งตัวผู้ไว้ทางด้านขวา และตั้งตัวเมียไว้ทางด้านซ้าย 96
39	สิงโตหินอ่อนแบบเงินบริเวณหอพระคันธารราษฎร์ จัดตั้งเป็นคู่ โดยตั้งตัวผู้ไว้ทางด้านซ้ายและ ตั้งตัวเมียไว้ทางด้านขวา 97
40	ทรงประทับลับปลาเปลื้องเครื่อง เพื่อประทับพระที่นั่งราชนทรยาน 98
41	ประตูเกยหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม 99
42	สิ่งศิลาเงินตั้งด้านซ้ายของประตูเกยหลัง 99
43	สิ่งศิลาเงินตั้งด้านขวาทางเข้าประตูเกยหลัง 100
44	สัญลักษณ์ที่แสดงความหมายของสิ่ง 100
45	สิ่งศิลาเงินบริเวณประตูหน้าพระวิหารยอด 101
46	สิงโตหินเงินคู่หน้าหอพระคันธารราษฎร์ 101
47	สิงโตหินเงินคู่หน้าหอพระคันธารราษฎร์แกะสลักจากหินทรายแดง 102
48	สิงโตหินเงินมุมกำแพงวัดพระศรีรัตนศาสดารามด้านนอก 103
49	สิงโตหินเงินบริเวณประตูสวัสดิโสภณ 103
50	สิงโตหินเงินบริเวณทางเข้าประตูหน้าวิ้ว 104
51	สิ่งศิลาเงินบริเวณประตูศรีรัตนทางออกวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตู้เขตพระราชฐานชั้นกลาง 104
52	สิ่งศิลาเงินคู่บริเวณประตูกลมเกลาตรูและประตูมังก์กรเล่นลม 105
53	ประตู พระทวารเทวาภิบาล 106
54	ประตู พระทวารเทเวศร์รักษา 106
55	สิ่งประดับด้านหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท 107
56	สิ่งศิลาเงินคู่บริเวณประตูดุสิตเสาศา 108

ภาพที่		หน้า
57	สิ่งหัตถ์ลาจิ้นคู่บริเวณประตูสนามราชกิจ	109
58	สิ่งหัตถ์ลาจิ้นคู่บริเวณประตูพรหมโสภา	110
59	สิ่งหัตถ์ลาจิ้นคู่บริเวณประตูพรหมศรีสวัสดิ์	111
60	สิ่งหัตถ์ลาจิ้นคู่บริเวณประตูศรีสุนทร	112
61	สิ่งหัตถ์ลาจิ้นคู่บริเวณประตูสุวรรณบริบาล	113
62	กลุ่มสิ่งหัตถ์ลาจิ้นบริเวณประตู พระทวารเทวภิบาล	114
63	กลุ่มสิ่งหัตถ์ลาจิ้นบริเวณประตู พระทวารเทเวศร์รักษา	115
64	คู่สิ่งหัตถ์ลาจิ้นบริเวณทางเข้าหมู่พระมหาปราสาทด้านทิศเหนือ ประตูทิศตะวันออก	116
65	คู่สิ่งหัตถ์ลาจิ้นบริเวณทางเข้าหมู่พระมหาปราสาทด้านทิศเหนือประตูกลาง	117
66	คู่สิ่งหัตถ์ลาจิ้นบริเวณทางเข้าหมู่พระมหาปราสาทด้านทิศเหนือ ประตูทิศตะวันตก	118
67	คู่สิ่งหัตถ์ลาจิ้นบริเวณทางเสด็จด้านทิศตะวันออกของหมู่พระมหาปราสาท	119
68	คู่สิ่งหัตถ์ลาจิ้นบริเวณทางเข้าหมู่พระมหาปราสาทด้านทิศตะวันออก	120
69	คู่สิ่งหัตถ์ลาจิ้นบริเวณทางเข้าหมู่พระมหาปราสาทด้านทิศตะวันตก	121
70	คู่สิ่งหัตถ์ลาจิ้นบริเวณด้านหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท	122
71	การประดับสิ่งหัตถ์บริเวณทางขึ้นพระที่นั่งดุสิตาภิรมย์	123
72	การประดับสิ่งหัตถ์บริเวณทางขึ้นหอศาสตราคม	123
73	การประดับสิ่งหัตถ์บริเวณทางขึ้นพระที่นั่งอาภรณ์ภิโมกข์ปราสาท	124
74	สิ่งหัตถ์ลาจิ้นคู่หน้าหอพระคันธารราษฎร์ และสิ่งโศหินจินขนาดเล็กตั้งประดับ รอบหอพระคันธารราษฎร์ จำนวน 31 ตัว	124
75	สิ่งหัตถ์ลาจิ้นขนาดเล็กตั้งประดับรอบหอพระคันธารราษฎร์ จำนวน 31 ตัว	125
76	การประดับสิ่งหัตถ์ลาจิ้นบนสะพานมาโคโปโล	125
77	สิ่งหัตถ์ลาจิ้นบริเวณด้านหน้าพระวิหารยอด จัดตั้งเป็นคู่ โดยตั้งตัวผู้ไว้ทางด้านขวาและตั้งตัวเมียไว้ทางด้านซ้าย	126
78	สิ่งหัตถ์ลาจิ้นขนาดเล็กตั้งประดับด้านหลังพระที่นั่งไชยชุมพล	127
79	หัวสิ่งหัตถ์ลาจิ้นผู้และลักษณะหน้าตา	128
80	หัวสิ่งหัตถ์ลาจิ้นเพศเมียและลักษณะหน้าตา	129
81	ลักษณะหูสิ่งหัตถ์ลาจิ้นในพระบรมมหาราชวัง	130

ภาพที่		หน้า
82	ลักษณะแพ่งท้ายทอยสิ่งศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง	131
83	ลักษณะขาสิ่งศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง	132
84	ลักษณะหางสิ่งจีนในพระบรมมหาราชวัง	133
85	ลักษณะชั้วฉิวของสิ่งศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง	134
86	ลักษณะกระดิ่งของสิ่งศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง	135
87	ลักษณะฟูสิ่งศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง	136
88	ลักษณะเข็มขัดของสิ่งศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง	137
89	รูปแบบต่างๆของลูกสิงศิลาโตจีนในพระบรมมหาราชวัง	138
90	ลักษณะขนแพงหลังของสิ่งศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง	139
91	ลักษณะลายพิเศษบนตัวสิ่งศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง	140
92	วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ห้องภาพที่ 106 หนุมานหลอกให้ทศกัณฐ์ออกรบ ภาพเปรียบเทียบสิ่งจีนจากภาพวาดและสิ่งศิลาจีน	141

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระบรมมหาราชวังเริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อวันจันทร์ เดือนหก แรมสิบค่ำ จุลศักราช 1144 ตรงกับวันที่ 6 พฤษภาคม พุทธศักราช 2325 โดยเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหাজักรับรมนาถพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระปฐมบรมกษัตริย์แห่งพระบรมราชวงศ์จักรีทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชมณเฑียรสถานแห่งแรกของกรุงรัตนโกสินทร์¹ โดยมีอาณาเขตเดิมเมื่อแรกสร้าง 132 ไร่ ในตอนแรกนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชมณเฑียรสถานด้วยเครื่องไม้และรายล้อมอาณาบริเวณด้วยปราการระเนียดไว้เป็นการชั่วคราว¹ เมื่อพระราชนิเวศน์มณเฑียรสถานชั่วคราวสร้างแล้วเสร็จ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตราขบวนข้ามฟากจากพระราชวังกรุงธนบุรี มา ณ ฝั่งตะวันออกเสด็จขึ้นฉนวนหน้าพระบรมมหาราชวังประทับพระราชยานเสด็จสู่พระราชมณเฑียรสถาน ทรงประกอบพระราชพิธีปราบดาภิเษกเสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเป็นพระปฐมบรมกษัตริย์ในพระบรมราชวงศ์จักรี ต่อมาเมื่อผ่านไอศูรย์ราชสมบัติทำนุบำรุงบ้านเมืองร่มเย็น เป็นสุขจึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เริ่มก่อสร้างพระราชนิเวศน์มณเฑียรสถานเป็นการถาวร

อาณาเขตพระบรมมหาราชวังปัจจุบัน มีเนื้อที่ 152 ไร่ 2 งาน โดยมี

กำแพงด้านเหนือยาว 410 เมตร เริ่มจากป้อมอินทรรังสรรค์ ณ มุมด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ไปถึงป้อมเสด็จัดศกรที่มุมด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

กำแพงด้านใต้ยาว 360 เมตร เริ่มจากป้อมสัตบรรพตด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ไปถึงป้อมอนันตคีรีที่มุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้

---

¹ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โสภณ-พิพรรฒธนากรม ,2481), 483.

กำแพงด้านตะวันออกยาว 510 เมตร เริ่มจากป้อมเผด็จจักรด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือลงไปถึงป้อมอนันตคีรีที่มุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้

กำแพงด้านตะวันตกยาว 630 เมตร เริ่มจากป้อมอินทรวงศ์ ณ มุมด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือลงไปถึงป้อมสัตบรรพตที่มุมด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้

ภายในพระบรมมหาราชวังมีรูปประติมากรรมศิลาเป็นจำนวนมาก ตั้งอยู่ทั้งในเขตพระราชฐานชั้นนอก เขตพระราชฐานชั้นกลาง และเขตพระราชฐานชั้นในบริเวณประตูทางเข้าส่วนต่างๆ ของพระบรมมหาราชวัง รวมถึงวัดพระศรีรัตนศาสดารามก็มีการตั้งประติมากรรมสิ่งศิลาตามประตูต่างๆ จากหลักฐานในจดหมายเหตุว่า ในสมัยรัชกาลสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่๓ ทรงทำการค้าขายสำเภาร่วมกับเจ้าสัวพ่อค้าชาวจีน ในปีหนึ่งๆ มีเรือสำเภาแล่นเข้าออกปีละหลายสิบลำ มีชื่อ“แป๊ะเท่าจิ้น” หรือเรือหัวขาวเป็นเรือของจีนแต่จิว และ “หง-โถว” เรือหัวแดง เป็นเรือที่มาจากกวางตุ้ง โดยเรือที่มาจากจีนนั้นจะบรรทุก “ถ่านถัน” หรือตุ๊กตาจีนใส่ได้ห้องเรือมาด้วยพร้อมทั้ง “หินช่วยส่งงำ” คือแผ่นหินแบนๆ โดยปกติหินช่วยส่งงำจะใช้เป็นอับเฉาถ่วงเรือสำเภาป้องกันการถูกคลื่นลมจนทำให้เรือโคลงเคลงมาจากเมืองจีน เมื่อมาถึงเมืองไทยก็นำขึ้นทูลเกล้าถวายต่อองค์พระบาท สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นเครื่องบรรณาการ กอปรกับพระองค์ ทรงโปรดถือเป็นความดีความชอบจนปรากฏเป็นอิทธิพลศิลปะแบบราชนิยมในขณะที่ชาวจีนเองก็พอใจที่ได้เผยแพร่ผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมของตน จึงทำให้เครื่องศิลาและตุ๊กตาจีนเข้ามาเผยแพร่มากมาย พระองค์ท่านทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำประติมากรรมศิลาต่างๆ เหล่านี้ไปตั้งตามวัดและตามสถานที่ราชการ ทั้งวังหลวงและวังหน้า จากการลงสำรวจพบว่าวัดอรุณราชวราราม(วัดแจ้ง) มีตุ๊กตาจีนประมาณ 304 ตัว² วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม(วัดโพธิ์) มีตุ๊กตาจีนประมาณ 400 ตัว โดยตุ๊กตาจีนเหล่านี้มีลักษณะที่เป็นเครื่องประดับและเปรียบเสมือนเป็นทวารบาลตามความเชื่อของคนจีนและเป็นการประดับสถานที่ของสถานที่นั้นๆ ด้วย

จากการสำรวจประติมากรรมศิลาในพระบรมมหาราชวังพบว่ามีประติมากรรมตุ๊กตาจีนอยู่เป็นจำนวนมาก โดยมีตุ๊กตาที่เป็นสิ่งศิลาจีนมากที่สุดจากการสำรวจจะเห็นว่าทุกประตูเข้าออกที่เป็นเขตพระราชฐานชั้นกลาง ต่อเนื่องไปจนถึงเขตพระราชฐานชั้นนอกบริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดารามจะตั้งสิ่งศิลาจีนซึ่งเปรียบเสมือนผู้เฝ้าประตูหรือทวารบาลทั้งสิ้นยกเว้นประตูเกยหน้าทางทิศตะวันออกของวัดพระศรีรัตนศาสดารามตั้งประติมากรรมสิ่งขมรแบบบายนคู่หนึ่งโดยหัน

² มานพ ถนอมศรี, รูปศิลาจีนสมัยรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ: บริษัทต้นอ้อ จำกัด, 2536.), 52.

หน้าหาสิ่งศิลปะจีนที่ประสูติสวัสดิโสภา ลักษณะของสิ่งศิลปะจีนที่ตั้งในเขตพระราชฐานชั้นนอก และเขตพระราชฐานชั้นกลางมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปในรายละเอียด และขนาดของสิ่งศิลปะ จากการสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งศิลปะจีนที่ตั้งในพระบรมมหาราชวังเหล่านี้จากนักท่องเที่ยวชาว จีนที่มาเที่ยวชมในพระบรมมหาราชวัง พบว่าบางท่านรู้จักสิ่งศิลปะเหล่านี้แต่ส่วนใหญ่จะไม่เคย เห็นสิ่งศิลปะเหล่านี้ในประเทศจีน จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสารพบว่าในแต่ละมณฑลของจีนมี สิ่งศิลปะหลายรูปแบบโดยแต่ละมณฑลจะมีรูปลักษณะของสิ่งศิลปะที่แตกต่างกันออกไป โดยชาว จีนบางมณฑลยังเข้าใจผิดว่าสิ่งศิลปะจีนในเขตพระราชฐานชั้นนอกเป็น “ฉีหลิน”(กิเลน) สัตว์วิเศษ 1 ใน 4 ชนิดที่สามารถจับคู่ได้ โดยกิเลนตัวผู้เรียกว่า “ฉี”ตัวเมียเรียกว่า “หลิน” จึงเป็นเรื่องที่ น่าสนใจอย่างยิ่งที่จะมีการศึกษารูปแบบลักษณะและความหมายของประติมากรรมสิ่งศิลปะจีนใน พระบรมมหาราชวัง เนื่องจากเป็นสถานที่ที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชม และคณะนักศึกษาเข้ามาหา ความรู้เป็นจำนวนมากโดยค่าเฉลี่ยวันละไม่ต่ำกว่า 6,000 คน ในการศึกษาครั้งนี้จะเป็นการศึกษาเฉพาะ สิ่งศิลปะจีนที่อยู่ในเขตพระราชฐานชั้นนอกและเขตพระราชฐานชั้นกลาง ซึ่งสามารถนำมาตีความ ในประเด็นอื่นๆ เช่น คติความเชื่อทางศาสนา รูปแบบและความหมายของสิ่งศิลปะจีน ผลการศึกษา ยังเป็นข้อมูลสำคัญเพื่อศึกษาต่อกาศิลปะจีนอื่นต่อไปด้วย

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาลักษณะและรูปแบบของสิ่งศิลปะจีนในพระบรมมหาราชวัง แนวความคิด และคติความเชื่อการตั้งสิ่งศิลปะจีนภายในพระบรมมหาราชวัง

ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาลักษณะรูปแบบ และแนวความคิดการตั้งสิ่งศิลปะจีน (สิ่งศิลปะจีนสมัย รัตนโกสินทร์) ภายในพระบรมมหาราชวัง เฉพาะเขตพระราชฐานชั้นนอกและชั้นกลาง ตลอดจน คติความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ที่เป็นทวารบาลในพระบรมมหาราชวัง

ขั้นตอนของการศึกษา

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1. รวบรวมข้อมูลทางด้านเอกสาร

1.2. สืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับทวารบาล ณ ศาสนสถานพุทธ และศาสนาอื่นๆ พร้อมทั้ง สถานที่สำคัญทางราชการและเอกชน

2. การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

- 2.1. จัดจำแนกรูปแบบของสัตว์ทวารบาลที่ได้จากการสำรวจ ภาพถ่าย และศึกษาคติความเชื่อการตั้งทวารบาลที่เป็นสัตว์ที่เป็น โบราณสถานต่างๆ ของไทย
- 2.2. นำหัวข้อที่ได้มาวิเคราะห์และแปลความตามหัวข้อที่กำหนด

วิธีการศึกษา

1. การรวบรวมข้อมูล

- 1.1. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศิลาจีนต่างๆที่มีการบันทึกอยู่เพื่อทราบถึงรูปแบบต่างๆของสิ่งศิลาจีนที่ปรากฏในศาสนสถาน
- 1.2. เก็บข้อมูลภาคสนาม ณ ศาสนสถานพุทธไทยและจีนในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์หรือตรงกับเงินสมัยราชวงศ์ชิง โดยเน้นที่การใช้สัตว์เป็นทวารบาลโดยเฉพาะสิ่งศิลาจีน

2. การศึกษาข้อมูล

- 2.1. ศึกษารูปแบบของสิ่งศิลาจีนที่จัดตั้งหรือประดับตามศาสนสถานต่างๆ จำแนกรูปแบบของสิ่งศิลาจีนตามความเชื่อเรื่องเพศของสิ่งศิลาจีนที่ใช้เฝ้าสถานที่

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

- 3.1. ศึกษาเปรียบเทียบการตั้งสิ่งศิลาจีนเป็นทวารบาลเพื่อเฝ้าศาสนสถานกับสิ่งศิลาของประเทศใกล้เคียงเพื่อทราบถึงอิทธิพลความเชื่อ ความสัมพันธ์และที่มาของสิ่งศิลาในประเทศใกล้เคียง
- 3.2. สรุปผลข้อมูลจากการศึกษาวิเคราะห์สิ่งศิลาจีนทวารบาลสมัยรัตนโกสินทร์ และผลการศึกษาเปรียบเทียบกับสิ่งศิลาในยุคเดียวกันกับประเทศเพื่อนบ้านมาเรียบเรียงและจัดทำเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์

แหล่งข้อมูลในการศึกษา

1. แหล่งข้อมูลด้านเอกสาร

- 1.1. หอสมุดแห่งชาติทำวาสุกรี
- 1.2. หอสมุดสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร
- 1.3. หอสมุดสำนักพระราชเลขาธิการ
- 1.4. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร
- 1.5. หอสมุดมหาวิทยาลัยหัวเฉียว

- 1.6. แหล่งข้อมูลโรงพยาบาลหัวเฉียว
- 1.7. สถาบันเอเชียศึกษา
2. แหล่งข้อมูลภาคสนาม
  - 2.1. พระบรมมหาราชวัง
  - 2.2. วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม(วัดโพธิ์)
  - 2.3. วัดสุทัศน์เทพวราราม(วัดพระโตเสาชิงช้า)
  - 2.4. วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม
  - 2.5. พิพิธภัณฑ์ต่างๆ
  - 2.6. สถานที่เอกชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สามารถจำแนกลักษณะรูปแบบสิ่งศิลาจีนและที่มาของสิ่งศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง
2. ศึกษาความคิดเชื่อในเรื่องการตั้งสิ่งศิลาจีน ณ จุดต่างๆ ในพระบรมมหาราชวัง
3. สามารถจำแนกวัสดุที่นำมาแกะสลักสิ่งศิลาจีน อธิบายความหมายและความเชื่อต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบบนตัวสิ่งศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. หลักฐานทางโบราณคดีที่กล่าวถึงในงานวิจัยหมายถึง ประติมากรรมสิ่งศิลาจีนซึ่งพบมากตามศาสนสถานพุทธ และในเขตพระราชฐานต่างๆ
2. หลักฐานจากประติมากรรมสิ่งศิลาจีนที่นำมากล่าว จะเป็นการนำตัวอย่างเฉพาะที่สำคัญและน่าสนใจมาใช้ในการศึกษา
3. ในการนำเสนอผลงานวิจัย จำเป็นต้องใช้ชื่อเฉพาะในภาษาจีน โดยเขียนและแปลคำศัพท์เป็นภาษาไทยโดยจะมีวงเล็บกำกับไว้ด้วย
4. ข้อมูลที่เป็นเอกสารเกี่ยวกับวรรณคดีและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของจีนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศิลาจีน ทั้งที่เป็นภาษาอังกฤษและภาษาจีนผู้วิจัยได้แปลเรื่องต่างๆเป็นภาษาไทยพร้อมทั้งอ้างอิงที่มาของข้อความและผู้แปลด้วย
5. การเสนอผลงานวิจัยประติมากรรมสิ่งศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง อ้างจากหลักฐานทางเอกสารต่างๆ รวมทั้งหลักฐานทางโบราณคดีในรูปแบบของโบราณวัตถุที่รวมไปถึง

ประติมากรรมสิ่งศิลาของประเทศใกล้เคียง ที่มีความแตกต่างทางด้านรูปแบบและสรีระ แต่มีความหมายที่คล้ายกัน เช่นสิ่งที่เป็นสัตว์ที่แสดงถึงความดุร้าย มีพลังอำนาจเกรงขาม แสดงถึงความมีอำนาจในตัวเอง ซึ่งการทำสิ่งศิลาส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นเขี้ยวคู่นและกู่ล่าง ซึ่งหมายถึงศาสตราอาวุธที่น่ายำเกรง ซึ่งจะพบเห็นได้ตามประตูของสถานที่สำคัญและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งปรากฏในความเชื่อของมนุษย์มาแต่สมัยโบราณ ผู้วิจัยจึงนำประติมากรรมรูปแบบของสิ่งศิลาจีน มาศึกษาทั้งหมดตามความเชื่อของไทย

บทที่ 2

คติความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งลึกลับจีน

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคำว่า 獅子 “สิงห์”¹ จากการศึกษาตามนิเวศภูมิศาสตร์ และการศึกษาทางโบราณคดีพบว่าในแต่ละชนเผ่าซึ่งอาศัยอยู่ในเขตแดนของประเทศจีนนั้น ล้วนไม่ปรากฏเรื่องราวของสิงห์ ในหนังสือ “บันทึกประวัติศาสตร์” (สื่อจี้) 史記 ของท่านซือ หม่าเซียน 司馬遷 และหนังสือ “พุดถึงอักษรอธิบายตัวหนังสือ” (ซัวเหวินเจี่ยจื่อ) 說文解字 ของท่านสวีเสี้ยน ซึ่งได้เอ่ยถึงสัตว์ชนิดต่างๆ แต่กลับไม่มีการพุดถึงสิงห์ จึงเป็นการยืนยันได้ว่าประเทศจีนไม่ใช่เป็นแหล่งที่กำเนิดของสิงห์

การเข้ามาสู่ประเทศจีนของสิงห์

การเข้ามาสู่ประเทศจีนของสิงห์ ในสมัยก่อนปีคริสต์ศักราช 138 ปี จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ได้ส่งทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศตะวันตก ซึ่งถือว่าเป็นการเปิดเส้นทางสายไหมเข้าสู่เอเชียกลางและเอเชียตะวันตก ซึ่งเอเชียกลางและเอเชียตะวันตก เป็นแหล่งที่มีสิงห์อาศัยอยู่มาก การแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองของตะวันออกและตะวันตก จึงเป็นจุดเริ่มของการนำสิงห์เข้าสู่ประเทศจีน² แรกเริ่มที่มีการบันทึกถึงสัตว์ที่ถูกนำมามอบให้เป็นเครื่องบรรณาการ เช่น ช้างและสิงห์ คือช่วงปลายราชวงศ์ฮั่นตะวันตก (ซีฮั่น) (BC 206 - 8 AD) หลังจากนั้น ในยุคสมัยของราชวงศ์ฮั่นตะวันออก (ตงฮั่น) (ตั้งแต่คริสต์ศักราชที่ 87 เป็นต้นมา) ได้มีการบันทึกเกี่ยวกับการนำสิงห์มาเป็นของบรรณาการอยู่หลายครั้ง เมื่อถึงยุคสมัยราชวงศ์ถัง ได้มีการบันทึกถึงการนำสิงห์มาเป็นเครื่องบรรณาการมาจากประเทศในแถบเปอร์เซีย และมีการบันทึกว่ามีการเลี้ยงสิงห์อยู่ในสวนภายในราชวัง แต่ประชาชนคนทั่วไปยังไม่มีโอกาสได้เห็นสิงห์ และในยุคสมัยราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิง มีการบันทึกถึงการนำสิงห์มาเป็นของบรรณาการ โดยการขนส่งมาทางทะเล เช่น บันทึกเกี่ยวกับท่านเจิ้งเหอแห่งราชวงศ์หมิงซึ่งนำกองเรือไปยังประเทศทางตะวันตก

¹ Chinese – English Dictionary (Singapore: Kin Keong Co.Pte.Ltd. ,1996), 341-342.

² เหว เฟย เฟิง , จงกั๋วซือเจินฉางฉูเจี้ยน (ไต้หวัน: รุ่ยเม่ายั้งซือเย่โหมวเซียงกั๋ว,2549),

และขากลับได้นำของบรรณาการต่างๆ รวมถึงสิ่งห้กลับมาประเทศจีน³ หรือบันทึกในสมัยจักรพรรดิถังซีแห่งราชวงศ์ซิง ก็มีการบันทึกว่าประเทศทางตะวันตกได้มีการส่งเครื่องบรรณาการเป็นสิ่งห้มาให้โดยทางทะเล จะเห็นได้ว่าสิ่งห้ที่เข้ามาในประเทศจีน ในยุคแรกนั้นเข้ามาทางบก โดยมาทางเส้นทางสายไหม ในยุคสมัยราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ซิง จึงมีการเพิ่มเส้นทางนำเข้ามาจากทางทะเลอีกเส้นทางหนึ่ง

ความนิยมเกี่ยวกับสิ่งห้ศิลปะในประเทศจีน

จากหลักฐานพบว่าเริ่มมาจากการนำสิ่งห้มาเป็นเครื่องบรรณาการ แต่เนื่องจากมีจำนวนไม่มากนักคนทั่วไปจึงไม่มีโอกาสได้เห็นตัวจริงของสิ่งห้คนจีนทั่วไปได้จึงรู้จักสิ่งห้และมีการเผยแพร่กันอย่างกว้างขวางนั้น จากการเผยแพร่ศาสนาพุทธเข้าสู่ประเทศจีน

ศาสนาพุทธเริ่มเมื่อ 600 ปีก่อนคริสตกาล และในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช คือในช่วงก่อนปีคริสต์ศักราช 300 ปี ศาสนาพุทธเจริญรุ่งเรืองมากประเทศจีนมีการบันทึกไว้ว่า ศาสนาพุทธเข้าสู่ประเทศจีนในสมัยของจักรพรรดิฮั่นหมิงตี้ (คริสต์ศักราช 67)⁴ และหลังจากที่ประเทศจีนเริ่มมีการส่งทูตไปเจริญไมตรีกับประเทศตะวันตก และการไปมาหาสู่กันและแลกเปลี่ยนสิ่งของและวัฒนธรรมซึ่งกันและกันผ่านเส้นทางสายไหม จึงทำให้วัตถุโบราณรูปสิ่งห้ก็ค่อยๆ เข้าสู่ประเทศจีนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งตั้งแต่นั้นมาวัตถุโบราณทางศาสนาพุทธที่เกี่ยวกับสิ่งห้ เช่น รูปแกะสลัก สิ่งทอต่างๆที่เป็นรูปหรือมีรูปของพระพุทธรเจ้า หรือพระโพธิสัตว์ทรงประทับสิงโต (ภาพที่ 1) บทราชสีห์คำรามในคัมภีร์ศาสนาพุทธ คำราคมภีร์ที่พูดเกี่ยวกับราศีสิ่งห้ ฯลฯ ก็เข้ามาพร้อมกับการเผยแพร่ของศาสนาพุทธ และค่อยๆ แพร่หลายไปสู่สังคมชาวบ้านของชาวจีน (ภาพที่ 2)

ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งสิ่งห้ศิลปะ

ลัทธิความเชื่อนับแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ของมนุษย์มีความคล้ายคลึงกันคือเชื่อเรื่องของภูตผี วิญญาณ และเรื่องของธรรมชาติ เช่น ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ทะเล ภูเขา แม่น้ำ ซึ่งเป็นความเชื่อก่อนที่จะมีศาสนาเกิดขึ้น และก่อนที่มนุษย์จะค้นพบวิทยาการสมัยใหม่จนถึงปัจจุบัน

³ Siam-Islamic Community, The Year China Discovered The World [Online],

accessed 7 May 2010. Available from <http://siamic.com/encyclopedia/jenghe>

⁴ จ้านงส์ ทองประเสริฐ, ผู้แปล, พุทธศาสนาในประวัติศาสตร์จีน (พระนคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2508) ,41.

มนุษย์ก็ยังยึดถือความเชื่อในเรื่องของเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ควบคู่ไปกับศาสนาที่นับถืออยู่ด้วยตลอดมา ซึ่งมีอิทธิพลถึงจิตใจ ชีวิต และความเป็นอยู่ของมนุษย์

ชาวจีนนับถือและเชื่อว่าสิงห์เป็นสัญลักษณ์ของความสุข และอำนาจและสามารถคลานบนศาลาให้มีโชคลาภ ร่ำรวย และในขณะเดียวกันก็คอยช่วยขับไล่สิ่งชั่วร้าย และอาถรรพณ์ต่างๆ ไม่ให้มากล้ำกรายอีกด้วย⁵

ชาวจีนใช้หัวสิงห์คาบดาบ ในความเชื่อว่าสามารถป้องกันเสนียดจัญไร และเสริมสร้างสิริมงคลแก่คนมาตั้งแต่สมัยโบราณ รูปสลักสิงห์จึงถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์ชนิดหนึ่ง ซึ่งมักนำมาตั้งไว้ตามหน้าบ้าน ตรงประตูทางเข้าสองข้าง⁶

สิงห์ของจีนก็คือ ไลออน ซึ่งนำมาเป็นแบบในการทำรูปสิงห์ศิลาที่นำตั้งในศาสนสถาน เป็นของที่นำมาจากเมืองจีนทั้งสิ้น สิงห์ศิลามักจะมีหินลูกกลมๆ อยู่ในปากกลิ้งไปกลิ้งมาได้เรียกว่า “สิงห์คาบแก้ว” ซึ่งในประเทศไทยเรานิยมตั้งคู่ไว้สองข้างประตูหรือสิ่งอื่นๆ ตามความเชื่อเรื่องทวารบาล และเป็นเครื่องประดับสถานที่นั้นๆ ด้วย⁷

พุทธศาสนายกย่องสิงห์ว่า มีพลังอำนาจและว่องไวจึงจัดเป็นพาหนะ (สิงหาสน์) ของพระมัญชุศรีมหาโพธิสัตว์ และพุทธศาสนิกชนยกย่องว่า สิงห์เป็นสัตว์ชั้นสูงและมีบารมีเกียรติยศ จึงทำหน้าที่พิทักษ์ขับไล่สิ่งชั่วร้าย สร้างความศรัทธา และป้องกันพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ดังนั้น จึงมีประเพณีการสร้างรูปสิงห์ขึ้นไว้ตามวัด และอาคารสถานที่สำคัญต่างๆ การใช้รูปสิงห์ศิลาตั้งไว้ที่หน้าอาคารสถานที่ บางแห่งก็นำไปตั้งไว้บนหลังคาแบบอาคารพื้นเมืองดั้งเดิมมิได้สงวนหรือจำกัดให้ใช้ได้แต่ในพระราชวังและสถานที่ราชการ บุคคลที่มีตำแหน่งสำคัญอื่นก็สามารถจัดหามาตั้งไว้ที่หน้าประตูบ้านของตนได้⁸

ประเทศจีนแม้ว่าจะไม่ใช่ประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิดสิงห์ แต่ชาวจีนไม่ว่าผู้หญิงหรือผู้ชายถึง คนแก่หรือเด็ก ไม่ว่าจะเกิดแก่เจ็บตาย หรือว่าจะมีฐานะอย่างไร ความนิยมสิงห์ศิลาของจีนล้วนเข้าไปเกี่ยวข้องกับอัญมณีต่างๆ ได้ว่า “ชาวจีนพึงพาสิงห์ศิลาเป็นชีวิตจิตใจ” โดยภาพรวมความเชื่อ

⁵ ไพฑูรย์ บันลือทรัพย์ “ความเชื่อเรื่อง เฟิงสุ่ย ที่วังหน้า,” ศิลปวัฒนธรรม 10 ,19 , (สิงหาคม 2541): 57.

⁶ มานพ ถนอมศรี, รูปศิลาจีนสมัยรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ จำกัด, 2536), 127.

⁷ กาญจนาคพันธ์, “อารักษ์,” วารสารเมืองโบราณ 5,5 (มิถุนายน- กรกฎาคม 2522):108.

⁸ สานติ-นวรรตน์ ภักคำดี, “ลัทธิสลักศิลาอย่างจีน,” ศิลปวัฒนธรรม 11 ,29(กันยายน 2551) :159.

เกี่ยวกับสิ่งศิลาเงินในแง่ของการให้คุณประโยชน์ และในแง่ของความตึงมนั้นแปลข้อมูลจากหนังสือ “จิ้งกั๋วซือจินฉางถู่เจียน” หน้า 33-34 ได้แบ่งความเชื่อออกเป็น 2 ประเภทดังนี้

1. ความเชื่อเรื่องสามารถขับไล่ปีศาจสยบมาร ด้วยสิ่งศิลาที่มีลักษณะคุณและนำเกรงขามประกอบกับในศาสนาพุทธ ถือว่าสิ่งศิลาเป็น “ผู้พิทักษ์ศาสนา” มีฤทธานุภาพสามารถขับไล่ปีศาจสยบมาร ดังนั้นสิ่งศิลาจึงเป็นสัญลักษณ์ในการสยบมารขับไล่ปีศาจตามความเชื่อ เช่น พบหลักฐานสัตว์พิทักษ์สุสานโดยเริ่มจากในสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก ฮ่องจักรพรรดิได้ใช้ “สิ่งศิลา” มาเป็นสัตว์พิทักษ์สุสานเพื่อให้เกิดความสงบสุขและคุ้มครองปกป้องไปถึงลูกหลาน ซึ่งต่อมารัชมณเฑียรนี้ได้เผยแพร่ไปยังขุนนางตลอดจนคหบดีและมวลหมู่ประชาชน

ความเชื่อเรื่อง สือกัณฑ์ตั้ง (สิงห์เวายู) เมื่อสาวงู้ยไม่คืนกัพรตเงินจะใช้แผ่นดินหรือก้อนหินใหญ่ สลักเป็นหน้าสิงห์หรือสลักเป็นรูปสิ่งศิลา เรียกว่า “สือกัณฑ์ตั้ง” เพื่อขจัดสิ่งอัปมงคล ดังนั้นในเมืองที่มักจะพบกับภัยพิบัติ โรคภัยไข้เจ็บก็มักจะเชิญพระสงฆ์ หรือนักพรตที่มีบารมีธรรมสูงให้มาทำพิธีก่อสร้าง “สือกัณฑ์ตั้ง” เพื่อขจัดปัดเป่าเภทภัย

ในสมัยโบราณซึ่งความก้าวหน้าในเรื่องการแพทย์ไม่ก้าวหน้า ทำให้เด็กๆ มักจะเสียชีวิตตั้งแต่ยังเยาว์วัย และคนในสมัยนั้นมักเชื่อกันว่าเป็นการกระทำของภูตผีปีศาจ ดังนั้นพ่อแม่ของเด็กจะจัดเตรียมหมวกที่มีรูปปราชสีห์หรือมีตราราชสีห์ เพื่อใช้คุ้มครองเด็กๆ

2. ความเชื่อเรื่องทำให้ความโชคดีและเป็นสิริมงคล ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าความเชื่อเรื่องสิ่งที่มีต้นตอตั้งแต่รัชสมัยใด ชาวจีนเชื่อกันว่าสิ่งถือได้ว่าเป็นสัตว์มงคลสามารถนำสิ่งที่เป็นมงคลมาสู่ผู้คนได้ ดังนั้นจึงมีความเชื่อเรื่องสิ่งๆ ที่เกี่ยวกับ “ความโชคดีและสิริมงคล” จึงมักสร้างในรูปแบบที่หน้าตาขี้มอแอ่นอ่อนโยน และนิยมตกแต่งด้วยแถบผ้าสี ลูกบอลสี เงิน โบราณ หยกและตราประทับ ฯลฯ วัตถุโบราณที่ใช้เพื่อการรับความโชคดีและสิริมงคล เช่น สิ่งศิลาคู่เฝ้าหน้าประตูในสมัยก่อนที่ประตูใหญ่ของบ้านชาวจีนมักจะมีการตั้งสิ่งศิลาคู่ ซึ่งนอกจากเป็นการแสดงถึงบารมีแล้วยังใช้เพื่อการพิทักษ์รักษาบ้านและเพื่อต้อนรับสิ่งที่เป็นสิริมงคล โดยการตั้งสิ่งศิลานิยมตั้งคู่คือสิ่งศิลาตัวผู้และตัวเมีย ส่วนใหญ่จะสร้างในรูปแบบของสิ่งศิลาตัวเมียเลี้ยงลูกแต่ก็มีบ้างที่สร้างในรูปของสิ่งศิลาตัวผู้เลี้ยงลูก รูปแบบสิ่งศิลาเลี้ยงลูกนี้ใช้เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของความสุขของครอบครัวพ่อแม่ลูก

รูปปั้นกระบี่วิเศษและตราประทับกระบี่วิเศษเป็นสัญลักษณ์ของการได้แต่งตั้งตำแหน่งแม่ทัพ ตราประทับเป็นสัญลักษณ์ของการได้แต่งตั้งตำแหน่งขุนนางเป็นการแสดงถึงการขอพรเพื่อให้ได้มีการเลื่อนยศเลื่อนตำแหน่ง

สิ่งห้ามนักประเศจีน เชื่อกันว่าสัตว์ที่คาบมูกมีเพียงมังกรและสิงห์ มังกรและสิงห์ เป็นสัตว์วิเศษที่มีอายุนับพันปี มักจะทำการดูดพลังจากดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ แล้วหล่อหลอม พลังจนกลายเป็นมุกวิเศษ ดังนั้นจึงถือเป็นสัญลักษณ์ของการมีฤทธานุภาพและความเป็นสิริมงคล

เงินเหรียญและอัญมณี หลักฐานที่ปรากฏบนตัวสิงห์พบแถบผ้าสีที่เป็นเครื่องประดับ ของสิงห์จะร้อยด้วยเงินเหรียญโบราณ หรือลูกบอลสีจะร้อยด้วยเงินเหรียญโบราณและอัญมณี หรือ ขาหน้าของสิงห์ตัวผู้เหยียบมุกเม็ดใหญ่ ซึ่งล้วนเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อแสดงให้เห็นถึงความเจริญมั่งคั่ง คนจีนจะ “ประดับ โคมไฟ ผูกแถบผ้าสีเพื่ออวยพรให้เกิดความสันติสุข” ในสมัยก่อนประเทศจีน เกิดภัยสงครามอยู่เนืองๆ ผู้คนพลัดพรากล้มตายดังนั้นการผูกแถบผ้าสีและลูกบอลสีก็ถือว่าเป็นการ ขอพรให้เกิดความสันติสุข

การเชิดสิงห์ คนจีนเมื่อถึงช่วงเทศกาลส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่หรือมีงานฉลองใน เทศกาลสำคัญ สิ่งที่เขาขาดไม่ได้คือมีการเชิดสิงห์เฉลิมฉลองเพื่อหวังให้สิงห์มงคลนำความโชคดีและ สิริมงคลมาให้ ต่อมาภายหลังมีการนำวิทยายุทธเข้ามาหลอมรวมกับการเชิดสิงห์ ทำให้การเชิด สิงห์เป็นความบันเทิงและทำให้สุขภาพแข็งแรง ต่อมาเมื่อชาวจีนมีการอพยพเดินทางไปอยู่ยัง ต่างประเทศทำให้วัฒนธรรมการเชิดสิงห์แพร่หลายไปยังประเทศต่างๆ ปัจจุบันการเชิดสิงห์ถือว่าเป็น กิจกรรมทางวัฒนธรรมและเป็นศิลปะที่เป็นตัวแทนให้กับชาวจีน

สิงห์บนกระถางรูป กระถางรูปในศาสนสถานของจีนมี 2 ชนิด หนึ่งคือชนิดที่มีฝาซึ่ง บนฝาจะมีสิงห์ยืนอยู่ อีกชนิดหนึ่งเป็นแบบไม่มีฝามีหัวสิงห์อยู่บนหูสองข้างของกระถางรูป ผู้คนจุดธูปไหว้พระไหว้เจ้า ก็เพื่ออธิษฐานขอให้ได้เลื่อนตำแหน่ง ร่ำรวย สุขภาพแข็งแรง มีโชค ลาภวาสนา ความเชื่อเรื่องสิงห์บนกระถางรูปถือเป็นพุดนำความปรารถนาของผู้คนไปบอกกับเทพ เจ้าบนสวรรค์

สาเหตุที่ทำให้ความเชื่อเกี่ยวกับสิงห์แพร่หลายในประเทศจีน

ประเทศจีนเป็นแหล่งกำเนิดเสือ ไม่ได้เป็นแหล่งกำเนิดสิงห์แต่ “การกราบไหว้เสือ” กลับไม่แพร่หลายเท่ากับการ “กราบไหว้สิงห์ศิลา” โดยชาวจีนรู้จักสิงห์จากปรัชญาปารมิตาสูต⁹ อีกทั้งสิงห์ศิลากลายเป็นความนิยมที่สำคัญยิ่งของประเทศจีน โดยมีสาเหตุดังนี้

1. การนับถือบูชาสิงห์ศิลาเพื่อกราบเสื่อในประเทศจีน เนื่องจากเสื่อเป็นใหญ่ในป่าเขา มักจะทำร้ายผู้คนและสัตว์เลี้ยง ผู้คนเมื่อพุดถึงเสื่อน้ำก็จะถอดสีตั้งแต่โบราณมาเพราะว่ากลัวเสื่อ

⁹ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, ตุ๊กตาศิลาจีนวัดโพธิ์ (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2548), 158.

จึงทำให้มีการกราบไหว้เสื่อ จากการพบหลักฐานโบราณวัตถุ ยันต์รูปเสื่อ ลวดลายหน้าเสื่อ ลวดลายรูปเสื่อ หรือวัตถุรูปเสื่อจำนวนมาก ในสมัยราชวงศ์ฮั่นที่มีการส่งของบรรณาการเป็นสิ่งให้ จากทางตะวันตกเข้ามาสู่ประเทศจีนทำให้ชาวจีนได้รู้จักสิ่งนี้และทราบว่าสิ่งนี้แข็งแรงกว่า และ สิ่งนี้สามารถกินเสื่อได้ ประกอบกับไม่พบเห็นว่าทำร้ายคนจึงเชื่อกันว่าสิ่งนี้สามารถกินเสื่อได้และไม่ทำ ร้ายคน ดังนั้นจึงเกิดความเชื่อในการกราบไหว้สิ่งนี้เพื่อป้องกันภัยจากเสื่อ (ภาพที่ 3)

2. การเผยแพร่ศาสนาพุทธเข้าสู่ประเทศจีนในยุคสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก¹⁰ มีการ กล่าวถึงเรื่องราวที่สิ่งนี้เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าและสิ่งนี้กับพระคัมภีร์ นอกจากนี้ยังพบศิลปะ แกะสลักรูปสิ่งนี้ในลักษณะที่เป็นที่ประทับ หรือบัลลังก์เป็นรูปสิ่งนี้ และยังพบการประดับรูปสิ่งนี้ ที่ประติมากรรมในพุทธศาสนา ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า สิ่งนี้ได้รับการเคารพบูชาจากพุทธศาสนิกชน เช่นเดียวกัน โดยมีความเชื่อว่าสิ่งนี้คือ “ผู้พิทักษ์ศาสนา” (ภาพที่ 4)

3. การแพร่หลายของศาสนาหรือลัทธิเต๋าในยุคสมัยราชวงศ์ถัง ประเทศจีนมีการ แพร่หลายทั้งศาสนาพุทธ และศาสนาเต๋าซึ่งกล่าวถึง หยินและหยาง ธาตุทั้งห้า ฮวงจุ้ย และนับถือ มังกร หงส์ สิ่งนี้ กีเลน สัตว์วิเศษทั้งสี่ ซึ่งสิ่งนี้นั้นเป็นที่รู้จักและได้รับการเผยแพร่จาก พุทธศาสนิกชนมาเป็นเวลานาน จึงทำให้สิ่งนี้เป็นที่รู้จักและนิยมแพร่หลายมากเป็นพิเศษ ตั้งแต่นั้น มาความนิยมสิ่งนี้จึงแพร่หลายอย่างมากในประเทศจีน (ภาพที่ 5)

พัฒนาการและวิวัฒนาการของความเชื่อเรื่องสิ่งนี้ในวัฒนธรรมจีน

พัฒนาการของวัฒนธรรมจีนกล่าวกันว่ามังกร และหงส์เป็นสัญลักษณ์เฉพาะสำหรับชน ชั้นกษัตริย์และเชื้อพระวงศ์ของประเทศจีน ภาพลักษณ์ของสิ่งนี้นั้นก็ถือว่าเป็นสิ่งที่เป็นสิริมงคล ของชนชั้นชาวบ้านทั่วไป สิ่งนี้ศิลปะของจีนเริ่มจากการสร้างให้เฝ้าพิทักษ์สุสาน ซึ่งถือว่าเป็นการ กำหนดบทบาทที่ลึกลับและมากล้นให้กับสิ่งนี้ศิลปะจีนและจากการเผยแพร่ของศาสนาพุทธและ ศาสนาเต๋า สิ่งนี้ศิลปะก็ถูกกล่าวขวัญถึงถึงคุณภาพในการกำจัดปีศาจปราบมาร หลังสมัยราชวงศ์ซ่ง สิ่งนี้ศิลปะก็ได้เป็นผู้พิทักษ์ที่มีความใกล้ชิดกับมวลหมู่สามัญชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสมัย ราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิงภาพลักษณ์ของสิ่งนี้ยังแพร่หลายไปทั่ว เช่น ผู้คนเพื่อปกป้องเด็กๆในวัย แบนเบา ก็มักจะสวมหมวกรูปสิ่งนี้ให้กับเด็กๆ ซึ่งเชื่อกันว่าสามารถขับไล่ปีศาจได้ จากการที่มี

¹⁰ จิตรา ก่อมนันทเกียรติ, พระพุทธ พระโพธิสัตว์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของจีน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จิตรา, 2542), 108.

การสร้างรูปปั้นหินเฝ้าพิทักษ์ประตูมาจนถึงยันต์คุ้มภัยเป็นการแสดงให้เห็นว่าชีวิตของผู้คนในประเทศจีนมีความใกล้ชิดกับสิ่งศึลา (ภาพที่ 6)

วิวัฒนาการของความเชื่อเรื่องสิ่งศึลาในแต่ละยุคสมัย

ยุคสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก (ตงฮั่น) ลักษณะโดยรวมของสิ่งศึลาในยุคสมัยราชวงศ์ตงฮั่น ส่วนใหญ่เป็นรูปปฏิมากรสลักคล้ายจริงในทำยึน ทำยึงกั้ว ลักษณะพิเศษคือสิ่งศึลาอ้าปาก แลบลึนออกมาข้างนอก ที่คอและอกของสิ่งศึลามีขนยาวในลักษณะต่างๆ หางอยู่ในลักษณะลู่ลง

หลักฐานทางโบราณคดีรูปปั้นสิ่งศึลาที่พบ

1. สิ่งศึลาหน้าสูสานของหยังจวินแห่งหลูซันมณฑลชื้อชวน (เสฉวน) มีความสูง 167 เซนติเมตร
2. สิ่งศึลาหน้าสูสานตระกูลอู๋มณฑลซันตง
3. ปี่เสี่ยหินหน้าสูสานของเกาอี่มณฑลชื้อชวน (เสฉวน) (ปี่เสี่ย คือ สัตว์ประหลาดที่มีร่างเป็นสิงห์แต่ที่บริเวณหลังมีปีกสองข้าง บนหัวมีเขา เป็นสัตว์วิเศษที่เป็นสัญลักษณ์ความเป็นสิริมงคล) (ภาพที่ 7)

ยุคสมัยราชวงศ์เว่ยจินและหนันเป่ยเฉา ลักษณะโดยรวมคล้ายคลึงกับยุคสมัยราชวงศ์ก่อนๆ แต่วัสดุที่ใช้สร้างมีหลากหลายมากขึ้น นอกจากที่เป็นรูปปั้นหินยังมีที่ทำจากทองแดง หรือมีการแกะสลักไว้บนกำแพงอิฐ ในยุคสมัยนี้ นอกจากสร้างเป็นรูปปั้นสิ่งศึลาเฝ้าพิทักษ์สูสานยังมีการแกะสลักสร้างเป็นเสาอาคาร รูปแบบของสิ่งศึลามักจะเป็นแบบอ้าปาก แต่ไม่แลบลึน ส่วนใหญ่จะเป็นทำนั้่ง หรือบางส่วก็มึทำยกขาหน้าขึ้น หางจะชี้ และมีการสร้างในรูปแบบของสิ่งศึลาตัวผู้ และสิ่งศึลาตัวเมียซึ่งมีขนาดเล็กลงสามารถนำเข้าไปไว้ในบ้าน หรือในศาลบูชาบรรพชน

ยุคสมัยราชวงศ์สุ่ยและราชวงศ์ถัง ประเทศจีนในยุคสมัยนี้เจริญรุ่งเรืองมากมีการค้าขายแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมรวมไปถึงศาสนากับประเทศในเขตแดนตะวันตกโดยผ่านทางเส้นทางสายไหม ในขณะที่ประติมากรรมในยุคนี้สิ่งศึลาเริ่มมีรูปแบบใหม่ๆ เช่น ทำยกเท้าลูบลำลูกสิงห์ ทำกั้ดเต็มขาเพื่อระงับอาการคันหรือทำถลึงตาจ้องมองกัน ฯลฯ ในยุคสมัยนี้ประติมากรรมสิ่งศึลาปรากฏอยู่ในศาสนาพุทธและศาสนาเต๋าอย่างแพร่หลาย ในถึ้าหินที่มีมีการประดิษฐานพระพุทธรูปก็มักมีรูปปั้นสิ่งศึลาเฝ้าพิทักษ์อยู่หน้าถึ้า นอกจากนี้ยังมีการสร้างในรูปแบบที่เป็นพาหนะของพระพุทธรองค์และพระโพธิสัตว์ ในศาสนาหรือลัทธิเต๋าก็มีการนับถึ้อบูชาสิ่งศึลาซึ่งถึ้อว่าเป็นหนึ่งในสี่ของสัตว์วิเศษ มักจะพบเห็นรูปปั้นสิ่งศึลาได้ในวัดหรือในศาลเจ้า และเป็นที

นับถือและเผยแพร่ในหมู่ชาวบ้านสามัญชนอีกด้วย นอกจากนี้จากการแผ่ขยายอาณาเขตในยุคสมัยราชวงศ์ถังทำให้ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลึกลับแพร่เข้าสู่ทิเบต มองโกเลีย เกาหลี ตลอดถึงญี่ปุ่น

ยุคสมัยราชวงศ์เหลียวและราชวงศ์ซ่ง ในยุคสมัยนี้ชนเผ่าคิตันเข้ายึดครองเขตแดนบริเวณลุ่มแม่น้ำหวงเหอตตอนเหนือและตั้งเป็นอาณาจักรเหลียว รูปลักษณะสิ่งศิลปะในยุคสมัยนี้ไม่มีอะไรแปลกใหม่ ลักษณะสิ่งศิลปะแข็งทื่อ ดูเหมือนไม่มีชีวิตชีวาดังในยุคสมัยราชวงศ์ถัง ส่วนมาถึงยุคสมัยราชวงศ์ซ่ง รูปลักษณะสิ่งศิลปะนอกจากมีการเพิ่มลวดลายเป็นสายผ้าคล้ายริบบิ้นหรือเป็นพู่แล้ว ก็ไม่มีอะไรโดดเด่นเป็นพิเศษเพียงแต่ได้มีการนำมาไว้ในวัด ในศาลเจ้าและในบ้านเรือนที่มีขนาดใหญ่กันมากขึ้น เพื่อเป็นรูปปั้นที่ทำหน้าที่เฝ้าพิทักษ์ ส่วนในรูปแบบที่เป็นพาหนะของพระโพธิสัตว์นั้นมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะเล็กน้อย จากการที่พระโพธิสัตว์อยู่ในท่ากึ่งนั่งเปลี่ยนเป็นท่าที่นั่งแบบเต็มตัวโดยจะนั่งอยู่บนฐานดอกบัวซึ่งอยู่ระหว่างพระโพธิสัตว์กับสิงห์ (ภาพที่ 8)

ยุคสมัยราชวงศ์หยวน จากการที่เตมูจินแห่งมองโกลเริ่มทำการขยายอาณาเขตต่อเนื่องมาจนถึงสมัยของกุบไลข่าน ที่สามารถเข้ายึดครองประเทศจีนและตั้งเป็นราชวงศ์หยวน(ค.ศ. 1279) ในยุคสมัยนี้ รูปแบบของสิ่งศิลปะสืบทอดมาจากราชวงศ์ซ่ง จึงไม่เปลี่ยนแปลงรูปแบบแต่เนื่องจากในยุคสมัยนี้ ไม่ส่งเสริมให้มีรูปปั้นสิ่งศิลปะในสุสานดังนั้น สุสานในยุคสมัยนี้จึงไม่ค่อยมีรูปปั้นสิ่งศิลปะและในยุคสมัยนี้การสร้างถ้ำหินเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปก็น้อยลง ดังนั้นรูปปั้นสิ่งศิลปะขนาดใหญ่ก็มีน้อยและเปลี่ยนเป็นรูปปั้นขนาดกลางและขนาดเล็ก ซึ่งเป็นที่นิยมแพร่หลาย จึงกล่าวได้ว่า ยุคสมัยนี้ เป็นยุคเสื่อมของประติมากรรมรูปปั้นสิ่งศิลปะขนาดใหญ่ แต่ก็เป็ยุคแพร่หลายของประติมากรรมรูปปั้นสิ่งศิลปะขนาดกลางและขนาดเล็ก

ยุคสมัยราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิง ในยุคสมัยของสองราชวงศ์นี้ประเทศจีนมีความเข้มแข็งและเจริญรุ่งเรือง ประติมากรรมสิ่งศิลปะเป็นที่แพร่หลายทั้งในพระราชวัง ชนชั้นสูงศักดิ์ตลอดจนถึงผู้เป็นพ่อค้า เกษตรกรนอกจากนี้ยังมีการเผยแพร่ไปยังเกาหลี ญี่ปุ่น เอเชียใต้และยุโรป รูปแบบของประติมากรรมสิ่งศิลปะที่มีความคล้ายคลึงกับสิ่งจริงเริ่มห่างไกลออกไปจากความเป็นจริง เกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของ “สิ่งศิลปะจีน” ในยุคสมัยราชวงศ์หมิงตอนต้นมีการสร้างรูปปั้นสิ่งศิลปะในท่าทำหน้าเหยียบลูกบอลซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งศิลปะตัวผู้ หรือสร้างเป็นสิ่งศิลปะคู่ที่ไม่บอกเพศ ส่วนสิ่งศิลปะตัวเมียส่วนใหญ่จะเป็นในท่าที่ท่าหน้าหยอกเล่นกับลูกสิงห์ หน้าตาท่าทางของสิ่งศิลปะจะเป็นในรูปแบบหูตั้ง อ้าปาก จมูกยื่น ถลึงตา หน้าตาแสดงออกถึงอารมณ์อย่างเต็มที่ ลักษณะขนจะทำเป็นลายขดหมุนไปด้านบนส่วนใหญ่จะอยู่ในท่านั่งบริเวณอกจะแขวนกระดิ่งทองแดงซึ่งเป็นสัญลักษณ์แสดงความเชื่อ แม้กระทั่งมีการสร้างให้เหมือนว่าใส่ชุดขุนนาง ซึ่งเป็นการแสดงว่าได้รับพระราชทานยศตำแหน่งจากองค์จักรพรรดิ ลักษณะการตั้งสิ่งศิลปะจีนถ้า

เป็น “สิ่งหัตถ์ศิลปะ” โดยทั่วไปสิ่งหัตถ์ศิลปะตัวเมียจะนั่งอยู่ที่ประตูด้านซ้าย และสิ่งหัตถ์ศิลปะตัวผู้จะนั่งอยู่ที่ประตูด้านขวา (ภาพที่ 9 และ 10)

การแบ่งลักษณะของสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนตามลักษณะของภูมิภาค

ศิลปะสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนมีวิวัฒนาการมาเกือบสองพันปีแต่เพราะว่าประเทศจีนกว้างใหญ่ วัฒนธรรมของคนในแต่ละท้องถิ่นหรือชนเผ่าจึงมีความต่างกันออกไป ดังนั้นรูปแบบของศิลปะสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนจึงมีความต่างกันอยู่บ้าง(ภาพที่ 11) ซึ่งโดยภาพรวมแล้วสามารถแบ่งลักษณะของสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนออกเป็นสิ่งหัตถ์ศิลปะภาคเหนือและสิ่งหัตถ์ศิลปะภาคใต้ 2 แบบใหญ่ๆ คือ

สิ่งหัตถ์ศิลปะจีนภาคเหนือ หมายถึงประติมากรรมสิ่งหัตถ์ศิลปะจีน ที่มีการสร้างในบริเวณลุ่มแม่น้ำ หวงเหอตตอนกลางและตอนใต้ เช่น เขตเมืองฉางอัน ลั่วหยาง ไคฟง ฯลฯ รูปแบบสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนภาคเหนือถือได้ว่าเป็นแหล่งต้นกำเนิดของประติมากรรมสิ่งหัตถ์ศิลปะจีน รูปแบบของสิ่งหัตถ์ศิลปะภาคเหนือให้ความรู้สึกได้ถึงความคึกคัก น่าเกรงขามดูมีพลังกำลังซึ่งสามารถแบ่งเป็น 3 แบบ ดังนี้

1. แบบจีนหลู่ เป็นแบบที่สร้างกันในแถบมณฑลชานซี ชันตงและเหอเป่ย์ รูปแบบที่สร้างดูปราดเปรียว ส่วนหัวใหญ่ อาจเป็นแบบเงหน้าหรือก้มหน้า ลำตัวแข็งแรง ขาทิ้งสี่แข็งแรง คิ้วหนา ตาใหญ่ จมูกสั้น ปากกว้าง หางเล็กแนบชิดสันหลังทำให้ดูเข้มแข็งกล้าหาญ

2. แบบฉินอวี เป็นแบบที่สร้างกันในแถบมณฑลส่านซี เหอหนัน กันซู หนิงเซี่ย แบบฉินอวีถือได้ว่าเป็นแบบฉบับศิลปะสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนขนานแท้ รูปแบบที่สร้างนั้น สิ่งหัตถ์ศิลปะตัวผู้กับสิ่งหัตถ์ศิลปะตัวเมียจะสมดุลกัน อาจเป็นแบบเงหน้าหรือหันศีรษะ ตาทิ้งสองโปนออก หูสองข้างพับไปข้างหลัง ขาหน้าแข็งแรงเห็นลายเส้นเอ็นและกระดูกชัดเจน ขาหลังใหญ่ ลำตัวกลม การตกแต่งบนลำตัวเรียบง่ายกว่าแบบปักกิ่งแต่ก็ดูน่าเกรงขาม (ภาพที่ 12)

3. แบบเป่ย์จิง (ปักกิ่ง) เป็นรูปปั้นสิ่งหัตถ์ศิลปะที่สร้างเพื่อใช้ในพระราชวังโดยมีลักษณะท่าทางที่สง่าผ่าเผย ส่วนใหญ่สร้างในแบบท่านั่ง อ้าปาก ก้มหัว ขาและร่างกายสมส่วน ขนคอกชัดเจนอย่างประณีต และมีการตกแต่งที่สวยงาม ให้ดูสมกับที่เป็นสิ่งหัตถ์ศิลปะในวังและดูเป็นที่เกรงขาม เป็นแบบที่สร้างกันในแถบมณฑลเหอเป่ย์ เทียนจิน และเหลียวหนิง

สิ่งหัตถ์ศิลปะจีนภาคใต้ เป็นรูปแบบของรูปปั้นสิ่งหัตถ์ศิลปะในแถบ ผู้เจี้ยน (ฮกเกี้ยน) กวางตุ้ง (กวางตุ้ง) กวางซี (กวางสี) ไห่หนัน (ไหหลำ) และไถวัน (ไต้หวัน) รูปแบบที่สร้างจะดูอ่อนโยน สวยงาม มีความปราดเปรียว เป็นแบบฉบับการสร้างของศิลปะทางใต้ แบ่งเป็น 2 แบบ ดังนี้

1. แบบผู้เจี้ยน(ฮกเกี้ยน)โดยทั่วไปรูปแบบหรือลักษณะของสิ่งหัตถ์ศิลปะมีหัวใหญ่ ลักษณะขาเล็ก หน้าผากนูน จมูกเว้า หูคล้ายใบไม้ที่พับม้วน ฟันแหลม มีบางแบบที่ขาหน้ายกขึ้นสูงใน

ขณะที่บางแบบที่ยกขาน้ำขึ้นหนึ่งข้าง ลำตัวคูดัดไหว สิ่งศิลาตัวผู้ยกลูกบอล เป็นลักษณะท่าทางกำลังเล่น สิ่งศิลาตัวเมียแสดงท่าปอบลูก ลำตัวมีพลัง หางคล้ายพัด ขนคอขนหลังไม่ประณีตเท่ากับแบบของภาคเหนือ แต่มีรูปแบบหลากหลาย โดยเฉพาะขนใต้หางถือเป็นเอกลักษณ์ ประกอบกับจะมีแถบผ้าสีและลูกบอลสีประดับด้วย ซึ่งทำให้รู้สึกได้ถึงความสวยงาม (ภาพที่ 13)

2. แบบกว้างตง (กวางต้ง) ลำตัวของสิ่งศิลากว้างต้งดูเรียวยาวกว่าสิ่งศิลาชกเกียน ส่วนหัวเขียดสูงแต่เล็กกว่าเล็กน้อย ใบบูของสิ่งศิลาใหญ่ค้งพัด ตากลม จมูกสั้น หางคล้ายใบกล้วยที่ม้วนงอ และมีขนยาว โครงสร้างโดยรวมสอดคล้องกัน ดูปราดเปรียว แต่ก็แฝงไว้ด้วยความงดงาม ลักษณะท่าทางของสิ่งศิลากว้างต้งมีรูปแบบค่อนข้างหลากหลายแต่ส่วนใหญ่จะพบเป็นท่างิ่ง สิ่งศิลากว้างต้งนอกจากมีการใช้เป็นสิ่งศิลาเฝ้าพิทักษ์แล้วยังมีการใช้เป็นลักษณะตกแต่งของสิ่งปลูกสร้างค่อนข้างมาก (ภาพที่ 14 และ 15)

การแพร่หลายของสิ่งศิลาจีนในประเทศไทย

ประเทศสยามรู้จักชาวจีนเป็นอย่างดีมาแต่สมัยสุโขทัย หรือราวพุทธศตวรรษที่ 18 ในสมัยราชวงศ์หยวน¹¹ ในเอกสารบางฉบับเรียกชื่อราชวงศ์นี้ว่าราชวงศ์มองโกล เนื่องจากปฐมกษัตริย์ของราชวงศ์นี้เป็นชนเผ่ามองโกลโดยพงศาวดารราชวงศ์หยวนเรียก “เสียน” อันหมายถึงสยาม ซึ่งนักวิชาการสันนิษฐานว่าเป็นสุโขทัยในลักษณะทวงเครื่องราชบรรณาการ นอกจากบันทึกของจีนหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในดินแดนสุโขทัยคือหลักฐานเครื่องปั้นดินเผาและถ้วยชามสังคโลกซึ่งเป็นแบบอย่างจีน และเตาเผาที่รับเอาพัฒนาการและเทคนิคการทำเครื่องปั้นดินเผาแบบจีนมาพัฒนาในดินแดนสุโขทัย กระจายอยู่ตามส่วนต่างๆของอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการติดต่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน แต่ไม่พบหลักฐานที่แสดงถึงที่อยู่อาศัยของชาวจีนในสมัยสุโขทัย

สมัยอยุธยา มีการจัดกองเรือที่ยิ่งใหญ่จากเมืองจีนออกสู่ดินแดนไกลไปเยือนเมืองท่าทางน่านน้ำทะเลจีนใต้ และแถบมหาสมุทรอินเดียโดยผู้นำการเดินเรือคือ “เจิ้งเหอ” เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้าจากเมืองท่าต่างๆ ที่ได้เดินทางไปเยือนมาสร้างความมั่งคั่งและแข็งแกร่งให้กับราชสำนักหลังจากที่ประเทศเสื่อมโทรมลงด้วยภาวะสงครามกลางเมืองจากการแย่งชิงราช

¹¹ สุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล , “เอกสารคำสอนของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ,2534.” (อัครสำเนา)

บัลลังก์¹² หลักฐานที่เกี่ยวกับการตั้งที่อยู่อาศัยของชุมชนจีน ในเอกสารคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวงสมัยกรุงศรีอยุธยา กล่าวถึงย่านการค้าของชาวจีนว่า

“ถนนย่านขนมจีน มีร้านโรงเงินทำขนมเปียขนมโก๋ เครื่องจันอับ
ขนมจีนแห้งขายเป็นร้านชำซื้อตลาดขนมจีน 1 ถนนย่านวัดน้อย
ประดู่เงินขายเครื่องทองเหลืองมีตึกกว้านร้านจีน ตั้งตึกทั้งสอง
ฝากถนนหลวงจีนไทยนั่งร้านขายของสรรพสินของ”¹³

โดยชาวจีนที่เดินทางเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในกรุงศรีอยุธยาในยุคแรกๆ เป็นพวกจีนฮกเกี้ยนซึ่งมีความชำนาญในด้านการเดินเรือและการค้า ชาวจีนแต่จิวเดินทางเข้าสู่กรุงศรีอยุธยาและเพิ่มจำนวนมากขึ้น โดยเฉพาะในสมัยของจักรพรรดิเฉียนหลงมีชาวแต่จิวเดินทางเข้าสู่กรุงศรีอยุธยามากที่สุด กล่าวกันว่าชาวจีนที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งในกรุงศรีอยุธยามีมากถึงหนึ่งแสนคน¹⁴

หลักฐานการเดินทางของชาวจีนสู่ประเทศสยามในสมัยรัตนโกสินทร์พบว่าชาวจีนที่เดินทางเข้าสู่ประเทศสยามในช่วงเวลานั้นส่วนใหญ่เป็นชาวจีนแต่จิว นอกจากนี้ก็มีจีนและ(ฮากกา) และจีนไหหลำติดตามมาด้วย ในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมีการขุดคลองเพื่อใช้ในการเดินทางขึ้นใหม่หลายสาย โดยจ้างแรงงานชาวจีนเมื่อเกิดการจ้างงานทำให้ชาวจีนเดินทางเข้ามาเพื่อรับจ้างขุดคลองเป็นจำนวนมาก รวมทั้งผู้ที่มีฝีมืองานช่างต่างๆ จนเกิดคำกล่าวติดปากผู้คนในสมัยนั้นว่า “ช่างอยู่กับจีน สีนอยู่กับไทย”¹⁵ ในรัชสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว งานด้านสถาปัตยกรรมและศิลปะแขนงต่างๆ ก้าวขึ้นถึงขีดสูงสุด นับแต่การสร้างกรุงรัตนโกสินทร์โดยพระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยและสนับสนุนศิลปะแขนงต่างๆ ทั้งด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่มีแบบมาจากจีน โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมเกิดการพัฒนาและผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมไทยเข้าด้วยกันงานสถาปัตยกรรมจีนอย่างลงตัว และสมบูรณ์ที่สุดจนได้ชื่อว่าสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยมของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

¹² ปรีวัฒน์, “เจิ้งเหอแม่ทัพขันที ซ่าปอกง.” ใน ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ (กรุงเทพฯ: พิมพ์ครั้งที่ 2546), 71.

¹³ คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย, คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2534), 13.

¹⁴ สุจิตต์ วงษ์เทศ, “อยุธยาขยี้งฟ้า,” ใน ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: พิมพ์ครั้งที่ 2546), 101.

¹⁵ มานพ ถนอมศรี, รูปศิลปจีนสมัยรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ จำกัด, 2536), 22.

หลักฐานที่เกี่ยวกับสิ่งทอจีนที่มาพร้อมกับเรือสินค้า โดยใช้ตุ๊กตาจีนถ่วงเรือให้นักเรียกว่า ลั่นถัน หลักฐานเอกสารตำนานสิ่งทอที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กล่าวว่า สิ่งทอจีนนั้นจะมีเป็นคู่เมื่อนำใส่เรือบรรทุกจากจีนมาไทย เรือจะแล่นจากปากอ่าวไทยเข้าสู่แม่น้ำเจ้าพระยามาถึงคลองบางกอกน้อยอันเป็นทางสามแพร่งจึงขนสินค้าขึ้นจากเรือ มีเรื่องเล่ากันว่า ได้ยกสิ่งทอตัวผู้ขึ้นไปบนฝั่งด้านธนบุรี แต่ด้วยน้ำหนักมากไม่มีเครื่องมือในการยก จึงทำให้พลัดตกน้ำไม่อาจมขึ้นมาได้คงเหลือแต่ตัวเมียจึงนำมาถวายเจ้านายและตั้งไว้ที่ท่าหน้าภายในบริเวณ “วังหน้า” สิ่งทอตัวเมียที่สถิตอยู่นี้เดิมหันหน้าไปทางสนามหลวงคือ หันหลังลงน้ำแต่ตอนหลังหันหน้ากลับมาได้เองไม่มีใครขยับ และเล่ากันว่าวันดีคืนดีสิ่งทอตัวผู้ที่จมน้ำอยู่ฝั่งธนบุรีก็ส่งสายตา 2 ดวงเป็นแสงโชติช่วงขึ้นมาเสมือนมองหาสิ่งทอตัวเมียที่พลัดพรากกันมาหลายสิบปี จึงเป็นเหตุของเสียงลือเสียงเล่าอ้างว่าสิ่งทอมีอภินิหารและศักดิ์สิทธิ์ จึงมีการเซ่นไหว้กันเรื่อยมา และเรียกขานกันว่า "เจ้าแม่สิงโต" เดิมเจ้าแม่สิงโตไม่มีศาล เนื่องจากมิใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์นับถือของไทยแต่เมื่อมีคนกราบไหว้รวมทั้งสมประสงค์ตามที่บนบานศาลกล่าวเรื่องเดือดร้อนได้ จึงสร้างศาลชั่วคราวและพัฒนามาเป็นตึกอย่างในปัจจุบันนี้ (ภาพที่ 16)

จุลสารสมาคมรัฐศาสตร์ ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2548 กล่าวถึงหลักฐานเกี่ยวกับสิ่งทอจีนที่มาสู่เมืองสยามปรากฏภาพแกะสลักสิ่งทอจีนบนลัษและสลักอย่างจีนข้างพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร โดยประวัติและที่มาของลัษแลนี้ไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจน แต่มีการพิจารณาจากอายุและลักษณะที่ปรากฏ สันนิษฐานว่าลัษแลที่พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ (วังหน้าเดิม) น่าจะสร้างขึ้นในศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ชิงราวพุทธศตวรรษที่ 24 - 25¹⁶ โดยลัษแลทางด้านทิศเหนือ ปรากฏภาพที่เป็นสัญลักษณ์มงคลจีนประกอบสถาปัตยกรรมในลัษแลคือสิ่งคู่ โดยสิ่งคู่ซึ่งปรากฏในลัษแลทางด้านทิศเหนือเป็นสิ่งคู่ที่แกะสลักประดับไว้ตามบ้านเพื่อความเป็นสิริมงคล เหตุที่มีภาพสิ่งทอบนลัษแล นั้นเนื่องจากคำว่าสิ่งทอในภาษาจีนเรียกว่า “ซื่อจื่อ” พ้องเสียงกับคำว่า “ซื่อ” ของคำว่า “ไท่ซื่อ” ซึ่งหมายถึงมหาเสนาบดี ชาวจีนจึงนำเอาสิ่งทอมาเป็นสัญลักษณ์สิริมงคลในการอวยพรให้มีตำแหน่งขุนนางสูงที่สุด ซึ่งชาวจีนเชื่อกันว่าสิ่งทอเป็นสัตว์วิเศษสามารถจับภูตผีปีศาจได้ ดังนั้นชาวจีนจึงมักนำรูปสิ่งทอมาประดับไว้ตามหน้าบ้านสองข้างเพื่อความเป็นสิริมงคล¹⁷(ภาพที่ 17)

¹⁶ สานติ-นวิรัตน์ ภักดีคำ, “ลัษแลสลักศิลปะจีน,” ศิลปวัฒนธรรม 11, 29(กันยายน 2551) :153.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, 115.

การเรียกสิงห์ในภาษาจีนและความหมายสิงห์ในประเทศไทย

อินเดียใช้ภาษาสันสกฤต เรียก สิงห์ว่า Simha (สิงห์) และจากการที่อินเดียมีการติดต่อค้าขายกับประเทศในเขตแดนตะวันตกประเทศเหล่านั้นก็เรียกสิงห์ว่า Simha เช่นกัน และเมื่อมีการติดต่อกับทางยุโรปผ่านทางเส้นทางสายไหม ชาวยุโรปเรียกเป็น Simba ส่วนที่ถ่ายทอดและเรียกกันในประเทศจีนนั้นเหลือเพียงคำว่า Sim¹⁸ ซึ่งปัจจุบันก็คือคำว่า สิงห์ หรือ สิงโตในภาษาจีน จากการที่ประเทศจีนเป็นประเทศที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาลทำให้มีผู้คนอาศัยอยู่หลายเผ่าพันธุ์ ดังนั้นการเรียกสิงห์จึงมีความคิดแปลจากกันไป แต่การเรียกสิงห์นั้นที่จะต่างกันก็เพียงเสียงที่เรียกแต่รูปแบบของตัวหนังสือหรือการเขียนมีลักษณะการเขียนเหมือนกันเช่นการอ่านที่แตกต่างกันของกลุ่มคนดังต่อไปนี้

กลุ่มคนที่ใช้ภาษาจีนฮกเกี้ยน อ่าน 獅 ว่า “ไซ”

กลุ่มคนที่ใช้ภาษาจีนแต้จิ๋ว อ่าน 獅 ว่า “ไซ”

กลุ่มคนที่ใช้ภาษาจีนไหหลำ อ่าน 獅子 ว่า “ซือซือ”

กลุ่มคนที่ใช้ภาษาจีนกวางตุ้ง อ่าน 獅子 ว่า “ซี้จี้”

ความหมายทั่วไปเกี่ยวกับคำว่า “สิงห์” “ราชสีห์” “สิงโต” ในประเทศไทย พจนานุกรมไทย ฉบับใหม่ โดย เชียรชัย เอี่ยมวรเมธ ให้คำจำกัดความของคำว่า “สิงห์”(สิง), สิงห (สิง-หะ) ภาษาสันสกฤตเขียนว่า “สีห” และภาษาปาลีเขียนว่า “สีห”

คำจำกัดความของคำว่าราชสีห์ คือสิงห์โตที่เขียนตามแบบไทย, พญาสิงห์โต (หน้า 961)

คำจำกัดความของคำว่า “สิงโต” ให้ความหมายแบ่งเป็นหัวข้อย่อย คือ

1. สิงโตคือชื่อสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมจำพวกเสือ ตัวผู้มีขนสร้อยคอ ขนปลายหางเป็นพู่ ชอบอยู่เป็นฝูงตามทุ่งโล่ง ตัวเมียจะทำหน้าที่ล่าเหยื่อ มีถิ่นกำเนิดในทวีปแอฟริกาและอินเดีย
2. สิงโตเป็นชื่อสัตว์ในนิยายจีนลือกันว่า มีความดุร้ายและมีกำลังมาก ชาวจีนจำลองรูปตามมโนภาพ มาเล่นเชิดในงานตรุษจีน
3. สิงโตเป็นชื่อปลาชนิดหนึ่งมีลึบอก แผลกว้าง สีสูดาคเป็นริ้วลายสวยงามหนามและก้านครีบแข็งมาก

¹⁸ เหว เฟย เฝิง , จงกั๋วซือเจินฉางฉูเจี้ยน, 20.

คติการสร้างรูปทวารบาล

หลักฐานทางโบราณคดีเกี่ยวกับรูปทวารบาล เริ่มขึ้นในสมัยอินเดียโบราณ ราวพุทธศตวรรษที่ 6 คือภาพสลักที่สถูปสาณูจีที่เมืองภารहुต ประเทศอินเดีย เป็นภาพนูนต่ำของบุคคลที่เรียกว่า “ยักษ” (YAKSHA)¹⁹ ยืนทำหน้าที่เสมือนเป็นผู้เฝ้าประตูทางเข้าออกของศาสนสถาน นอกจากที่ประตูทางเข้าออกแล้วยังพบการสร้างประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์ และรูปมนุษย์นาค (NAGA) ประดับตามทางเข้าของศาสนสถานต่างๆ ในอินเดีย เช่น ที่ถ้ำอชันดา รูปทวารบาลที่เป็นรูปมนุษย์นาค และยักษ มีการสร้างกันมากในอินเดียตามคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์และพุทธที่ว่าทั้งยักษและนาคนั้นเป็นบริวารของท้าวจุลโลกบาลหรือเทพผู้รักษาทั้งสี่ โดยยักษเป็นบริวารของท้าวกุเวร ซึ่งเป็นเทพผู้รักษาทิศเหนือ นาค เป็นบริวารของท้าววิรูปักษ์ โดยรูปทวารบาลจะแสดงสีหน้าและท่าทางเคร่งขรึม โดยบางรูปทวารบาลจะมีอาวุธประกอบด้วย ในขณะที่ทวารบาลที่เป็นรูปพระโพธิสัตว์มีท่าทางและสีหน้าที่มีความเมตตามากกว่าจะแสดงท่าทางดุร้าย

ในประเทศจีนคติการทำรูปทวารบาลเกิดขึ้นในสมัยราชวงศ์ถัง (พุทธศักราช 1170 - 1790) ในรัชกาลของพระเจ้าถังไทจง โดยอ้างถึงตำนานที่กล่าวว่าพระเจ้าถังไทจงทรงมีพระปรีชาสามารถด้านการรบ พระองค์ทรงรวบรวมหัวเมืองน้อยใหญ่เข้ามาอยู่ในอำนาจได้ แต่ในขณะเดียวกันก็ทำให้ประชาชนเสียชีวิตเป็นจำนวนมากเช่นกัน ทำให้พระองค์ได้ยินเสียงวิญญูณต่างๆ ที่ถูกฆ่าตายและเสียชีวิตจากสงครามรวบรวมแผ่นดินมาร้องทวงเอาชีวิตในช่วงเวลาที่พระองค์ประชวร พระเจ้าถังไทจงจึงเล่าความที่เหล่าปีศาจหรือดวงวิญญูณที่มารังควาญให้กับเหล่าเสนาบดีฟัง “อวยชิง” และ “ชินชกโป้” มีตำแหน่งเป็นทหารเอกได้รับอาสาเฝ้าอารักขาทั้งสองฝากประตูหน้าห้องบรรทม ผลปรากฏว่าเหล่าดวงวิญญูณและปีศาจต่างๆ ไม่มารบกวนพระเจ้าถังไทจงอีกเลย ทั้งสองทหารเอกกระทำเช่นนี้อยู่เป็นเวลาหลายวันพระองค์ทรงเห็นว่าเป็นการยุ่งยากต่อทหารเอกต้องมา ทนลำบากเฝ้าอารักขาพระองค์ จึงทรงโปรดให้ช่างเขียนภาพ วาดภาพของทหารทั้งสองในเครื่องแบบนักรบพร้อมอาวุธไว้ที่บานประตูข้างละบาน เรียกว่า “มิ่งชิน” หรือทวารบาล และตั้งแต่นั้นปีศาจต่างๆ ไม่มารบกวนอีกต่อไปจนกลายเป็นธรรมเนียมและความนิยมเขียนภาพมิ่งชินไว้ที่บานประตูนับแต่นั้นเป็นต้นมา (ภาพที่ 18)

การเขียนรูปทวารบาลมิ่งชินไว้ที่ประตูตามคติของจีนในสมัยราชวงศ์ถัง ในศาสนสถานทางพุทธของศาสนาของจีน มักนิยมทำประติมากรรมลอยตัวรูปโลกบาล (LOKAPALA) ซึ่งถือเป็นเทพพิทักษ์ไว้ที่หน้าประตู นอกจากทวารบาลที่เป็นรูปบุคคลและเทพต่างๆ ปรากฏมีการทำรูปสัตว์ต่างๆ เช่น สิงห์เป็นคู่ ไว้ตามเชิงบันไดตามคติที่รับมาจากอินเดีย ในขณะที่รูปแบบของทวาร

¹⁹ Hurbert John, The Monuments of Sanchi, Vol.1 (Delhi : Swati, 1982)

บาลที่เป็นภาพเขียนบนบานประตูรอบวัดพระศรีรัตนศาสดารามก็รับอิทธิพลจากจีนมีการเขียนภาพ ทวารบาลแบบจีนทุกประตูรอบวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (ภาพที่ 19) ในประเทศไทยคติการทำรูป ทวารบาลในยุคแรกๆ ยังไม่เด่นชัดเพราะหลักฐานมีเพียงแค่รูปประติมากรรมที่สันนิษฐานว่าน่าจะเป็น ทวารบาลในศิลปะทวารวดีซึ่งมีอิทธิพลของศิลปะอินเดีย นอกจากนี้หลักฐานเกี่ยวกับทวาร บาลที่ชัดเจนในยุคแรกๆ ส่วนใหญ่จะเป็นประติมากรรมในศิลปะร่วมแบบเขมรที่พบในประเทศไทย ที่สร้างขึ้นเนื่องในศาสนาพุทธและศาสนาฮินดู ซึ่งต่อมาก็ส่งอิทธิพลให้กับศิลปะลพบุรี , สุโขทัย , อโยธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตามลำดับนอกจากนี้ ยังได้มีการรับเอาคติการเขียนหรือ สลักภาพทวารบาลลงบนบานประตูของศาสนสถาน ซึ่งเป็นอิทธิพลมาจากจีน โดยใช้หลักฐานจาก รูปสลักบนแผ่นหินประตูสุสานในสมัยราชวงศ์ถัง (ภาพที่18) ดูจากองค์ ประกอบจะมีความ คล้ายคลึงกับภาพทวารบาลในศิลปะไทย เช่นการที่ทวารบาลทั้งสองยืนอยู่เหนือสัตว์ (สิงห์) ใน ภายหลังช่างไทยก็ได้ดัดแปลงให้เป็นรูปยักษ์แบกหรือมารแบกและทำรูปทวารบาลแบบจีนถืออาวุธ ก็ดัดแปลงให้เป็นรูปเทวดาถือพระขรรค์ จนกลายเป็นรูปแบบเฉพาะตัวของศิลปะไทยไปในที่สุด²⁰

สิงห์ศิลปะจีนขนาดใหญ่ที่ทำหน้าที่พิทักษ์ (ทวารบาล)

ทวารบาล หมายถึงนายประตูหรือผู้ปกปักรักษาประตูไม่ให้สิ่งที่เป็นอันตรายหรือสิ่ง ที่ชั่วร้ายผ่าน ไปสู่พื้นที่ด้านหลังบานประตูนั้นได้ บรรดาปราสาทราชวังในสมัยก่อนหรือแม้กระทั่ง สถานที่สำคัญต่างๆ ในปัจจุบันก็มักมีองครักษ์ นายเวรหรือทหารยามคอยเฝ้าระวังรักษาการณ์อยู่ ตลอด เวลา ศาสนสถานก็เปรียบเสมือนที่ประทับแห่งเทพหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็เช่นเดียวกัน แต่ เนื่องจากมนุษย์ปุถุชนธรรมดาไม่สามารถแม้กระทั่งป้องกันตนเองจากสิ่งอัปมงคลต่างๆ ได้ ดังนั้น จึงต้องมีการสร้างรูปทวารบาลของศาสนสถานที่น่าเกรงขามหรือทำให้เชื่อว่าป้องกันสิ่งชั่วร้ายได้ เพื่อเอาไว้คุ้มครองและอำนาจพรแก่ผู้มาสักการะศาสนสถานให้รู้สึกปลอดภัยจากสิ่งชั่วร้าย นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมบารมีของเทพองค์นั้นๆ ให้ดูยิ่งใหญ่มากขึ้น²¹

²⁰ กรมศิลปากร ,ทวารบาล ผู้รักษาศาสนสถาน (พระนคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด,2546), 10.

²¹ ดิษพงษ์ เนตรล้อมวงษ์ ,คติความเชื่อเกี่ยวกับทวารบาล (กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2546), 5.

สิ่งหัตถ์ลาจันในพระบรมมหาราชวัง

ตามระเบียบของพระบรมมหาราชวัง พื้นที่ภายในพระบรมมหาราชวังแบ่งได้เป็น 4 เขต²² เรียกว่าพระราชฐานชั้นนอก พระราชฐานชั้นกลาง พระราชฐานชั้นใน และเขตวัดพระศรีรัตนศาสดารามโดยถือขอบเขตคร่าวๆ ดังต่อไปนี้คือ

1. เขตพระราชฐานชั้นนอกนับตั้งแต่ ประตูพิมานเทเวศร์ ประตูวิเศษไชยศรีและประตูมณีนพรัตน์ ไปถึงประตูสุวรรณบริบาลและประตูพิมานไชยศรี(ไม่นับเขตวัดพระศรีรัตนศาสดาราม) และบริเวณรอบนอกกำแพงชั้นในของพระบรมมหาราชวัง

2. เขตพระราชฐานชั้นกลางนับตั้งแต่ประตูสุวรรณบริบาลและประตูพิมานไชยศรีไปถึงประตูสนามราชกิจประตูพรหมศรีสวัสดิ์และประตูพรหมโสภา ซึ่งทั้ง 3 ประตูนี้เป็นประตูเข้าพระราชฐานชั้นใน

3. เขตพระราชฐานชั้นในนับตั้งแต่ประตูสนามราชกิจ ประตูพรหมศรีสวัสดิ์ ประตูพรหมโสภาไปจดเขื่อนเพชรหรือแถวเต็งด้านทิศใต้

4. เขตวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ล้อมรอบด้วยพระระเบียงทั้งสี่ทิศ โดยด้านทิศเหนือและด้านทิศตะวันออกติดต่อกับกำแพงวัง ด้านทิศตะวันตกติดกับพระราชฐานชั้นนอก และด้านทิศใต้ติดกับสวนศิवालัยในเขตพระราชฐานชั้นใน

ประติมากรรมสิ่งหัตถ์ลาจันในพระบรมมหาราชวัง ที่เป็นสิ่งหัตถ์ลาจันมีมากกว่าประติมากรรมสิ่งในศิลปะอื่นๆ ขนาดและรูปแบบของสิ่งหัตถ์ลาจันมีความแตกต่างกันตั้งแต่ขนาดใหญ่ที่สุด ซึ่งโดยทั่วไปจะตั้งบริเวณทางเข้าหรือทางออก ตามคติความเชื่อให้ทำหน้าที่เฝ้าประตูประติมากรรมสิ่งหัตถ์ลาจันที่มีขนาดเล็กที่สุดตั้งอยู่บริเวณรอบศาสนสถานหรือทางเข้าออก ทางขึ้นลงสถานที่สำคัญ การตั้งประติมากรรมสิ่งหัตถ์ลาจันในศาสนสถานไทยโดยเฉพาะภายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีความหมายทั้งในด้านสัตว์สัญลักษณ์ โดยความนิยมสัญลักษณ์ทางศาสนาพุทธและศาสนาฮินดู เทพเจ้ามักมีสัตว์แทนองค์ซึ่งแสดงออกทั้งทางด้านภาพเขียนและรูปปั้นเทพเจ้าในลักษณะนั่งบนสัตว์ประจำองค์ ดังนั้นจึงปรากฏรูปสัตว์มากมายเช่น สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์, ช้างเป็นสัญลักษณ์ขององค์พระโพธิสัตว์และพระอินทร์ ความนิยมเรื่องสิ่งหัตถ์ลาจัน แพร่หลายออกไปยังที่ต่างๆมากมายเช่น ประเทศเกาหลีและประเทศญี่ปุ่น โดยหัตถ์ลาจันจะกลายเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสและบางกรณีจะมีเขาสั้นๆ สองข้างด้วย หลักฐานทางโบราณคดีเกี่ยวกับการตั้งสิ่งหัตถ์ลาจันในประเทศไทย โดยศึกษาจากเขต

²² หม่อมราชวงศ์หญิงแฉ่งน้อย สักดิ์ศรี, พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ : หจก.วัฒนธรรมการพิมพ์, 2527.), 3.

พระราชฐานชั้นกลางและเขตวัดพระศรีรัตนศาสดารามในพระบรมมหาราชวังพบว่ามี 3 รูปแบบ ได้แก่

1. สิ่งทศิลศิลปปะชวาจากหลักฐานภาพถ่ายเก่าจากหอสมุดแห่งชาติ เลขที่ ภ 002 ห ว ญ 34/2 เลขที่ 14323 และ ห จ ช 667-23420 (ภาพที่ 20 และ 21) แสดงให้เห็นว่า บริเวณที่ปัจจุบันเรียก ประตูหน้าวัดด้านใน มีการตั้งสิ่งแบบชวา ทางด้านซ้ายและด้านขวาของโคสำริดที่ย้ายมาจาก สนามหลวง จากภาพจะเห็นว่ายังไม่มีการก่อรั้วล้อมรอบวัด และเจ้าแม่กวนอิม หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับที่มาของสิ่งชวาจากหนังสือ “ระยะทางเที่ยวชวากว่าสองเดือน” พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระนิพนธ์ เมื่อรัตนโกสินทรศก 115 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าหมวดี ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 28 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2516 หน้า 242 ความว่า “บุโรพุทโธ วันที่ 2 กรกฎาคม ร.ศ. 115 ตื่น 3 โมงเช้าพระเจดีย์ วันนี้ตั้งหน้าเลือกพระพุทธรูปจะให้ ได้ทุกปาง ปางละองค์ เลือกยกสาหัสเพราะซุ่มคูหาสูงมาก แลไม่มีใครเห็นที่ซำรุค ต้องให้คนปีนขึ้นไปข้างหลังตรวจดูเสียก่อน จึงได้เลือกซิดดินกาไว้เป็นพระพุทธรูป 5 องค์ แต่จำเป็นต้องเลือกเอาที่ ซำรุคบ้าง เพราะที่ยังตั้งอยู่เสียในคูหา แลพระเจดีย์ซึ่งไม่ซำรุคเขาแนะนำหลายคนให้เอาในนั้นจะ รับหรือให้เราไม่ยอม ขอให้เหลือไว้ให้คนที่มาข้างหลังเขาดูดีๆ บ้าง เวลาที่ขึ้นไปคอนโทรลเลอร์ให้ไป เก็บดอกกลิ่นหอมมาแล้วกระซิบบอกคนนั้นคนนี้ว่าดอกไม่มี เราถามว่าสำหรับทำอะไร เขาว่าเอามา เพื่อไว้อย่างนั้นบางที่จะต้องการ เราเข้าใจว่าเขาคิดว่าเราคงจะบูชาจึงรับเอามาบูชาพระพุทธรูปใน พระเจดีย์องค์กลางดูทั้งกันพอใช่ แล้วปีนขึ้นไปจากทุก จ.ป.ร. ไว้แห่งหนึ่ง คอนโทรลเลอร์รับจะ จัดการปิดทองให้ พอไปจากยกยา 2-3 วันก็ได้ข่าวว่าปิดทองเสร็จแล้ว กลับลงมาเลือกลายต่างๆ ที่ตกอยู่ข้างล่างคืออนาคะหรือช้าง ลายหลังซุ่มพระเจดีย์ 1 รากษสเล็กตัว 1 สิ่งโตขาหัก 2 ตัว ท่อน้ำ อัน 1” ปัจจุบันสิ่งชวาชิ้นนี้เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ภาพที่ 22 และ 23) โดยสิ่งแบบชวานี้ถูกนำมาเก็บรักษาไว้ในอาคารมหาสุรสิงหนาท โดยโบราณวัตถุทั้งหมดเป็นของ ที่รัฐบาลฮอลันดา ได้ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในคราวเสด็จหมู่เกาะชวา ในปี พุทธศักราช 2439²³ แต่ไม่ปรากฏหลักฐานการเคลื่อนย้ายสิ่งชวาจากวัดพระศรีรัตนศาสดารามไป ไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนครเมื่อใด เพียงแต่มีหลักฐานภาพถ่ายจากหอสมุดแห่งชาติ ตามหมายเลขข้างต้น (ภาพที่ 20, 21, 22 และ 23)

2. สิ่งทศิลศิลปปะเชมร อยู่บริเวณด้านนอกกำแพงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทางด้านทิศตะวันออก โดยสิ่งทศิลศิลปปะเชมรมี 4 ตัว ไม่ปรากฏหลักฐานที่มาของสิ่งเชมรและมีการนำมา

²³ กรมศิลปากร, ทวารบาลผู้รักษาประตู, 20.

ตั้งไว้แต่เมื่อไร การตั้งสิ่งเข็มรพบว่าจัดตั้งไว้บริเวณประตูเกยหน้าที่เข้าสู่ปราสาทพระเทพบิดร จำนวนหนึ่งคู่ และบริเวณสนามหญ้าทางเข้าประตูหน้าวัดอีกหนึ่งคู่ โดยสิ่งศิลาแบบเขมรทั้ง 4 ตัว นี้ปัจจุบันได้มีการนำเอาปูนซีเมนต์มาเคลือบตัวสิ่งไว้เนื่องจากมีรอยแตกร้าว ซึ่งเกิดจากสภาพอากาศที่แดดค่อนข้างแรงทำให้ไม่สามารถเห็นเนื้อวัสดุที่แท้จริง และลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ก็ถูกพอกทับด้วยเนื้อปูน (ภาพที่ 24 และ 25)

3. ประติมากรรมสิ่งศิลาจีนบริเวณเขตวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีประติมากรรมสิ่งศิลาจีน เป็นจำนวนมากซึ่งพบว่ามีทั้งประติมากรรมสิ่งศิลาจีนที่แกะสลักแบบลอยตัว และแกะสลักแบบนูนสูง(ภาพที่ 26) วัสดุที่นำมาแกะสลักสิ่งศิลาแบบจีนก็มีความแตกต่างกันออกไป โดยสามารถแยกประเภทของวัสดุที่ให้แกะสลักสิ่งศิลาจีนได้ 3 แบบและสิ่งโลหะแบบจีน 1 คือ

แบบที่หนึ่งคือ สิ่งรูปแบบจีนที่สร้างจากโลหะ พบที่ด้านหน้าพระอุโบสถบนฝาครอบที่ใต้น้ำมนต์ (ภาพที่ 27)

แบบที่สองคือ สิ่งศิลาแบบจีนที่แกะสลักจากหินอ่อนทั้งตัว (ภาพที่ 28, 29 และ 30)

แบบที่สามคือ สิ่งศิลาแบบจีนที่แกะสลักจากหินเนื้อแข็งและหินทรายทั้งตัว (ภาพที่ 31, 32 และ 33)

แบบที่สี่คือ สิ่งศิลาแบบจีนที่สร้างขึ้นจากเทคนิคพิเศษ คือแกะสลักตัวสิ่งด้วยหินเนื้ออ่อนแล้วทำลวดลายด้วยปูนผสมพิเศษหรือดินเหนียวหรือผงหิน²⁴ โดยส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบสิ่งศิลาแบบใหม่ (ภาพที่ 34, 35 และ 36)

²⁴ เหว เพย เฝิง , จังกว้อชื่อเงินฉางฉูเจียน, 19.

บทที่ 3

รูปแบบของประติมากรรมสิ่งศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง

พระบรมมหาราชวังเป็นสถานที่สำคัญ หากทำการศึกษาแล้วจะทราบถึงพัฒนาการทางวัฒนธรรมของมนุษย์ และวิวัฒนาการทางด้านการปกครอง รวมถึงวิถีชีวิตความเชื่อความศรัทธาที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พระบรมมหาราชวังเป็นสถานที่ที่มีประติมากรรมจีนจำนวนมากเป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่ยืนยันถึงการติดต่อ หรือค้าขายกับประเทศจีน การศึกษาประติมากรรมจีนในพระบรมมหาราชวังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการในการสร้างประติมากรรม และคติความเชื่อที่มีการรับเอาอิทธิพลการตั้งสิ่งศิลาจีนและการแกะสลักรูปสิ่งศิลาจีนไว้ตามสถานที่สำคัญ การศึกษาลักษณะของสิ่งศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง สามารถศึกษาโดยการเปรียบเทียบ (RELATIVE CHRONOLOGY) เพื่อหาที่มาของสิ่งศิลาจีน โดยเปรียบเทียบประติมากรรมสิ่งศิลาจีนที่มีลักษณะคล้ายกันและอยู่ในยุคสมัยเดียวกัน โดยศึกษาจากศาสนสถานหรือวัดที่มีประติมากรรมสิ่งศิลาจีนในที่นี่หมายถึงวัดทางพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในเกาะเมืองที่สำคัญคือ วัดโพธาราม หรือวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร โดยวัดโพธารามเป็นวัดที่สร้างขึ้นแต่สมัยอยุธยาเป็นราชธานีตามปรากฏแผนที่วัดโพธารามในหนังสือจดหมายเหตุกรุงรัตนโกสินทร์¹ จากการสำรวจพบว่าภายในวัดมีการตั้งประติมากรรมสิ่งศิลาจีนเป็นจำนวนมากโดยการตั้งสิ่งศิลาจีนนั้น มีจุดประสงค์ที่แตกต่างกันออกไปของแต่ละตัวสิ่งศิลาจีน โดยขึ้นอยู่กับสถานที่ตั้งของสิ่งศิลาจีนเช่นหากตั้งสิ่งศิลาจีนในบริเวณที่จัดเป็นสวนต้นไม้ หรือสถานที่พักผ่อนความหมายของสิ่งศิลาจีนคือเป็นการประดับสถานที่บริเวณนั้นๆแต่ความหมายโดยในหรือลักษณะเด่นที่บ่งบอกถึงความเป็นสิ่งศิลาจีนก็ยังมีอยู่ครบเพียงแต่ไม่ได้มีความหมายเป็นทวารบาล หลักฐานที่บอกที่มาของสิ่งศิลาจีน ว่ามาจากเมืองจีนเห็นได้จากคำกลอนโต้ตอบระหว่างสุนทรภู่กับกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ความว่า

---

¹ กรมศิลปากร, จดหมายเหตุการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลสหประชาพานิชย์, 2525), 38.

(กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์)	โตตั้งสิงห์ตั้งเหมือนคังเป็น
(สุนทรภู่)	คูผงกผกแผ่นไม้ผันผอง
(กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์)	มาแต่ไหนใหม่ตัวนี้มีทำนอง
(สุนทรภู่)	เสือกไม่ไปไสไม่คล้องมาแต่เงิน ²

ความนิยมในการนำศิลปกรรมแบบจีนมาประยุกต์ใช้กับสถาปัตยกรรมไทย เริ่มมีขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๓ ก่อนหน้านั้นก็มีการสร้างสถาปัตยกรรมแบบอย่างจีนขึ้นบ้างแล้ว หากแต่เป็นการจำลองมาโดยตรง มิได้ผสมผสานกับแบบอย่างของไทย ได้แก่พระตำหนักเก๋งคู่อันเป็นที่ประทับของพระเจ้ากรุงธนบุรี และเก๋งจีนที่สร้างขึ้นในสวนขวา สมัยรัชกาลที่ ๒ นอกจากวัดโพธารามแล้ว วัดพระโต (วัดสุทัศน์เทพวราราม), วัดจอมทอง(วัดราชโอรสาราม) จนถึงวัดที่อยู่ไกลออกไปเช่นวัดพระพุทธรบาทเป็นวัดที่เคยมีรูปจำหลักหินจากประเทศจีนและจากช่างชาวจีนประดับตกแต่งอยู่มากบ้างน้อยบ้าง ตามความเหมาะสมในการตกแต่ง รวมไปถึงความสำคัญของวัดแต่ละวัดด้วยโดยวัดที่อยู่ใกล้พระบรมมหาราชวัง จะมีประติมากรรมหินในศิลปะจีนเป็นจำนวนมาก ส่วนวัดที่อยู่ไกลออกไปการประดับตกแต่งศาสนสถานด้วยสิ่งศิลาในศิลปะแบบจีนก็มีจำนวนน้อยลง แต่วัดที่อยู่ใกล้พระบรมมหาราชวังมากที่สุดเช่นวัดสลัก (วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์) จากการสำรวจบริเวณเขตพุทธาวาสของวัดสลักพบว่ามีประติมากรรมสิ่งศิลาจีนที่มีลักษณะคล้ายในพระบรมมหาราชวังเพียงคู่เดียว จากการสำรวจในพื้นที่ใกล้เคียงพระบรมมหาราชวัง และศาสนสถาน que สร้างในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จะพบว่าลักษณะของสิ่งศิลาจีน มีความคล้ายกัน ซึ่งสิ่งศิลาจีน ในสมัยนี้มีความแตกต่างกับสิ่งศิลาจีนปัจจุบันออกไปมาก เช่นทำการนั่งของสิ่งศิลาจีนปัจจุบันจะนั่งในท่าตรงหันหน้าตรงและไม่มืองค์ประกอบหรือลวดลายบนตัวสิ่งศิลาจีนที่บ่งบอกถึงความหมายว่าเป็นสัตว์ในเทพนิยายโดยสิ่งศิลาจีนในยุคใหม่จะมีลักษณะเหมือนสิ่งจริง ๆ ตามธรรมชาติ ที่ประตูทางเข้าออกของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีการตั้งประติมากรรมสิ่งศิลาจีน โดยทำหน้าที่เป็นทวารบาลตามคติความเชื่อ เรื่องสิ่งทวารบาล³ โดยลักษณะของสิ่งศิลาจีนที่ทำหน้าที่เฝ้าทางเข้าออกมีความแตกต่างกันแบ่งออกตามประเภทคือ

² ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, ตุ๊กตาศิลาจีนวัดโพธิ์ (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2542), 158.

³ ส่งา ลือชาพัฒนพร, สถานศิลป์จีน-สยาม (อิทธิพลจีนในศิลปะไทยจากสุโขทัยถึงรัตนโกสินทร์) (กรุงเทพฯ : Greenprint, 2548), 52.

รูปแบบของสิ่งทูลาจีนแบบที่ 1 สิ่งทูลาแบบจีนที่แกะสลักจากหินอ่อนทั้งตัวมีจำนวน 3 คู่

สิ่งทูลาแบบจีนที่แกะสลักจากหินอ่อนพบอยู่เพียง 3 คู่ในเขตวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยสิ่งทูลาอ่อนแบบจีนถูกจัดตั้งไว้ด้านหน้าศาสนสถาน ที่สำคัญ ลักษณะของเนื้อหินเป็นหินอ่อนที่มีคุณภาพไม่ดีนักเนื่องจากลักษณะของเนื้อค่อนข้างหยาบ และมีรอยแตกรานคาดว่าเป็นการตั้งภายหลังแต่ยังคงคติความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องทวารบาล หรือสัตว์ผู้พิทักษ์

สิ่งทูลาอ่อนจีนหน้าปราสาทพระเทพบิดร

ด้านหน้าปราสาทพระเทพบิดร บริเวณทางขึ้นด้านทิศตะวันออก จัดวางสิ่งทูลาอ่อนจีนคู่หนึ่งโดยสิ่งทูลาที่วางนี้ไม่ปรากฏหลักฐานว่านำมาตั้งแต่เมื่อใด (ภาพที่ 37)

ลักษณะโดยทั่วไปของสิ่งทูลาอ่อนหน้าปราสาทพระเทพบิดร

ส่วนหัว สัดส่วนของหัวสิ่งทูลาจีนกับลำตัว คือ 1:3 รูปหน้าของสิ่งทูลาจีนเป็นลักษณะผสมผสานแต่ยังไม่มิลักษณะคล้ายสิ่งจริง

ส่วนคิ้ว เนื่องจากเป็นสิ่งทูลาจีนที่แกะสลักจากหินอ่อนลวดลายต่างๆ จึงไม่เด่นชัดมากนัก และลักษณะของเนื้อหินมีคุณภาพที่ไม่ทนต่อแสงแดดและลมฝน จึงถูกกัดกร่อนลงไปมากแต่ยังคงเห็นว่าสิ่งทูลาจีนคู่นี้มีคิ้ว

ส่วนตา รูปแบบตาของสิ่งทูลาจีนคู่นี้เป็นแบบเลขหนึ่งจีน (一字) ตาสองข้างเป็นเส้นตรง แสดงถึงความอ่อนโยน

ส่วนจมูก จมูกก็เป็นส่วนสำคัญแต่ลักษณะของจมูกผิดจากปกติมากคล้าย สิ่งทูลาที่มณฑลอันฮุย สร้างจมูกของสิ่งทูลาใหญ่เกือบเท่าปาก เป็นแบบที่พิสดารที่สุด⁴

ส่วนปาก สิ่งทูลาจีนคู่นี้ลักษณะปากตรงและมีพื้นเรียบอย่างเป็นระเบียบ โดยสิ่งจริงตามธรรมชาติปากใหญ่มาก ดูด้านตรงคล้ายตัวหนังสือคำว่า “คน” ในภาษาจีน (人) ปากของสิ่งทูลาจีนใหญ่กว่าอีก แต่เป็นลักษณะปากแบน

ส่วนหู ใบหูของสิ่งทูลาจีนบอกถึงที่มาของสิ่งทูลาจีนหรือช่างผู้แกะสลักรับอิทธิพลของจีนทางใต้เนื่องจากมีใบหูขนาดใหญ่

ส่วนคอ ประดับเข็มขัดและมีกระดิ่งห้อยที่เรียกว่า “เซียงหลิง”

ส่วนลำตัว ลำตัวของสิ่งทูลาจีนคู่นี้แสดงลักษณะของการนอนหมอบ แต่หันหน้าเข้าหาทางขึ้นปราสาทพระเทพบิดร

ขนแผงท้ายทอยของสิ่งทูลาจีนคู่นี้เป็นการแกะสลักเรียบไปกับลำตัวของสิ่งทูลาจีน

⁴ เหว เฟย เฝิง , จงกั๋วชื่อเงินฉางฉูเจี้ยน (ได้หวั่น: วุ่ยเม่ายั้งชื่อเยโฮมวเซียงกงชื่อ,2549),45.

ส่วนหลัง หลังของสิงห์ศิลาจีนแกะสลักเป็นลายเรียบไปกับลำตัวคล้ายขนแพงท้ายทอย ขาและเล็บ ส่วนขาไม่มีรายละเอียดของกล้ามเนื้อที่แสดงถึงความแข็งแรง แต่ยังคงมีเล็บที่แสดงความแหลมคมอยู่เท่าของสิงห์ศิลาจีนทั้งสองตัวเหยียบลูกบอลหรือชิวฉิว

ส่วนหาง หางสิงห์ศิลาจีนมีลักษณะเป็นเส้นยาวคล้าย สิงห์ศิลาจีนสมัยราชวงศ์ถังมีลักษณะเป็นสายคล้ายกับเส้นผมที่ยาว⁵

สิงห์ศิลาอ่อนจีนหน้าหอพระมณฑิยธรรม

หอพระมณฑิยธรรมสร้างแทนหอพระมณฑิยธรรมหลังเดิมซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่เป็นพระมณฑปปัจจุบัน โดยหอพระมณฑิยธรรมใช้เป็นที่พักพิงพระไตรปิฎกฉบับทองใหญ่ที่เหลือจากพระมณฑป พระไตรปิฎกฉบับครุเดิม และฉบับอื่นๆ กรมหลวงนรินทรเทวี พระเจ้าน้องนางเธอในรัชกาลที่ 1 ได้ทรงจดหมายเหตุไว้ว่า “พระพุทธเจ้าหลวงแผ่นดินกลาง (รัชกาลที่ 2) ทรงสร้างพระไตรปิฎกไว้ ณ หอพระมณฑิยธรรม ทรงไว้คู่มุก 3 ใบ ลายกำมะลอใบ 1 เป็น 4 ใบ ประดิษฐานไว้ในพระศาสนา”⁶ ด้านทางขึ้นหอพระมณฑิยธรรมทางด้านทิศตะวันตก ตั้งสิงห์ศิลาอ่อนจีนไว้ คู่หนึ่ง (ภาพที่ 38) โดยสิงห์ศิลาจีนตัวเมียตั้งอยู่ด้านซ้ายของทางขึ้นและสิงห์ศิลาจีนตัวผู้ตั้งอยู่ทางด้านขวาของทางขึ้นลักษณะของสิงห์ศิลาจีนคู่นี้มีความเหมือนกันกับสิงห์ศิลาอ่อนที่วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม ซึ่งตั้งอยู่ด้านหน้าพระอุโบสถ โดยมีขนาดและบริบทที่เหมือนกัน ลักษณะโดยทั่วไปของสิงห์ศิลาจีนคู่นี้

ส่วนหัว สัดส่วนของหัวสิงห์ศิลาจีนกับลำตัว คือ 1 : 3 ใบหน้าของสิงห์ศิลาจีนแตกต่างสิงห์ศิลาอ่อนที่ตั้งบริเวณหน้าปราสาทพระเทพบิดรและหอพระคันธารราษฎร์

ส่วนคิ้ว แกะสลักแบบนูนต่ำมีลักษณะเป็นเส้นคิ้วม้วนปลายไปตามหางตา

ส่วนตา แกะสลักดวงตาโปนออกมามาก และสื่อถึงอารมณ์ได้ดีโดยลักษณะของดวงตาเป็นแบบ เลขหนึ่งจีน (一字) ตาสองข้างเป็นเส้นตรง แสดงถึงความอ่อนโยน

ส่วนจมูก จมูกค่อนข้างใหญ่คล้ายสิงห์ศิลาจีนคู่หน้าปราสาทพระเทพบิดร

ส่วนปาก แกะสลักตรงความเชื่อเรื่องสิงห์ศิลาจีนอมลูกแก้ว หรือสิงห์ศิลาจีนคาบแก้ว

⁵ เหว เฟย เฟิง , งิ้วก๊วยชื้อเงินฉางฉูเจี้ยน, 47.

⁶ กรมศิลปากร, จดหมายเหตุการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระบรมมหาราชวังในการฉลองพระนครครบ 200 ปี พุทธศักราช 2525, ภาคที่ 1 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด ยูไนเต็ดโปรดักชั่น), 223.

ส่วนหู เป็นลักษณะพิเศษของสิ่งศิลาจีนคู่นี้ มีใบหูขนาดใหญ่กว่าความเป็นจริงมาก ส่วนลำตัว สิ่งศิลาจีนคู่นี้มีลักษณะอวบอ้วน และไม่มีรายละเอียดของกล้ามเนื้อ ขนแผงท้ายทอย ของสิ่งศิลาจีนคู่นี้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวจากหัวลงไปหางโดยแกะสลักตลอดต่อเนื่องจากหัวไปจนถึงหาง

ขาและเล็บ เป็นแบบเรียบง่ายไม่สื่อถึงความคร่ำครวญ

ส่วนหาง หางสิ่งศิลาจีนคู่นี้มีเอกลักษณ์เฉพาะโดยยังไม่พบลักษณะหางสิ่งศิลาจีนแบบนี้ที่วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม น่าจะเป็นการแกะสลักที่เกิดจากจินตนาการ

สิ่งศิลาอ่อนจีนด้านข้างหอพระคันธารราษฎร์

ด้านข้างของหอพระคันธารราษฎร์ตั้งสิ่งศิลาอ่อนคู่หนึ่ง เป็นการตั้งสิ่งศิลาจีนในรูปแบบประดับ“สื่อชื่อ”石獅 หอพระคันธารราษฎร์ สิ่งศิลาอ่อนคู่นี้วางแยกสองด้านคือ สิ่งศิลาจีนตัวเมียตั้งด้านขวาหรือด้านทิศตะวันออกของหอพระคันธารราษฎร์ ส่วนสิ่งศิลาจีนตัวผู้ตั้งด้านซ้ายของหอพระคันธารราษฎร์ ลักษณะโดยทั่วไปของสิ่งศิลาอ่อนมีองค์ประกอบคล้ายกับสิ่งศิลาจีนคู่หน้าหอพระคันธารราษฎร์ต่างกันที่สิ่งศิลาจีนคู่นี้แกะสลักจากหินอ่อน และท่อนั่งของสิ่งศิลาจีน เป็นลักษณะโน้มตัวไปด้านหน้าแสดงท่าทีนอนน้อม รายละเอียดบนตัวสิ่งศิลาจีนไม่มีมากนักและที่พิเศษคือลูกของสิ่งศิลาจีนขึ้นไปอยู่ด้านหลังของสิ่งศิลาจีนตัวเมีย (ภาพที่ 39)

รูปแบบของสิ่งศิลาจีนแบบที่ 2 สิ่งศิลาแบบจีนที่แกะสลักจากหินมีจำนวน 3 คู่

สิ่งศิลาแบบจีนที่แกะสลักจากหินทั้งก้อนพบอยู่ในเขตวัดพระศรีรัตนศาสดารามเพียง 3 คู่ โดยสิ่งศิลาจีนทั้งหมดมีรูปแบบแตกต่างกันออกไปแต่ลักษณะโดยรวมยังคงบริบทที่แสดงถึงการเป็นสิ่งศิลาแบบจีนคือ

สิ่งศิลาจีนบริเวณทางเข้าประตูเกยหลัง

ประตูเกยหลังเป็นเส้นทางเสด็จของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการพระราชพิธีในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จากหลักฐานภาพถ่ายเก่าจากหนังสือประมวลภาพประวัติศาสตร์ไทย พระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมัรัตน โกสินทร์ (ภาพที่ 40)⁷ เห็นว่าบริเวณประตูเกยหลังมีสิ่งศิลาในศิลปะแบบจีนตั้งอยู่ตัวหนึ่งซึ่งปัจจุบันตั้งสิ่งศิลาจีนตัวใหม่ลงแทนที่โดยมีลักษณะดังนี้(ภาพที่ 41)

⁷ กรมศิลปากร, ประมวลภาพประวัติศาสตร์ไทย พระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมัรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ : บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์(1977) จำกัด, 2550), 117.

ลักษณะของสิ่งศิลาจีนแสดงทำนองกิ่งหมอบหันหน้าเข้าหาประตูทั้งสองตัว การตั้งสิ่งศิลาจีนจัดตั้งตัวผู้อยู่ทางด้านขวา และตัวเมียอยู่ทางด้านซ้าย ลักษณะโดยทั่วไปของสิ่งศิลาจีนคู่นี้คือ

ส่วนหัว สัดส่วนของหัวสิ่งศิลาจีนกับลำตัว คือ 1:3 รูปหน้าของสิ่งศิลาจีน ใช้เค้าหน้าของคนคือ ขนคิ้ว ตา จมูก ปาก (ภาพที่ 42 และ 43)

ส่วนคิ้ว สิ่งจริงตามธรรมชาติ ไม่มีขนคิ้ว แต่ช่างฝีมือจงใจแกะสลักให้เหนือดวงตาคิ้ว รูปแบบของคิ้วเป็นเส้นขดกลมตามจินตนาการของช่างจีน

ส่วนตา ดวงตากกลมโปนออกมาด้านนอกลักษณะของดวงตาของสิ่งศิลาจีนคู่นี้เป็นแบบเลขแปดจีนกลับหัว (倒八字) ตามองขึ้นด้านบน

ส่วนจมูก แสดงออกถึงความรู้สึกของสิ่งศิลาจีน โดยจมูกมีขนาดใหญ่คล้ายผลไม้

ส่วนปาก ลักษณะปากแบน แสดงถึงความเชื่อง

ส่วนหู ใบหูของสิ่งศิลาจีนมีขนาดใหญ่อย่างเด่นชัด หูตั้งสูงเป็นลักษณะเด่นของสิ่งศิลาจีนทางภาคใต้

หน้าผาก ของสิ่งศิลาจีนมีลวดลาย ขึ้นลงคล้ายสิ่งศิลาภาคใต้ของจีน (ภาพที่ 14)

ส่วนคอ ลักษณะของสิ่งศิลาจีนส่วนคอจะต่างกันตามแต่รูปแบบที่สร้าง ถ้าเป็นสิ่งนั่ง ไม่มีส่วนคอเนื่องจากถูกชนไหล่บังจึงคล้ายกับไม่มีคอ แต่ถ้าเป็นสิ่งศิลาจีนยืนส่วนคอคูแฉ่งแฉ่งมีพลัง หลังสมัยราชวงศ์ซ่งจะมีการแกะสลักห้วงคอเพิ่มเป็นการแสดงว่าสิ่งนี้ได้ถูกฝึกจนเชื่อง โดยห้วงคอของสิ่งศิลาคู่นี้มีความแตกต่างกันคือ สิ่งศิลาจีนตัวเมียจะมีห้วงคอและห้อยกระดิ่งคล้ายสิ่งศิลาจีนทั่วไป (เซียงหลิง) 項鈴 แต่สิ่งศิลาจีนตัวผู้ไม่มีกระดิ่งห้อยที่คอแต่มีป้ายที่เขียนอักษรคำว่า “ก๊วและหวัง” (ภาพที่ 44)

ส่วนลำตัว ลำตัวสมส่วนแสดงความแข็งแรง โดยด้านหน้าอกใหญ่กว่าเอวของสิ่งศิลาจีนและแสดงให้เห็นถึงกล้ามเนื้อที่ดูเป็นสิ่งศิลาจีนที่มีความสมบูรณ์แข็งแรง

ส่วนหาง หางสิ่งศิลาคู่เกยหลังมีเอกลักษณ์เฉพาะ มีลักษณะเป็นสายคล้ายกับเส้นผมที่ยาวโดยมีพัฒนาการมาแต่สมัยราชวงศ์ถัง

สิ่งศิลาจีนบริเวณทางเข้าประตูวิหารยอด

ประตูวิหารยอดจะอยู่ตรงกับประตูมณีนพรัตน์ลักษณะเด่นของสิ่งศิลาคู่นี้คือเป็นสิ่งศิลาจีนที่ยืนตรงบนเท้าทั้งสี่ มีเอกลักษณ์ที่บ่งบอกเพศชัดเจนเหมือนสิ่งศิลาจีนทั่วไปคือ สิ่งศิลาจีนตัวเมียจะมีลูกสิงห์ขนาดเล็กอยู่ด้านหน้าของแม่สิ่งศิลาจีนและสิ่งศิลาจีนตัวผู้จะมีลูกบอลหรือที่เรียกว่าเซวี่ฉิว และสิ่งที่บอกว่าเป็นสิ่งศิลาจีนตัวผู้และตัวเมียืนยันได้จากอวัยวะเพศของสิ่งศิลาจีนทั้งสองที่มีการแกะสลักที่ชัดเจน (ภาพที่ 45) ลักษณะโดยทั่วไปของสิ่งศิลาคู่นี้

ส่วนหัว หัวของสิ่งทศลาจีนมีขนาดใหญ่กว่าลำตัว โดยสัดส่วนของหัวสิ่งทศลาจีนเมื่อเทียบกับขนาดลำตัวประมาณ 1:3

ส่วนคิ้ว รูปแบบของคิ้วเป็นคิ้วหนาเส้นขดกลมลง ทำให้เป็นเอกลักษณ์คล้ายกับสิ่งทศลาจีนคู่ค้ำประตูกุยก์หลัง

ส่วนตา ตากลมโตแต่ฝังลึกลงไปในเบ้าตา นัยน์ตาเป็นสีดำคงจะมีการทาในภายหลัง เนื่องจากลักษณะสีเป็นของใหม่แสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกของสิ่งทศลาจีน โดยมีลักษณะ เป็น “เลขแปดจีนกลับหัว” (倒八字) ตาทั้งสองข้างมองขึ้นด้านบน แสดงออกถึงความมองอาว

ส่วนจมูก แสดงออกถึงความรู้สึกของสิ่งทศลาจีน โดยจมูกมีขนาดเล็กคล้ายจมูกคน

ส่วนปาก สิ่งทศลาจีนคู่นี้ลักษณะของปากคล้ายกับคู่หน้าประตูกุยก์หลัง โดยน่าจะเคยมีลูกแก้วอยู่ในปาก แต่มีร่องรอยการนำลูกแก้วออกจากปากสิ่งทศลาจีนทางด้านมุมปากขวา

ส่วนหู ใบหูของสิ่งทศลาจีนคู่ค้ำหน้าประตูกุยก์ทางเข้าพระวิหารยอด เป็นลักษณะเด่นของสิ่งทศลาจีนทางใต้ คือมีลักษณะใบหูใหญ่เด่นชัด และดูไปตามลำตัว

ส่วนคอ ที่คอสิ่งทศลาจีนประดับด้วยเข็มขัดใช้ห้อยกระดิ่งและพู่ “ซี่ใต้”(繫帶) โดยเข็มขัดมีขนาดเล็ก และไม่มีลวดลายใดๆ บนเข็มขัด

ส่วนลำตัว มีลักษณะสมส่วนแสดงถึงความแข็งแรงด้วยกล้ามเนื้อ

ส่วนหาง มีเอกลักษณ์เฉพาะเช่น สมัยราชวงศ์ถังหางของสิ่งทศลาจีนมีลักษณะเป็นสายคล้ายกับเส้นผมที่ยาว สมัยราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิงมีทั้งลักษณะของหางสิ่งทศลาจีนคล้าย ดอกเบญจมาศ คล้ายใบเมเปิ้ล และมีที่ดูคล้ายใบกล้วยที่ม้วนพับ โดยสิ่งทศลาจีนคู่นี้จะเป็นสิ่งทศลาที่มีแหล่งผลิตมาจากที่เดียวกันกับสิ่งทศลาจีนคู่หน้าประตูกุยก์หลัง

ลูกชิวฉิว หรือลูกบอลแสดงถึงเอกลักษณ์ของสิ่งทศลาจีนโดยสามารถบอกเพศได้จากองค์ ประกอบที่มีอยู่กับสิ่งทศลาจีนทั้งสองตัว โดยชิวฉิวแสดงถึงการเป็นสิ่งทศลาจีนตัวผู้

สิ่งทศลาจีนบริเวณหน้าหอพระคันธารราษฎร์

หอพระคันธารราษฎร์ ตั้งอยู่ที่มุมพระระเบียงด้านตะวันออกเฉียงใต้ หน้าพระอุโบสถของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยหอพระคันธารราษฎร์ตั้งหันหน้าไปทางด้านทิศเหนือ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างขึ้นในช่วงปลายรัชกาล⁸ เพื่อใช้เป็นที่ประดิษฐาน “พระคันธารราษฎร์” ภายในหอพระคันธารราษฎร์เป็นแท่นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและเทวรูปโดยชั้นบนสุดประดิษฐานซุ้ม

⁸ กรมศิลปากร, จดหมายเหตุการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระบรมมหาราชวังในการฉลองพระนครครบ 200 ปี พุทธศักราช 2525, ภาคที่ 1, 260.

เรือนแก้ว มีลักษณะเป็นวิมาน 3 ห้อง ห้องกลางประดิษฐานพระคันธารราษฎร์ในรัชกาลที่ 1 ศิลปะแบบรัตนโกสินทร์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พุทธศักราช 2326⁹ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้กะไหล่ทองพร้อมกับพระคันธารราษฎร์จีน ศิลปะแบบรัตนโกสินทร์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พุทธศักราช 2325 ถึง พุทธศักราช 2352¹⁰ ด้านหน้าพระคันธารราษฎร์จีนเป็น พระคันธารราษฎร์ยืนในรัชกาลที่ 4 พร้อมด้วยพระสุกัณฐิ พระบัวเข็ม เทวรูปเท้าจตุโลกบาล เทวรูปเทพเจ้า 6 องค์ซึ่งอยู่บนฐานเดียวกัน พระโคสุภราช พญานาค พญาปลาช่อน และเครื่องประกอบพระราชพิธีพืชมงคลและพิธีมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ประดิษฐานอยู่ตามชั้นอัฒจันทร์¹¹ ด้านหน้าของหอพระคันธารราษฎร์ตั้งประติมากรรมหินทรายแดงเป็นสิ่งศิลาอีกหนึ่งในศิลปะแบบจีน ซึ่งแกะสลักจากหินก้อนเดียว (ภาพที่ 46 และ 47) ลักษณะโดยทั่วไปของสิ่งศิลาจีนนี้ จะแตกต่าง จากสิ่งศิลาจีนที่ตั้งอยู่ด้านนอกกำแพงวัดพระศรีรัตนศาสดารามคือ

ส่วนหัว สัดส่วนของหัวสิ่งศิลาจีนกับลำตัวคือมีขนาด 1 : 4 รูปหน้าของสิ่งศิลาจีนตัวผู้ได้รับการซ่อมแซมโดยหมวดซ่อมแซมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เนื่องจากบริเวณปากและจมูกเกิดการสึกกร่อน ส่วนสิ่งศิลาจีนตัวเมียสภาพใบหน้ายังมีสภาพอยู่ดีครบคือ มีจมูก ปาก คิ้ว และตา

ส่วนคิ้ว รูปแบบของคิ้วแสดงลักษณะขนคิ้วยาวและวนปลายคิ้วไปทางหางตา

ส่วนตา ตาโปนออกนอกโดยออกมาเท่ากับระดับคิ้ว แต่ไม่เท่ากับสิ่งศิลาจีนที่ฝ้าประตูหน้าว้าว โดยการแกะสลักดวงตาของสิ่งศิลาจีนนี้แสดงให้ถึงอารมณ์ความอ่อนโยนของสิ่งศิลาจีนคู่นี้

ส่วนจมูกของสิ่งศิลาจีนคู่นี้มีขนาดใหญ่กว่าสิ่งศิลาจีนที่ได้กล่าวมาข้างต้น แต่ยังคงลักษณะคล้ายจมูกมนุษย์เพื่อสื่อถึงการแสดงออกถึงความรู้สึกของสิ่งศิลาจีน

ส่วนปาก ลักษณะของปากสิ่งศิลาจีนคู่นี้มีความแตกต่างจากสิ่งศิลาจีนตัวอื่น คือปากของสิ่งศิลาจีนตัวเมียจะปิดสนิทไม่อ้าปากหรือมีลูกแกวอยู่ในปากแต่ทำท่าคล้าย จับริมฝีปากหรือผ้าไว้ในปาก ส่วนสิ่งศิลาจีนตัวผู้มีร่องรอยการซ่อมแซมเห็นได้จากการใช้ปูนซีเมนต์ทำเป็นปาก และไม่มีลูกแกวอยู่ในปากสิ่งศิลาจีนคู่นี้

⁹ หม่อมราชวงศ์สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ “พระพุทธรูปมิ่งเมือง” ภาณี 16,12(ตุลาคม 2538): 87-88.

¹⁰ หม่อมราชวงศ์สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ “พระพุทธรูปมิ่งเมือง”, 86-87.

¹¹ กรมศิลปากร,จดหมายเหตุการณ์บูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระบรมมหาราชวังในการฉลองพระนครครบ 200 ปี พุทธศักราช 2525, ภาณีที่ 1, 264

ส่วนหูของสิ่งหัตถ์จีนนี้เล็กกว่าสิ่งหัตถ์จีนตัวอื่นๆ และอยู่สูงกว่าระดับคิ้วซึ่งแตกต่างจากสิ่งหัตถ์จีนที่พบทั่วไปในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

หน้าผากของสิ่งหัตถ์เรียบและต่ำไม่มีลวดลาย จนเลยไปถึงหัวสิ่งหัตถ์จีนจึงเป็นลวดลายต่อเนื่องกับขนแพงคอก

ส่วนคอของสิ่งหัตถ์นี้ปรากฏให้เห็นชัดเจนเนื่องจากการแกะสลักจากหินก้อนเดียว และลวดลายบนตัวเกือบจะเป็นลายนูนต่ำ แต่ที่คอไม่ปรากฏลวดลายใดๆ นอกจากการห้อยกระดิ่งหรือที่เรียกว่า “เซียงหลิง” (項鈴) กระดิ่งที่ใช้ห้อยคอสิ่งหัตถ์จีน และพู่ลักษณะคล้ายพู่ไหมพรมหรือพู่ที่ติดกับเข็มขัดห้อยคอสิ่งหัตถ์จีน “ซู่จื่อ” (穗子)

ส่วนลำตัว ลำตัวของสิ่งหัตถ์จีนไม่ปรากฏลวดลายใดๆ แต่ลักษณะของลำตัวเป็นแบบสมส่วน แสดงลักษณะ ทำนัง สองเท้าหน้ายืนตัวตรง

ขนแพงท้ายทอย ขนแพงท้ายทอยของสิ่งหัตถ์จีนเริ่มจากส่วนหัวเรื่อยลงไปทางด้านหลังจนถึงหางเป็นเส้นขนที่มีวนปลายวนทางปลายของเส้นขน

ขาและเล็บ สิ่งหัตถ์จีนนี้ไม่แสดงออกถึงความมีอำนาจหรือพลังกำลังเนื่องจากลักษณะขาของสิ่งหัตถ์จีนไม่แสดงกล้ามเนื้อ และเล็บที่แข็งแรงแต่กลับดูมีความอ่อนโยน ในขณะที่สองขาหน้าจะแสดงการครอบครองลูกขี้ฉิวสำหรับสิ่งหัตถ์จีนตัวผู้ และการจับชายผ้าที่คาบไว้ในปากสำหรับสิ่งหัตถ์จีนตัวเมีย โดยมีลูกสิ่งหัตถ์จีนเล่นอยู่ด้านข้างซ้าย

ส่วนหาง หางสิ่งหัตถ์จีนนี้ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ โดยลักษณะของหางคล้าย ดอกเบญจมาศ โดยพบในประเทศจีนตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิง

รูปแบบของสิ่งหัตถ์จีนแบบที่ 3 สิ่งหัตถ์แบบจีนที่สร้างขึ้นจากเทคนิคพิเศษ

สิ่งหัตถ์จีนที่สร้างด้วยเทคนิคพิเศษ พบมีจำนวนมากในพระบรมมหาราชวัง โดยรูปแบบของสิ่งหัตถ์จีนในแบบที่ 3 นี้มีลักษณะที่คล้ายกันแตกต่างกันที่ขนาดแต่ไม่มากนัก ในกรณีที่ทำหน้าที่เป็นทวารบาล แต่ในส่วนของสิ่งหัตถ์จีนที่เป็นการตั้งประดับจะมีขนาดเล็กกว่ามาก แต่ก็ยังคงลักษณะที่คล้ายกัน โดยสิ่งหัตถ์จีนที่สร้างด้วยเทคนิคพิเศษจากหินเนื้ออ่อนแล้วทำลวดลายด้วยปูนพิเศษและดินเหนียว¹² ส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบสิ่งหัตถ์จีนแบบใหม่ซึ่งพบในเขตวัดพระศรีรัตนศาสดารามและเขตพระราชฐานชั้นกลาง จากการศึกษาและสำรวจสามารถแยกออกได้ดังนี้

¹² เหว เฟย เฟิง , จงกั๋วซือจินฉางฉูเจี้ยน, 19.

สิงห์ศิลาแบบจีนที่สร้างขึ้นจากเทคนิคพิเศษในเขตวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

สิงห์ศิลาจีนบริเวณประตูหลอกหรือด้านมุมกำแพงหักศอก

สิงห์ศิลาจีนคู่นี้น่าจะเป็นการนำมาตั้งประดับมุมกำแพงมากกว่าจะมีหน้าที่เป็นทวารบาลหรือคอยปกป้องสิ่งชั่วร้ายเนื่องจากมุมกำแพงนี้ออกแบบคล้ายประตูแต่ก่ออิฐโอบปูนปิดสนิทไม่สามารถเข้าออกได้และลักษณะของสิงห์ศิลาจีนคู่นี้มีลักษณะเด่นที่ด้านหน้าของสิงห์ศิลาจีน โดยส่วนใหญ่สิงห์ศิลาจีนจะดูเพศได้จากลูกสิงห์บริเวณขาหน้าของสิงห์ศิลาจีนซึ่งแสดงว่าเป็นเพศเมีย และตัวผู้แสดงเพศโดยการมีลูกบอลหรือชิวฉิว แต่สิงห์ศิลาจีนคู่นี้แสดงเพศจากลูกบอลและลูกสิงห์ศิลาจีนที่บริเวณหน้าอกของสิงห์ศิลาจีน (ภาพที่ 48) และมีความคล้ายกับสิงห์ศิลาจีน ที่ประตูวิหารยอดคือ เป็นสิงห์ที่ยืนบนเท้าทั้งสี่ หันหน้าตรง โดยลักษณะท่าทางการยืนบนเท้าทั้งสี่ของสิงห์ศิลาจีนมีพัฒนาการมาแต่สมัยราชวงศ์ตองอัน¹³ ลักษณะโดยทั่วไปของสิงห์ศิลาจีนบริเวณประตูหลอก

ส่วนหัว สัดส่วนของหัวกับลำตัว ส่วนใหญ่คือ 1 : 4 ศิลปะการสร้างสิงห์ศิลาของจีนมีคำกล่าวที่ว่า “สิงห์เก้าซั้ง หัวสิบซั้ง”

ส่วนตา ลักษณะของดวงตาเป็นแบบตาโปนแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกของสิงห์ศิลาจีน โดยมีลักษณะแบบ “เลขหนึ่งจีน” (一字) ตาสองข้างเป็นเส้นตรง แสดงถึงความอ่อนโยน

ส่วนจมูก เป็นการออกเฉพาะให้เป็นศิลปะแบบจีน มีลวดลายประดับบนยอดจมูกเป็นรูปแบบใหม่ที่เกิดจากการจินตนาการของจิตรกร

ส่วนปาก มีลักษณะเป็นธรรมชาติปากใหญ่ ภายในปากมีลูกหิน ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับตำนานลูกแก้วในปากสิงห์ศิลาจีน¹⁴ ลักษณะของปากสิงห์ศิลาจีนสัมพันธ์โดยตรงกับสีหน้าของสิงห์ศิลาจีน โดยมุมปากเข้ดขึ้นไปสองข้างแสดงถึงการยิ้ม

ส่วนหู แสดงลักษณะของสิงห์ศิลาทางภาคใต้ของจีน ใบหูของสิงห์ศิลาภาคใต้ใหญ่อย่างเด่นชัด แสดงอาการลูไปทางด้านหลัง มีลักษณะคล้ายใบไม้

ส่วนคอ ลักษณะของสิงห์ศิลาจีนยืน ส่วนคอคอดูแข็งแรงมีพลัง หลังสมัยราชวงศ์ซ่งจะมีการแกะสลักห่วงคอเพิ่มเป็นการแสดงว่าสิงห์ศิลาจีนได้ถูกฝึกจนเชื่อง

ส่วนลำตัว มีองค์ประกอบที่ปรากฏขนแผงคอ และลวดลายที่คล้ายจะเกิดจากการผสมปูนซีเมนต์กับวัตถุบางอย่างทำให้ดูคล้ายหินแต่ไม่ใช่หิน

¹³ เรื่องเดียวกัน, 23.

¹⁴ กาญจนาคพันธุ์, “อารักษ์,” วารสารเมืองโบราณ 5,5 (มิถุนายน- กรกฎาคม 2522):

ชนแพ่งท้ายทอย น่าจะมีความเชื่อเรื่องความหมายของการตั้งสิงห์ศิลาจีน ในเรื่องของชนแพ่งท้ายทอยขดสิบสามเส้น ซึ่งอนุญาตให้เฉพาะขุนนางชั้นที่หนึ่งจึงจะครอบครองได้¹⁵

สิงห์ศิลาจีนบริเวณประตูสวัสดิโสภณ

พระบรมมหาราชวังมีประตुरายรอบทั้งหมด 13 ประตู¹⁶ แต่มีเพียงประตูสวัสดิโสภณเท่านั้นที่มีการตั้งสิงห์ศิลาจีนโดยสิงห์ศิลาจีนคู่นี้ตั้งอยู่ด้านในประตูและหันหน้าเข้าหาทางเข้าหรือหันหน้าเข้าหาเกยหน้า (ภาพที่ 49) ดังนั้นหากศึกษาจากการตั้งสิงห์ศิลาจีนตามคติความเชื่อ สิงห์ศิลาจีนคู่นี้ควรจะเป็นการตั้งสิงห์แบบประดับประตู“สื่อชื่อ” (石獅) มากกว่าจะเป็นการตั้งสิงห์ให้ทำหน้าที่เป็น “ทวารบาล” “เงินเหมินชื่อ” (鎮門獅) ลักษณะของสิงห์ศิลาจีนคู่นี้ แสดงท่าทางนั่ง โดยส่วนของขาหลังทั้งสองข้างงอนลงกับแท่นหิน และหันหน้าเข้าหาประตูสวัสดิโสภณ ลักษณะของสิงห์ศิลาจีนคู่นี้แตกต่างจากสิงห์ศิลาแบบจีนที่กล่าวมาแล้ว ทั้ง 3 คู โดยลักษณะพิเศษของสิงห์ศิลาจีนคู่นี้คือ

ส่วนหัว สัดส่วนของหัวสิงห์ศิลาจีนกับลำตัว ส่วนใหญ่คือ 1 : 3 รูปหน้าของสิงห์ศิลาจีน ช่วงที่สร้างส่วนใหญ่จะแกะสลักโดยใช้จากเค้าหน้าของคน คือ ขนคิ้ว ตา จมูก ปาก¹⁷

ส่วนคิ้ว ช่วงฝีมือของจีนจงใจแกะสลักให้เห็นคิ้วตามมีคิ้ว โดยลักษณะของคิ้วยาวต่อเนื่องกันไปถึงด้านหลังที่แนวของใบหู รูปแบบของคิ้วเป็นเส้นขดกลมด้านละ 10 คู่

ส่วนตา มีสัดส่วนที่เกินจริงคือ ดวงตาไปนอกรามาก ลักษณะของการแกะสลักดวงตาเป็นแบบ “เลขหนึ่งจีน” (一字) ตาสองข้างเป็นเส้นตรงโดยแสดงถึงความอ่อนโยนของสิงห์ศิลาจีน

ส่วนจมูก ลักษณะของจมูกคล้ายกับจมูกมนุษย์แต่มีการแต่งเติมลวดลายทำให้ดูน่าเกรงขามหรือดูมีพลังมากขึ้น

ส่วนปาก ปากของสิงห์ศิลาจีนคู่นี้มีลักษณะใหญ่และยาวไปจนถึงด้านข้าง แสดงให้เห็นไรฟันที่มีระเบียบ ลักษณะปากแบนสิงห์ศิลาจีนตัวเมีย มุมปากเข้ดขึ้น ไปสองข้างแสดงถึงการยิ้ม แต่สิงห์ศิลาจีนตัวผู้มุมปาก โค้งลงสองข้างแสดงถึงสีหน้าที่โกรธ หรือแสดงความน่าเกรงขามภายในปาก มีลูกหินหรือลูกแก้วอยู่ในปาก ซึ่งพบได้แต่ในสิงห์ศิลาจีน

ส่วนหู มุมหน้าผากสองข้างคือตำแหน่งหูแต่การตกแต่งใบหูของสิงห์ศิลาจีนภาคเหนือกับสิงห์ศิลาจีนภาคใต้แตกต่างกัน ใบหูของสิงห์ศิลาจีนภาคเหนือขนาดเล็กกว่าและไม่เด่นชัด

¹⁵ คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน, ตุ๊กตาศิลาจีนวัดโพธิ์ (กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นท์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2548), 159.

¹⁶ อุทุมพร อมรรุณารักษ์, วังหลวง, (กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2515), 17.

¹⁷ เหว เฟย เฟิง, จงกั๋วชื่อเงินฉางจูเจียน, 23.

ดูคล้ายใบไม้เล็กๆ แต่ใบหูของสิงห์ศิลาจีนภาคใต้ใหญ่มากอย่างเด่นชัดและเป็นเส้นต่อเนื่องไปจากคิ้วทั้งซ้ายและขวาของสิงห์ศิลาจีน โดยใบหูลุ่ไปทางด้านหลัง

ส่วนคอ ส่วนคอของสิงห์ศิลาจีนขึ้นอยู่กับลักษณะการแสดงกริยา หรือท่าทางของสิงห์ศิลาจีนคือถ้าเป็นสิงห์ศิลาจีนนั่งส่วนคอจะถูกขบ ไหล่บัง จึงดูคล้ายกับ ไม่มีคอแต่ถ้าเป็นสิงห์ศิลาจีนยืนส่วนคอกดูแข็งแรงมีพลัง

ส่วนลำตัว รูปแบบของสิงห์ศิลาจีนตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่งเป็นต้นมา ลักษณะของสิงห์ศิลามีท่าทางหรือแสดงลักษณะหลากหลาย เช่น แสดงท่านั่ง ทำยืน โดยสิงห์ศิลาจีนคู่นี้แสดงท่านั่ง โดยสองขาหลังงอและลำตัวส่วนท้ายนั่งลงบนขาทั้งสองข้าง

ขนแผงท้ายทอย ปกคลุมทางด้านคอหรือท้ายทอยด้านหลัง ลักษณะเป็นขนยาวและม้วนปลายโดยวนตามด้านข้างสิงห์ศิลาจีน

ส่วนหลัง ส่วนหลังของสิงห์ศิลาจีนที่ดูสมบูรณ์เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของศิลปะสิงห์ศิลาจีนและในแต่ละท้องถิ่นที่ต่างกันก็จะมีรูปแบบที่ต่างกัน มีบ้างที่เป็นแบบขนคมม้วนคลุมแผ่นหลัง และมีลายขอบ บ้างก็เป็นแผนภาพแทนขนคลุมส่วนหลังขาและเล็บ ทำคู้หน้าของสิงห์ศิลาจีนแม้จะมีองค์ประกอบที่เป็นลูกสิงห์ศิลาจีนหรือลูกบอลที่เรียกว่า “ซิวฉิว” แต่ก็แสดงให้เห็นถึงความแข็งแรงหรือพลังกำลัง โดยแสดงจากขนาดของขาและเล็บที่มีลักษณะยาวแหลมและกางออกเพื่อเล่นลูกซิวฉิว หรือคอยระวังภัยให้ลูก

ส่วนหาง หางสิงห์ศิลาจีนคู่นี้มีลักษณะยาวเป็นพุ่มและเส้นขนหางที่ส่วนปลายขดม้วนเข้าเหมือนลักษณะขนแผงคอ โดยสิงห์ศิลาจีนตัวผู้และตัวเมียมีลักษณะขนหางที่เหมือนกัน

ลักษณะพิเศษของสิงห์ศิลาจีนคู่นี้คือ สิงห์ศิลาทั้งคู่ตั้งอยู่บนแท่นหินด้านข้างประตูที่มีขนาดสูงที่สุดของเขตวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยหันหน้าเข้าเผชิญกับสิงห์ศิลาในศิลปะแบบเขมร ดังนั้นการตั้งสิงห์จีนคู่นี้จึงมีลักษณะพิเศษหรือแปลกกว่าสิงห์ศิลาจีนตัวอื่นๆ และที่พิเศษคือ ลวดลายบนตัวสิงห์ศิลาจีนที่แสดงถึง ลักษณะของสิงห์ศิลาจีนคือมีการคาดเข็มขัดที่คอและ ห้อยลูกกระดิ่งหรือที่เรียกว่า “เซียงหลิง” (項鈴) กระดิ่งที่ใช้ห้อยคอ และพู่ลักษณะคล้ายพู่ไหมพรมหรือพู่ที่ติดกับเข็มขัด “ซู่จื่อ” (穗子)

สิงห์ศิลาจีนบริเวณประตูหน้าวัด

ประตูหน้าวัดเป็นประตูที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออก ของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยอยู่ด้านหน้าตรงกับพระอุโบสถ ซึ่งเมื่อก้าวเท้าเข้าประตูหน้าวัด ก็จะเห็นพระอุโบสถของวัดพระศรีรัตนศาสดารามได้ทันที เมื่อผ่านประตูหน้าวัดเข้ามาแล้วจะเป็นสถานที่สำหรับให้พุทธศาสนิกชนได้จุดธูปเทียน เพื่อสักการะองค์พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร บริเวณนี้ได้รับการจัดหรือพัฒนาโดยตลอด จากหลักฐานภาพเก่า หมายเลขที่ ภ 002 ห ว ญ 34/2 เลขที่ 14323 ไม่ปรากฏว่ามีรั้วถาวรล้อมรอบ และบริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งของสิงห์ศิลาในศิลปะแบบชวา หรืออินโดนีเซียคู่หนึ่งและใกล้กันตั้งประติมากรรมเป็นวัวสำริด จากการสัมภาษณ์ นายโสภณ ขำดี เจ้าหน้าที่อาวุโสฝ่ายวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้กล่าวว่าเดิมวัวคู่นี้เคยตั้งอยู่บริเวณทิศใต้ของสนามหลวง ใกล้กับหอพระหอนึ่ง โดยสรุปชื่อประตูหน้าวัดคือเรียกตามการตั้งประติมากรรมวัวสำริดคู่นี้ (ภาพที่ 20) ลักษณะของสิงห์ศิลาจีนที่ตั้งอยู่บริเวณทางเข้าประตูหน้าวัด ตั้งอยู่บนแท่นหินหรือฐานหินโดยห่างจากประตูทางเข้าเล็กน้อยโดยทำหน้าที่เป็นทวารบาล“เงินเหมินซือ” (鎮門獅) (ภาพที่ 50) ลักษณะโดยทั่วไปของสิงห์ศิลาจีนคู่หน้าประตูหน้าวัด

ส่วนหัว สัดส่วนหรือขนาดของหัวสิงห์ศิลาที่ประตูหน้าวัด คือ 1 : 4 หน้าของสิงห์ศิลาจีน มีลักษณะคล้ายกับสิงห์ศิลาจีนที่ตั้งอยู่บริเวณประตูสวัสดิโสภณ โดยช่างจะแกะสลักใช้เค้าหน้าของคน คือ มีขนคิ้ว ตา จมูก ปาก

ส่วนคิ้ว รูปแบบของคิ้วนูนขึ้นมาเหมือนทำหน้าที่เป็นหน้าผากด้วย โดยลักษณะของคิ้วจะเป็นสันยาวไปจรดหู และประดับบนเนินคิ้วด้วยขนคิ้วที่ทำเป็นขมวดหรือปมโดยทำต่อเนื่องไปจนถึงใบหู โดยสิงห์จริงตามธรรมชาติไม่มีขนคิ้วแต่เป็นจินตนาการของช่างฝีมือจีน

ส่วนตา มีตาโปนออกมาด้านนอก โดยมากสิงห์ศิลาจีนในพระบรมมหาราชวังจะมีลักษณะดวงตาเป็นแบบ “เลขหนึ่งจีน” (一字) ตาสองข้างเป็นเส้นตรง แสดงถึงความอ่อนโยน

ส่วนจมูก จมูกของสิงห์ศิลาแบบจีนสามารถแสดงออกถึงความรู้สึกของสิงห์ศิลาจีน มีลักษณะคล้ายจมูกมนุษย์หรือมีลักษณะคล้ายกับสิงห์ศิลาจีนที่พบที่มณฑลกว่างตุง (ภาพที่ 6)

ส่วนปาก มีลักษณะปากแบนและขนาดใหญ่มาก ลักษณะของปากสิงห์ศิลาจีนสัมพันธ์โดยตรงกับสีหน้าของสิงห์ศิลาจีนโดย มุมปากเชิดขึ้นไปสองข้างแสดงถึงการยิ้ม แสดงถึงความเซื่อง และเป็นมิตร

ส่วนหู มุมหน้าผากสองข้างต่อจากเนินคิ้วยาวมาเป็นใบหูของสิงห์ศิลาจีน ลักษณะของใบหูมีขนาดใหญ่ คล้ายใบไม้และ ตกแต่งด้วยลวดลายจากเส้นขนของสิงห์ศิลาจีนโดยขมวดปลายขนเป็นปุ่มวนคล้ายขนแผงท้ายทอยของสิงห์ศิลาจีนที่กล่าวมาแล้ว

ส่วนคอ แสดงออกถึงความแข็งแรง และมีขนหรือเคราจากปลายคางยาวลงมาปกคลุมบริเวณคอ คล้ายกับขนแพงท้ายทอยที่ยาวลงมาปิดคอทำให้เห็นรายละเอียดได้น้อย สิ่งศิลาจีนคู่นี้ นั่งหันหน้าเข้าหาประตู ทั้งสองตัว และมีความโดดเด่นที่กระดิ่งที่แขวนอยู่กับเข็มขัดคาดคอโดยมีขนาดใหญ่กว่าสิ่งศิลาอื่นๆภายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ส่วนลำตัว มีขนาดเล็ก หรือพอมกว่าตัวอื่นๆ ลักษณะการนั่งจะโน้มตัวไปข้างหน้า และมีองค์ประกอบครบคือสิ่งศิลาจีนตัวเมียตั้งด้านซ้ายมือ โดยขาหน้าซ้ายประคองเล่นอยู่กับลูก ส่วนสิ่งศิลาจีนตัวผู้ตั้งอยู่ทางด้านขวาของประตู ขาขวาอุ้มลูกชิวฉิว โดยมีมัดหวายรองเท้าสิ่งศิลาจีนข้างที่ประคองหรือเล่นลูกชิวฉิว

ขนแพงท้ายทอย มีลักษณะคล้ายกับสิ่งศิลาจีนบริเวณประตูสวัสดิโสภณ ขนแพงท้ายทอยของสิ่งศิลาจีนปกคลุมทางด้านคอหรือท้ายทอยด้านหลัง ลักษณะเป็นขนยาวและม้วนปลาย

ส่วนหลัง บริเวณด้านหลัง ได้แกะสลักเป็นลวดลายแสดงท่าคล้ายขนสิ่งศิลาจีนแต่มีเฉพาะบริเวณกลางหลัง โดยลักษณะของลวดลายถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นนั้นๆ

ขาและเล็บ สิ่งคู่นี้แสดงความแข็งแรงด้วยการวางเท้าสามเท้าลงบนฐาน ส่วนอีกหนึ่งเท้าประคองหรืออุ้มลูกสิ่งและ ลูกชิวฉิวเอาไว้โดยลวดลายของลูกชิวฉิวจะเป็นเอกลักษณ์ หรือบ่งบอกถึงอิทธิพลของสิ่งและความเชื่อในการตั้งสิ่ง

ส่วนหาง หางสิ่งจีนคู่นี้ประคองหน้าวัวมีเอกลักษณ์เฉพาะ โดยมีลักษณะหางคล้ายกับสิ่งของที่ประตูสวัสดิโสภณ คือ มีลักษณะยาวเป็นพุ่ม เส้นขนหางส่วนปลายขดม้วน

สิ่งศิลาจีนบริเวณประตูศรีรัตน

ประตูศรีรัตนเป็นประตูที่เชื่อมเขตพระราชฐานชั้นกลางกับเขตวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยประตูศรีรัตนอยู่ทางทิศใต้ของวัดพระศรีรัตนศาสดารามหรืออยู่ระหว่างจิตรกรรมภาพเล่าเรื่องรามเกียรติ์ห้องที่ 107 และห้องที่ 108 เมื่อผ่านประตูศรีรัตนออกไปจะพบสิ่งศิลาจีนตั้งอยู่คู่หนึ่ง คล้ายทำหน้าที่เป็นทวารบาล“เงินเหมินซือ” (鎮門獅) ฝ่าทางเข้าออกวัดพระศรีรัตนศาสดารามทางด้านทิศใต้ (ภาพที่ 51) ลักษณะ โดยทั่วไปของสิ่งศิลาจีนที่ประตูศรีรัตน มีลักษณะคล้ายกับสิ่งศิลาจีนที่ตั้งอยู่บริเวณทางเข้าประตูหน้าวัวและสิ่งศิลาจีนที่ตั้งอยู่บริเวณประตูสวัสดิโสภณ คือ

ส่วนหัว สัดส่วนหรือขนาดของหัวสิ่งศิลาที่ประตูหน้าวัว กับลำตัวคือ 1 : 3 ลักษณะคล้ายกับสิ่งศิลาจีนที่ตั้งอยู่บริเวณประตูสวัสดิโสภณและประตูหน้าวัว ส่วนที่เป็นหน้าของสิ่งศิลาจีนช่างแกะสลักโดยใช้จากเค้าหน้าของคน คือ มีขนคิ้ว ตา จมูก ปาก

ส่วนคิ้ว รูปแบบของคิ้วนูนขึ้นมาเหมือนทำหน้าที่เป็นหน้าผากด้วย โดยลักษณะของคิ้วจะเป็นสั้นยาวไปจรดหู และประดับคิ้วด้วยขนคิ้วที่ทำเป็นขมวดหรือปมโดยมีการเล่นลายเป็นปม

เล็กและปุมใหญ่ โดยทำต่อเนื่องไปจนถึงใบหู โดยสิ่งจริงตามธรรมชาติไม่มีขี้กี้ แต่เป็นจินตนาการของช่างฝีมือจีน

ส่วนตา ดวงตาไปนอกมาด้านนอกมาก ซึ่งไม่เป็นตามธรรมชาติของสิ่งจริง

ส่วนจมูก จมูกของสิ่งศิลาจีนคู่นี้ มีลักษณะคล้ายจมูกมนุษย์ โดยลักษณะจมูกคล้ายกับสิ่งศิลาจีนที่พบที่มณฑลกว๋างตุ้ง(ภาพที่ 14)

ส่วนปาก มีลักษณะปากแบนและขนาดใหญ่มาก และเห็นรายละเอียดของฟันและเขี้ยว ลักษณะของปากสิ่งศิลาจีนสัมพันธ์โดยตรงกับใบหน้าของสิ่งศิลาจีน

ส่วนหู มุมหน้าผากสองข้างต่อจากเนินคิ้วยาวมาเป็นใบหูของสิ่งศิลาจีน โดยใบหูมีขนาดใหญ่คล้ายใบไม้และ ตกแต่งด้วยลวดลายจากเส้นขน โดยขมวดปลายขนเป็นปุมวนคล้ายขนแพงท้ายทอยของสิ่งศิลาจีนที่กล่าวมาแล้ว

ส่วนคอ คอของสิ่งศิลาจีนคู่นี้แสดงออกถึงความแข็งแรง และมีขนหรือเคราจากปลายคางยาวลงมาปกคลุมบริเวณคอคล้ายกับขนแพงท้ายทอยที่ยาวลงมาปิดคอทำให้เห็นรายละเอียดของคอได้น้อย สิ่งศิลาจีนคู่นี้นั่งหันหน้าเข้าหาประตูทั้งสองตัว และมีความโดดเด่นที่กระดิ่งที่แขวนอยู่กับเข็มขัดคาดคอ และห้อยพู่แบบปลายตัดตรง

ส่วนลำตัว มีขนาดของลำตัวสมส่วน ลักษณะการนั่งจะโน้มตัวไปข้างหน้า สิ่งศิลาจีนตัวผู้อยู่ด้านขวามือและสิ่งศิลาจีนตัวเมียอยู่ด้านซ้ายมือ

ขนแพงท้ายทอย มีลักษณะคล้ายกับสิ่งศิลาจีนบริเวณประตูสวรรค์โสภาน ขนแพงท้ายทอยของสิ่งศิลาจีนคู่นี้ปกคลุมทางด้านท้ายทอยด้านหลัง ลักษณะเป็นขนยาวและม้วนปลาย

ส่วนหลัง ได้แกะสลักเป็นลวดลายแสดงท่าคล้ายขนสิ่งแต่มีเฉพาะบริเวณกลางหลัง โดยลักษณะของลวดลายถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นนั้นๆ

ขาและเล็บ สิ่งศิลาจีนคู่นี้แสดงความแข็งแรงจากการแกะสลัก แสดงกล้ามเนื้อที่สมส่วน เล็บที่แสดงออกจากขาแสดงถึงความน่าเกรงขามด้วยความยาวของเล็บที่ยาวออกมาทุกนิ้ว และความสมบูรณ์ของกล้ามเนื้อบนเท้าทั้งสี่

ส่วนหาง ลักษณะของหางสิ่งศิลาจีนคู่นี้ยาวและตัวคมาอยู่ด้านหน้า หรือด้านที่สิ่งศิลาจีนหันหน้ามา โดยการนั่งแสดงทำนองแบบธรรมชาติของสิ่ง

สิ่งหัตถศิลป์ที่สร้างขึ้นจากเทคนิคพิเศษในเขตพระราชฐานชั้นกลาง

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชวังคือศูนย์กลางของการปกครอง โดยพระมหากษัตริย์ทรงเป็นนายกรัฐมนตรีเอง¹⁸ เขตพระราชฐานชั้นกลางจึงเป็นจุดศูนย์กลางของการบริหารประเทศ ที่พร้อมด้วยอาลักษณ์ลูกขุนและกรมต่างๆ โดยใช้ศาลาหลายหลัง ในการบริหารประเทศมีพระที่นั่งต่างๆเป็นที่ประทับ และมีห้องพระโรงเป็นที่ประชุมเสนาบดี ประติมากรรมที่มีมากที่สุด ในเขตพระราชฐานชั้นกลาง เป็นประติมากรรมในศิลปะของจีนหรือที่เรียกตุ๊กตาดิน โดยในที่นี้จะกล่าวเพียงเรื่องสิ่งหัตถศิลป์จีน อิทธิพลความเชื่อในเรื่องของการตั้งสิ่งหัตถศิลป์จีน ไว้ที่บริเวณทางเข้าหรือประตูมิได้มีแต่เพียงเขตวัดพระศรีรัตนศาสดารามและเขตพระราชฐานชั้นกลางเท่านั้น แต่ในเขตพระราชฐานชั้นในปรากฏความเชื่อเรื่องการจัดตั้งสิ่งหัตถศิลป์จีนเช่นที่ประตูกลมเกาตุเป็นประตูที่อยู่ในเขตพระราชฐานชั้นใน บนถนนดุสิตเสนาบดี ดัดกับถนนหลังพระที่นั่งเทพสถานพิลาสและเทพอาสน์พิไล โดยทั่วไปเรียกทางสามแพร่ง ประตูชมพูไฟที่ป็นประตูชุมแบบประตูจีน และเป็นทางสัญจรของข้าราชการระหว่างพระราชฐานชั้นในกับสวนสิวาลัย¹⁹ โดยสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 เดิมมีชื่อเรียกว่า “ประตูกลม” ซึ่งจะสอดคล้องชื่อมาจากประตูก่อนหน้าคือ มังกรเล่นลม กลมเกาตุ ชมพูไฟที่โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนชื่อจากประตูกลมมาเป็น “ประตูชมพูไฟที่”ที่บ้านประตูมีรูปสิ่งหัตถศิลป์จีนทำจากโลหะ จากการสัมภาษณ์นายเกรียงไกร วิสวามิตร กล่าวว่าเป็นที่กราบไหว้ของชาววังตามความเชื่อเกี่ยวกับเทพชุมนุม (ภาพที่ 52) และที่ประตูมังกรเล่นลมด้านพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน มีการจัดตั้งสิ่งหัตถศิลป์จีน ทั้งด้านซ้ายและทาง ด้านขวาของประตู โดยประตูในเขตพระราชฐานชั้นกลางที่มีการจัดตั้งสิ่งหัตถศิลป์จีนคือ ประตูสนามราชกิจ ประตูพรหมโสภา ประตูพรหมศรีสวัสดิ์ ประตูศรีสุนทร ประตูสุวรรณบริบาล และบริเวณทางเข้าหมู่พระมหามณเฑียร ทางเข้าหมู่พระมหาปราสาท โดยลักษณะการจัดตั้งสิ่งหัตถศิลป์จีน มีลักษณะคล้ายหรือเหมือนกัน ทั้งลักษณะของสิ่งหัตถศิลป์และความหมายของการตั้งสิ่งหัตถศิลป์จีนดังนั้นการจัดตั้งสิ่งหัตถศิลป์จีนในเขตพระราชฐานชั้นกลาง ซึ่งมีมากที่สุดตามความเชื่อเกี่ยวกับทวารบาล ในพระบรมมหาราชวังและมีการประดับสิ่งหัตถศิลป์จีนในขนาดที่ต่างกันและรูปแบบของสิ่งหัตถศิลป์จีนตามพระที่นั่งต่างๆ ดังนี้

เขตพระราชฐานชั้นกลาง ประกอบไปด้วยสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบผสมผสานทั้งเอเชียและยุโรป โดยเขตพระราชฐานชั้นกลางมีหมู่พระที่นั่งรวมกันอยู่ 3 หมู่พระที่นั่งคือ

¹⁸ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2450), 161.

¹⁹ อุทุมพร อมรครุณารักษ์, วังหลวง (กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2515), 145.

1. หมู่พระมหามณเฑียร ประกอบไปด้วยพระที่นั่งต่างๆดังนี้ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยมโหฬารไพมมาน พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน พระที่นั่งเทพสถานพิลาส พระที่นั่งเทพอาสน์พิไล พระที่นั่งราชฤดี พระที่นั่งดุสิตาภิรมย์ พระที่นั่งสนามจันทร์ หอพระชาตุมณเฑียร หอพระสุรลัยพิมาน หอศาสตราคม²⁰

2. พระราชมณเฑียรสถาน หมู่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทประกอบด้วย พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระที่นั่งมูลสถานบรมอาสน์ พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ พระที่นั่งดำรงสวัสดิ์-อนัญวงศ์ พระที่นั่งนิพัทพงศ์ถาวรวิจิตร พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร พระที่นั่งอมรพิมานมณี พระที่นั่งสุทธาศรีอภิรมย์ พระที่นั่งบรรณาคมสรณี พระที่นั่งปรีดีราชาวโรทัย พระที่นั่งเทพ-คณินันท์นทยากร²¹

3. หมู่พระที่นั่งในหมู่พระมหাপราสาทประกอบด้วย พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระที่นั่งพิมานรัตยา พระที่นั่งอาภรณ์ภิโมกษ์ปราสาท พระที่นั่งราชกรีณยศภา และหอเปลื้อง²²

จากการสำรวจประติมากรรมสิ่งหัตถิลานในเขตพระราชฐานชั้นกลาง ซึ่งมีการตั้งสิ่งหัตถิลาน ๓ จุดต่างๆเป็นจำนวนมาก ยกเว้นบริเวณพระราชมณเฑียรสถาน หมู่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทไม่ปรากฏประติมากรรมสิ่งหัตถิลานตั้งอยู่ด้านหน้าพระที่นั่ง สิ่งหัตถิลานในเขตพระราชฐานชั้นกลางสามารถแบ่งตามขนาดของประติมากรรมได้เป็น 2 ขนาดคือ สิ่งหัตถิลานขนาดใหญ่ และสิ่งหัตถิลานขนาดเล็ก โดยสิ่งหัตถิลานขนาดเล็กพบอยู่ในบริเวณหมู่พระมหามณเฑียร และสิ่งหัตถิลานขนาดใหญ่พบตั้งบริเวณประตูทางเข้าออกของหมู่พระมหามณเฑียร และหมู่พระที่นั่งในหมู่พระมหাপราสาท นอกจากบริเวณดังกล่าวแล้วยังพบมีการตั้งสิ่งหัตถิลานตามประตูทางเข้าออกของเขตพระราชฐานชั้นกลางคือ ประตูสุวรรณบริบาล ประตูศรีสุนทร, ประตูพรหมศรีสวัสดิ์, ประตูพรหมโสภา, ประตูสนามราชกิจ และประตูศรีรัตน โดยการตั้งสิ่งหัตถิลานตามประตูต่างๆ นี้เป็นประติมากรรมสิ่งหัตถิลานขนาดใหญ่

จากหลักฐานภาพถ่ายเก่าพบว่าสิ่งหัตถิลานเข้ามามีบทบาทในเขตพระราชฐานชั้นกลาง ซึ่งมีบทบาทเป็นทวารบาลและเป็นสิ่งประดับสถานที่ โดยจะพบว่าในเขตหมู่พระมหามณเฑียรมีการตั้งสิ่งหัตถิลานขนาดใหญ่ให้มีหน้ามีที่เป็นทวารบาล ทั้งสองทิศของหมู่พระมหามณเฑียร

²⁰ หม่อมราชวงศ์แสงสุรย์ ลดาวัลย์, พระมหাপราสาทและพระราชมณเฑียรสถานในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2519), 7.

²¹ เรื่องเดียวกัน, 80.

²² หม่อมราชวงศ์แสงสุรย์ ลดาวัลย์, พระมหাপราสาทและพระราชมณเฑียรสถานในพระบรมมหาราชวัง, 52.

คือทางด้านประตูพระทวารเทวภิบาล(ภาพที่ 53) และประตูพระทวารเทเวศร์รักษา (ภาพที่ 54) ในส่วนของการประดับสิ่งศิลาจีนตามทางขึ้นสู่พระที่นั่งต่างๆ เช่นหอศาสตราคม พระที่นั่งดุสิตาภิรมย์และทางเข้าสู่พระที่นั่งอัมรินทร์ฯ มีประดับทางเข้าด้วยสิ่งศิลาจีนขนาดเล็กเป็นสิ่งศิลาจีนที่แกะสลักจากหินแข็งต่างชนิดกัน

ในส่วนของหมู่พระที่นั่งในหมู่พระมหاپราสาทมีการตั้งสิ่งศิลาจีนโดยทำหน้าที่เป็นทวารบาลทุกประตูทางเข้าที่เรียกประตูซุ้มประดับกระเบื้อง โดยตั้งสิ่งศิลาจีนขนาดใหญ่ที่มีลักษณะนั่งหันหน้าเข้าหาประตูทางเข้าออกของหมู่พระมหاپราสาท ยกเว้น ตัวหนึ่งทางเข้าด้านทิศเหนือเป็นสิ่งศิลาจีนในลักษณะยืนหันหน้าตรงคล้ายกับสิ่งศิลาจีนด้านประตูพระทวารเทวภิบาลของหมู่พระมหามณเฑียร ด้านในมีการตั้งสิ่งศิลาจีนประดับสถานที่สำคัญคู่หนึ่ง คือบริเวณด้านหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เนื่องจากสิ่งศิลาจีนคู่นี้ไม่ได้ตั้งอยู่บริเวณทางขึ้นลงขององค์พระที่นั่งแต่ตั้งด้านข้างกระถางต้นไม้ขนาดใหญ่และมีการตั้งตุ๊กตากรบจีนประดับด้านหน้าอีกถึงสี่ตัว จึงเป็นลักษณะการตั้งสิ่งศิลาจีนประกอบหรือประดับด้านหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท (ภาพที่ 55)

การตั้งสิ่งศิลาจีนบริเวณทางเข้าสู่เขตพระราชฐานชั้นกลาง สิ่งศิลาจีนที่ตั้งในเขตพระราชฐานชั้นกลางจะหันหน้าเข้าสู่เขตพระราชฐานชั้นกลางคล้ายทวารบาลในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(ยักษ์) ที่หันหน้าเข้าหาวัดหรือคอยดูแลในเขตพัทสีมา โดยประตูที่ใช้เชื่อมเส้นทางเข้าออกในเขตพระราชฐานชั้นกลางสู่เขตพระราชฐานอื่นๆประกอบไปด้วย

1. ประตูที่เป็นเส้นทางเชื่อมเขตพระราชฐานชั้นกลางกับเขตพระราชฐานชั้นนอก มี 3 ประตูคือ ประตูพินานไชศรี,ประตูสุวรรณบริบาล,และประตูศรีสุนทร ประตูพินานไชศรีซึ่งอยู่ด้านหน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ไม่มีการตั้งสิ่งศิลาจีนเพื่อประดับหรือทำหน้าที่ทวารบาล
2. ประตูที่เป็นเส้นทางเชื่อมต่อเขตพระราชฐานชั้นกลางสู่เขตวัดพระศรีรัตนศาสดารามคือประตูศรีรัตนตั้งสิ่งศิลาจีนขนาดใหญ่คู่หนึ่งหันหน้าเข้าสู่เขตพระราชฐานชั้นกลาง
3. ประตูที่เป็นเส้นทางเชื่อมต่อเขตพระราชฐานชั้นกลางกับเขตพระราชฐานชั้นในคือประตูเหล็กกล้า , ประตูดุสิตาสดา ,ประตูสนามราชกิจ , ประตูพรหม โสภะและประตูพรหมศรีสวัสดิ์ เฉพาะประตูเหล็กกล้าเท่านั้นที่เป็นประตูกั้นเขตพระราชฐานชั้นกลางกับเขตพระราชฐานชั้นในซึ่งเป็นศิลปะแบบยุโรป ไม่มีการตั้งสิ่งศิลาจีนบริเวณนี้ ในขณะที่ประตูดุสิตาสดาจากรูปภาพเก่าปรากฏหลักฐานว่ามีการตั้งสิ่งศิลาจีนด้านใน ปัจจุบันยังมีสิ่งศิลาจีนทำหน้าที่เป็นทวารบาลบริเวณนี้(ภาพที่ 56) ที่เหลืออีก สามประตูปรากฏสิ่งศิลาจีนขนาดใหญ่ตั้งอยู่หน้าประตูทำหน้าที่เสมือนเป็นผู้ตรวจดูแลการผ่านเข้าออกหรือทวารบาล

สิงห์ศิลาจีนที่ตั้งประดับสถาปัตยกรรมหรือทำหน้าที่คล้ายเป็นทวารบาล ในภาษาจีนเรียก 鎮門獅 (อ่านว่า “เจิ้นเหมินซือ”²³) ของเขตพระราชฐานชั้นกลางแบ่งออกเป็นสองลักษณะใหญ่ๆ คือ

สิงห์ศิลาจีนแบบนั่งซึ่งพบเป็นจำนวนมากในเขตพระราชฐานชั้นกลาง ซึ่งมีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ทำหน้าที่เป็นสิ่งประดับสถาปัตยกรรม และทำหน้าที่คล้ายเป็นทวารบาล

สิงห์ศิลาจีนแบบยืนทั้งสี่ขา พบเป็นจำนวนน้อยในเขตพระราชฐานชั้นกลาง โดยทั่วไปเข้าใจคิดว่าเป็นสุนัขแบบจีน โดยขนาดของสิงห์ศิลาจีนแบบยืนนี้มีขนาดไม่ใหญ่โตมากนักแต่ก็พบหลักฐานคล้ายในประเทศจีนที่เรียก 獅子 “ซือจื่อ”

สิงห์ศิลาจีนในเขตพระราชฐานชั้นนอกและชั้นกลาง ไม่ปรากฏหลักฐานการนำมาตั้งแต่เมื่อไร โดยศึกษาจากภาพถ่ายเก่าและวัดใกล้เคียงส่วนใหญ่จะกล่าวว่าสิงห์ศิลาจีนหรือตุ๊กตาคานินจินเหล่านี้เป็น “ลั่นถัน”²⁴ หรือรูปจำหลักหินที่นำมาจากเมืองจีน และประดับประดาอยู่ตามวัดวาอารามต่างๆ ในประเทศไทย ลักษณะของสิงห์ศิลาจีนสร้างด้วยเทคนิคพิเศษ โดยพบเป็นทวารบาลดังนี้

สิงห์ศิลาจีนคู่บริเวณประตูคูสัตตาศาสดา

ประตูคูสัตตาศาสดาเป็นประตูขนาดใหญ่ที่กั้นเขตพระราชฐานชั้นกลางกับเขตพระราชฐานชั้นในทางด้านทิศตะวันออกของหมู่พระมหามณเฑียร กับกำแพงแก้วของสวนศิवालย์ เป็นประตูฉนวนสำหรับฝ่ายในเพื่อออกไปวัดพระศรีรัตนศาสดาราม นอกจากนั้นหากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับที่พระมหามณเฑียร เมื่อเวลาทรงบาตรพระสงฆ์จะเดินเข้าไปรับบาตรทางประตูนี้และออกทางประตูสนามราชกิจ²⁵ จากหนังสือสถาปัตยกรรมพระบรมมหาราชวัง หน้า 218 แสดงภาพประตูคูสัตตาศาสดามีการตั้งสิงห์ศิลาจีนคู่หนึ่งทางซ้ายและขวาของประตู (ภาพที่ 56) จากรูปภาพจะเห็นลักษณะของสิงห์ศิลาในศิลปะแบบจีน ซึ่งเป็นประตูเดียวของเขตพระราชฐานชั้นกลางที่มีการตั้งสิงห์ศิลาจีนไว้ด้านใน โดยหากดูจากในเขตพระราชฐานชั้นกลางจะไม่พบว่ามีการตั้งสิงห์ศิลาจีนตั้งอยู่ที่ประตู ซึ่งการตั้งสิงห์ศิลาจีนด้านในน่าจะต่อเนื่องมาจากการตั้งสิงห์ศิลาจีนที่ประตูกลมเกลาตรูและประตูมั่งกรเล่นลม²⁶

²³ ไพฑูรย์ บันลือทรัพย์ “ความเชื่อเรื่อง เฟิงสุ่ย ที่วังหน้า” ศิลปวัฒนธรรม 5,9, (มีนาคม 2531):57.

²⁴ มานพ ถนอมศรี, รูปศิลาจีนสมัยรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ จำกัด, 2536), 55.

²⁵ สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ, ประชุมพงศาวดาร (พระนคร : คุรุสภา, 2508) 241.

²⁶ สถาปัตยกรรมพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพฯ, 2531), 218.

สิงห์ศิลาจีนคู่บริเวณประตูสนามราชกิจ

ประตูสนามราชกิจเป็นประตูขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญเมื่อพระมหากษัตริย์ และพระราชินี สวรรคตในพระบรมมหาราชวังจะเชิญพระศพออกทางประตูสนามราชกิจ แห่ไปประดิษฐานบนพระมหาปราสาท²⁷ และเป็นประตูกั้นเขตพระราชฐานชั้นในและเขตพระราชฐานชั้นกลาง โดยอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่พระมหามณเฑียรหรือทางทิศตะวันออกของพระที่นั่งจักรีมหาปราสาททางทิศตะวันออก ลักษณะของสิงห์ศิลาจีนที่ตั้งบริเวณประตูสนามราชกิจ ตั้งอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นกลาง รูปแบบโดยทั่วไปของสิงห์ศิลาจีนที่ประตูสนามราชกิจ (ภาพที่ 57)

ลักษณะการตั้งสิงห์ศิลาจีนบริเวณประตูสนามราชกิจตั้งในคติความเชื่อเรื่องทวารบาล “เงินเหมินซือ”(鎮門獅) โดยการตั้งสิงห์ศิลาจีนตัวเมียไว้ทางด้านซ้ายของประตูและสิงห์ศิลาจีนตัวผู้ตั้งไว้ทางด้านขวาของประตูโดยสิงห์ศิลาจีนทั้งคู่หันหน้าเข้าหาประตูรูปแบบของสิงห์ศิลาจีน

ส่วนหัว สัดส่วนของหัวสิงห์ศิลาจีนกับลำตัว คือ 1 : 4

ส่วนคิ้ว มีรูปแบบเดียวกับสิงห์ศิลาจีนที่ตั้งอยู่ในเขตวัดพระศรีรัตนศาสดารามบริเวณประตูสวัสดิโสภณคือคิ้วยาวไปถึงด้านหลังที่แนวของใบหู รูปแบบของคิ้วเป็นเส้นขดกลม

ส่วนตา ดวงตาของสิงห์ศิลาจีนคู่นี้มี ลักษณะเป็นแบบ “เลขหนึ่งจีน” (一字) ตาสองข้างเป็นเส้นตรง โดยแสดงถึงความอ่อนโยนของสิงห์

ส่วนจมูก จมูกมีขนาดเล็กกว่าสิงห์จริงตามธรรมชาติแต่คล้ายจมูกคน

ส่วนปาก มีปากที่มีขนาดใหญ่ รูปแบบของปากเป็นเส้นตรง แสดงถึงความแข็งแรง

ส่วนหู ลักษณะของหูคล้ายใบไม้มีขนาดใหญ่ แสดงรูปแบบของสิงห์ศิลาจีนที่นิยมทำทางตอนใต้ของจีน

ส่วนคอ บริเวณคอมีการคาดเข็มขัดที่คอ และห้อยลูกกระดิ่งหรือที่เรียกว่า “เซียงหลิง” (項鈴) กระดิ่งที่ห้อยคอสิงห์ศิลาจีน และพู่ลักษณะคล้ายพู่ไหมพรมหรือพู่ที่ติดกับเข็มขัดห้อยคอที่เรียก “ซู่ยี่จื่อ” (穗子)

ส่วนลำตัว สิงห์ศิลาจีนคู่นี้แสดงท่ายืนโดยสองขาหลังงอลง และลำตัวส่วนท้ายนั่งลงบนขาทั้งสองข้าง เป็นการรับรูปแบบของสิงห์ศิลาจีนในสมัยช่ง

ขนแผงท้ายทอย ปกคลุมทางด้านคอหรือท้ายทอยด้านหลัง ลักษณะเป็นขนยาวและม้วนปลายโดยวนซ้าย และวนขวาตามทางลงของเส้นขนแผง

²⁷ หม่อมราชวงศ์หญิงแฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี, การศึกษาวิวัฒนาการทางสถาปัตยกรรมเขตพระราชฐานชั้นใน (กรุงเทพฯ : ห.จ.ก. วัฒนชัยการพิมพ์, 2527), 8.

ส่วนหลัง เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของศิลปะสิ่งหัตถ์จีน มีขนาดม้วนคลุมแผ่นหลังและมีลายขอบ

ขาและเล็บ มีขาที่แสดงกล้ามเนื้อที่แข็งแรง และกรงเล็บที่มีความยาวกรงเล็บที่ทำให้ดูมีความแหลมคม เป็นศิลปะตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิงเป็นต้นมา เท้าของสิ่งหัตถ์จีนจะมีเท้าข้างหนึ่งเหยียบลูกบอลสี

ส่วนหาง หางสิ่งหัตถ์จีนมีเอกลักษณ์เฉพาะมีลักษณะเป็นสายคล้ายกับเส้นผมที่ยาว

สิ่งหัตถ์จีนคู่บริเวณประตูพรหมโสภา

ประตูพรหมโสภาเป็นประตูที่กั้นเขตพระราชฐานชั้นกลางกับเขตพระราชฐานชั้นใน โดยประตูพรหมโสภาเป็นประตูขนาดใหญ่ อยู่ระหว่างพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทด้านทิศตะวันตกกับพระที่นั่งราชกรีณสภาของหมู่พระมหากษัตริย์ ประตูพรหมโสภาเป็นประตูที่ใช้เฉพาะเป็นทางเสด็จพระราชดำเนินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อเสด็จออกจากพระราชฐานชั้นในด้านทิศเหนือ²⁸ สิ่งหัตถ์จีนที่ตั้งอยู่ด้านหน้าของประตูพรหมโสภา มีลักษณะคล้ายสิ่งหัตถ์จีนที่ตั้งอยู่ด้านหน้าของประตูสนามราชกิจ โดยสิ่งหัตถ์จีนคู่นี้หันหน้าเข้าหาประตู ทำหน้าที่เสมือนเป็นทวารบาล ลักษณะโดยทั่วไปของสิ่งหัตถ์จีนหน้าประตูพรหมโสภา (ภาพที่ 58)

ลักษณะของสิ่งหัตถ์จีนประตูพรหมโสภา

ส่วนหัว สัดส่วนของหัวสิ่งหัตถ์จีนกับลำตัว คือ 1 : 4

ส่วนคิ้ว มีลักษณะพิเศษคล้ายกับคิ้วของมนุษย์ รูปแบบของคิ้วเป็นเส้นขดกลม

ส่วนตา การแกะสลักดวงตากกลมโต ลักษณะเป็น แบบ “เลขหนึ่งจีน” (一字) ตาสองข้างเป็นเส้นตรง โดยแสดงถึงความอ่อนโยน

ส่วนจมูก จมูกมีลักษณะคล้ายรูปสามเหลี่ยมไม่เหมือนจมูกสิ่งหัตถ์จริงตามธรรมชาติ

ส่วนปาก สิ่งหัตถ์จีนคู่นี้มีปากที่มีขนาดใหญ่ รูปแบบของปากเป็นเส้นตรง แสดงถึงความแข็ง

ส่วนหู ลักษณะของหูคล้ายใบไม้มีขนาดใหญ่ เป็นแบบของสิ่งหัตถ์จีนทางตอนใต้

ส่วนคอ มีเข็มขัดที่คอและ ห้อยกระดิ่งหรือที่เรียกว่า “เซียงหลิง”(項鈴) กระดิ่งที่ใช้ห้อยคอ และพู่ลักษณะคล้ายพู่ไหมพรมหรือพู่ที่ติดกับเข็มขัดห้อยคอสิ่งหัตถ์จีน “ซุยจื่อ”(穗子)

ส่วนลำตัว โดยสิ่งหัตถ์จีนคู่นี้แสดงท่านั่งโดยสองขาหลังงอลง และลำตัวส่วนท้ายนั่งลงบนขาทั้งสองข้าง เป็นอิทธิพลของสิ่งหัตถ์จีนในสมัยช่ง

²⁸ หม่อมราชวงศ์หญิงแฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี, การศึกษาวิวัฒนาการทางสถาปัตยกรรมเขตพระราชฐานชั้นใน, 8.

ขนแพ่งท้ายทอย ของสิ่งศิลาจีนคู่นี้ปกคลุมทางด้านคอหรือท้ายทอยด้านหลัง ลักษณะเป็นขนยาวและม้วนปลาย โคยวนซ้าย และวนขวาตามทางลงของเส้นขนแพ่ง

ส่วนหลัง ของสิ่งศิลาจีนคู่นี้รูปแบบสมบูรณ์เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของศิลปะสิ่งศิลาจีน มีขนคม้วนคลุมแผ่นหลังและมีลายขอบ

ขาและเล็บ แสดงกล้ามเนื้อที่แข็งแรง และกรงเล็บที่มีความยาวกรงเล็บที่ทำให้ดูมีความแหลมคม เป็นรูปแบบของสิ่งศิลาจีนที่พบตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิงเป็นต้นมา เท้าของสิ่งศิลาจีนจะมีเท้าข้างหนึ่งเหยียบลูกบอลสี หรือ “ชีวฉิว”

ส่วนหาง หางสิ่งศิลาจีนมีเอกลักษณ์เฉพาะมีลักษณะเป็นสายคล้ายกับเส้นผมที่ยาว

สิ่งศิลาจีนคู่บริเวณประตูพรหมศรีสวัสดิ์

สิ่งศิลาจีนคู่นี้ได้ถูกเปลี่ยนลักษณะการตั้งของสิ่งศิลาจีน เนื่องจากการสร้างอาคารเพิ่มเติมด้านหน้าของสิ่งศิลาจีน จึงทำให้ลักษณะการตั้งสิ่งศิลาจีนต้องหันหน้าเข้าหาประตู โดยหัวของสิ่งศิลาจีนทั้งสองหันหน้ามองในประตูพรหมศรีสวัสดิ์ โดยปฏิบัติเมื่อพระบรมราชวงศ์พระองค์อื่นๆสิ้นพระชนม์ ถ้าไว้พระศพในพระบรมมหาราชวังจะเชิญพระศพออกทางประตูพรหมศรีสวัสดิ์²⁹

ลักษณะของสิ่งศิลาจีนที่ประตูพรหมศรีสวัสดิ์มีลักษณะคล้ายสิ่งศิลาจีนของประตูสนามราชกิจ และประตูพรหมโสภา ลักษณะโดยทั่วไปของสิ่งศิลาจีนคู่นี้คือ (ภาพที่ 59)

สัดส่วนของหัวสิ่งศิลาจีนกับลำตัว คือ 1 : 4

ส่วนคิ้ว มีรูปแบบเดียวกับสิ่งศิลาจีนที่ตั้งบริเวณประตูสนามราชกิจ และประตูพรหมโสภาคือ คิ้วยาวต่อเนื่องกัน ไปถึงด้านหลังที่แนวของใบหู รูปแบบของคิ้วเป็นเส้นขดกลม

ส่วนตา การแกะสลักดวงตากกลมโต โดยแสดงถึงความอ่อนโยน

ส่วนจมูก จมูกมีขนาดเล็กกว่าสิ่งจริงตามธรรมชาติ

ส่วนปาก สิ่งศิลาจีนคู่นี้มีปากที่มีขนาดใหญ่ รูปแบบของปากเป็นเส้นตรง แสดงถึงความแข็ง

ส่วนหู ลักษณะของหูคล้ายใบไม้มีขนาดใหญ่ แสดงรูปแบบของสิ่งศิลาจีนที่นิยมทำทางตอนใต้ของจีน

²⁹ หม่อมราชวงศ์หญิงแน่งน้อย ศักดิ์ศรี, การศึกษาวิวัฒนาการทางสถาปัตยกรรมเขตพระราชฐานชั้นใน, 8.

ส่วนคอ คาดเข็มขัดที่คอ และห้อยกระดิ่งหรือที่เรียกว่า “เซียงหลิง” (項鈴) กระดิ่งที่ใช้ห้อยคอและพู่ลักษณะคล้ายพู่ไหมพรมหรือพู่ที่ติดกับเข็มขัดห้อยคอสิ่งสี่ลาจิ้น”ซุ่ยจื่อ” (穗子)

ส่วนลำตัว โดยสิ่งสี่ลาจิ้นคู่นี้แสดงท่าหนึ่ง โดยสองขาหลังงอลง และลำตัวส่วนท้ายนั่งลงบนขาทั้งสองข้าง เป็นอิทธิพลที่พัฒนามาตั้งแต่สมัยซ่ง

ขนแพงท้ายทอย ปกคลุมทางด้านคอหรือท้ายทอยด้านหลัง ลักษณะเป็นขนยาวและม้วนปลายโดยวนซ้าย และวนขวาตามทางลงของเส้นขนแพง

ส่วนหลัง ของสิ่งสี่ลาจิ้นคู่นี้สมบูรณ์เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของศิลปะสิ่งสี่ลาจิ้น มีขนคม้วนคลุมแผ่นหลังและมีลายขอบ

ขาและเล็บ มีขาที่แสดงกล้ามเนื้อที่แข็งแรง และกรงเล็บที่มีความยาวกรงเล็บที่ทำให้ดูมีความแหลมคม ตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิงเป็นต้นมาเท้าของสิ่งสี่ลาจิ้นจะมีเท้าข้างหนึ่งเหยียบลูกบอลสี

ส่วนหาง มีเอกลักษณ์เฉพาะมีลักษณะเป็นสายคล้ายกับเส้นผมที่ยาว

สิ่งสี่ลาจิ้นคู่บริเวณประตูศรีสุนทร

ประตูศรีสุนทรเป็นประตูที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเขตพระราชฐานชั้นกลาง และตั้งตรงกับประตูเทวาทิรมย์ซึ่งเป็นประตูชั้นนอกเดิมเรียกว่า “ประตูต้นสน” สันนิษฐานว่าเป็นประตูทางเสด็จพระราชดำเนินสู่พระตำหนักน้ำ โดยประตูศรีสุนทร เดิมเป็นประตูชั้นนอกในรัชกาลที่ 1 แต่กลายมาเป็นประตูชั้นในในสมัยรัชกาลที่ 2 ในสมัยรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขเป็นซุ้มประตูก่ออิฐถือปูนแบบฝรั่งตามแบบประตูพระราชวังชั้นนอกที่กรุงศรีอยุธยา³⁰ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขเป็นซุ้มยอดปราสาท สิ่งสี่ลาจิ้นคู่บริเวณประตูศรีสุนทร เป็นสิ่งสี่ลาจิ้นที่มีขนาดใหญ่โดยตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันออกหรือหันหน้าเข้าหาหมู่พระมหاپราสาท (ภาพที่ 60)

ลักษณะของสิ่งสี่ลาจิ้นประตูศรีสุนทร สิ่งสี่ลาจิ้นตัวเมียตั้งไว้ทางด้านซ้ายของประตู โดยสิ่งสี่ลาจิ้นตัวเมียมีลูกอยู่ด้านหน้าขาซ้ายและตั้งสิ่งสี่ลาจิ้นตัวผู้ไว้ทางด้านขวาของประตูโดยสิ่งสี่ลาจิ้นตัวผู้ยกลูก ชูนิ้ว ไว้ด้วยขาขวาหน้า รูปแบบโดยทั่วไปคือ

ส่วนหัว สัดส่วนของหัวสิ่งสี่ลาจิ้นกับลำตัว คือ 1 : 4

ส่วนคิ้ว คิ้วยาวต่อเนื่องกันไปถึงด้านหลังที่แนวของใบหู รูปแบบของคิ้วเป็นเส้นขดกลม คล้ายกับสิ่งสี่ลาจิ้นที่ประตูสนามราชกิจ

³⁰ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ประเพณีพวงมาลัยราชินี (พระนคร : อรุณ, 2507), 207.

ส่วนตา การแกะสลักดวงตากลมโต ลักษณะเป็น แบบ “เลขหนึ่งจีน” 一字 ตาสองข้าง เป็นเส้นตรง โดยแสดงถึงความอ่อนโยน

ส่วนจมูก จมูกมีรูปแบบต่างกันทั้งสองตัว แต่เป็นจมูกแบบสามเหลี่ยม

ส่วนปาก ลิ้นหีตลาจีนคู่นี้มีปากที่มีขนาดใหญ่ ปากเป็นเส้นตรงแสดงถึงความแข็ง

ส่วนหู ลักษณะของหูคล้ายใบไม้มีขนาดใหญ่

ส่วนคอ บริเวณคอกมีเครายาวต่อเนื่องมาจากขนแผงหลังและมีเข็มขัดที่คอเพื่อ ห้อยลูกกระดิ่ง “เซียงหลิง” (項鈴) และพู่ไหมพรมหรือพู่ที่ติดกับเข็มขัดห้อยคอ “ซู่จื่อ” (穗子) ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของสิงห์ตลาจีน

ส่วนลำตัว โดยสิงห์ตลาจีนคู่นี้แสดงท่วงท่า โดยสองขาหลังงอลง และลำตัวส่วนท้ายนั่งลงบนขาทั้งสองข้าง เป็นอิทธิพลของสิงห์ตลาจีนในสมัยซ่งที่ส่งต่อเนื่องมาถึงสมัยชิง

ขนแผงท้ายทอย ขนแผงท้ายทอยของสิงห์ตลาจีนคู่นี้ปกคลุมทางด้านคอหรือท้ายทอยด้านหลัง ลักษณะเป็นขนยาวและม้วนปลายโดยวนซ้าย และวนขวาตามทางลงของเส้นขนแผง

ส่วนหลัง ด้านหลังสิงห์ตลาจีนคู่นี้สมบูรณ์เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของศิลปะสิงห์ตลาจีน มีขนขดม้วนคลุมแผ่นหลังและมีลายขอบ

ขาและเล็บ กรงเล็บมีความยาวมีลักษณะความแหลมคม ลักษณะขาแสดงถึงความแข็งแรง เป็นลักษณะเด่นตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิงเป็นต้นมา เท้าของสิงห์ตลาจีนจะมีเท้าข้างหนึ่งเหยียบลูกบอลสี หรือลูกชีวิต

ส่วนหาง หางสิงห์ตลาจีนจีนมีเอกลักษณ์เฉพาะมีลักษณะเป็นสายคล้ายกับเส้นผมที่ยาว และตัวดำด้านหน้าคือด้านที่หันหน้าเข้าหาประตู

สิงห์ตลาจีนคู่อบริเวณประตูสุวรรณบริบาล

ประตูสุวรรณบริบาลเป็นประตูที่กั้นระหว่างเขตพระราชฐานชั้นนอกกับเขตพระราชฐานชั้นกลาง ตั้งอยู่หน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทตรงกับประตูพินานเทเวศร์ เนื่องจากประตูสุวรรณบริบาลเป็นประตูสำคัญที่ตรงเข้าสู่หมู่พระมหาปราสาท จึงออกแบบเส้นทางทำเป็นประตู 2 ชั้น มีการจัดทหารรักษาการเมื่อเปิดประตูสุวรรณบริบาล ชุมประตูของประตูสุวรรณบริบาลเป็นแบบตะวันตก (ภาพที่ 61)

ลักษณะของสิงห์ตลาจีนประตูสุวรรณบริบาล การตั้งสิงห์ตลาจีนบริเวณประตูสุวรรณบริบาลตั้งสิงห์ตลาจีนตัวเมียทางด้านซ้ายของประตูและหันหน้าไปทางด้านทิศตะวันตกหรือหันหน้าเข้าหาประตูโดยสิงห์ตลาจีนตัวเมียมีลูกอยู่ทางด้านหน้าซ้าย ทางด้านขวาของประตูตั้งสิงห์ตลาจีนตัวผู้โดยขาหน้าขวาถูกลูกชีวิตและสิงห์ตลาจีนตัวนี้หันหน้าไปทางทิศตะวันตกหรือหันหน้าเข้าหาประตูสุวรรณบริบาล รูปแบบของสิงห์ตลาจีนคู่นี้คือ

สัดส่วนของหัวสิงห์ศิลาจีนกับลำตัว คือ 1 : 4

ส่วนหัว มีรูปแบบคิ้วยาวต่อเนื่องกัน ไปถึงด้านหลังที่แนวของใบหู มีรูปแบบคล้ายสิงห์ศิลาจีนที่ประตูปฐมโสภา ทั้งส่วนตาและจมูก

ส่วนตา การแกะสลักดวงตากลมยาวต่อหางตาไปด้านหลัง

ส่วนจมูก จมูกมีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมแต่ขนาดเล็กกว่าสิงห์จริงตามธรรมชาติ

ส่วนปาก คล้ายตัวหนังสือคำว่า “คน” ในภาษาจีน (人) แต่เป็นลักษณะปากแบน

ส่วนหู ลักษณะของหูคล้ายใบไม้มีขนาดใหญ่ ลู่ออกไปทางด้านหลัง

ส่วนคอ มีเข็มขัดและห้อยกระดิ่ง “เซียงหลิง”(項鈴) และพู่ไหมพรม “ซุ่ยจื่อ”(穗子)

ส่วนลำตัว โดยสิงห์ศิลาจีนคู่นี้แสดงทำนองตัวเกือบตรงโดยสองขาหลังงอ และลำตัวส่วนท้ายนั่งลงบนขาทั้งสองข้าง เป็นการรับอิทธิพลของสิงห์ศิลาจีนในสมัยช่ง

ส่วนหลัง เป็นลายเฉาะของสิงห์ศิลาจีนจีน มีขนขดม้วนคลุมแผ่นหลังและมีลายขอบ

ขาและเล็บ ขาแสดงกล้ามเนื้อที่แข็งแรงบงบอกถึงอำนาจ และกรงเล็บที่มีความยาวแหลมคม เหมือนกับสิงห์ศิลาจีนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ส่วนหาง หางสิงห์ศิลาจีนมีลักษณะเป็นสายคล้ายกับเส้นผมที่ตัวมาด้านหน้า

ประติมากรรมสิงห์ศิลาจีน ณ หมู่พระมหามณเฑียร

หมู่พระมหามณเฑียร ประกอบไปด้วยพระที่นั่งสร้างต่อเนื่องจากทิศเหนือต่อเนื่องลงไปทางทิศใต้ทำให้หมู่พระมหามณเฑียรครอบคลุมพื้นที่ จากเขตพระราชฐานชั้นกลางต่อเนื่องไปถึงเขตพระราชฐานชั้นใน โดยในเขตพระราชฐานชั้นกลางหมู่พระมหามณเฑียร ตั้งอยู่ในกำแพงแก้วที่มีทางเข้าได้สามทางคือ ด้านทิศเหนือเข้าได้ทางประตูพระทวารเทวภิบาล (ภาพที่ 62) ทางเข้าด้านทิศตะวันออกเข้าได้ทางประตูซ่างโดยประตูนี้อยู่ระหว่างหอศาสตราคมและพระที่นั่งราชฤดีและเป็นทางเข้าเดียวของหมู่พระมหามณเฑียรในเขตพระราชฐานชั้นกลางที่ไม่มีการตั้งสิงห์ศิลาจีนหรือสิ่งใดๆที่บงบอกถึงการประดับตกแต่ง หรือตั้งสิงห์ศิลาจีนตามความเชื่อเรื่องทวารบาลและทาง เข้าหมู่พระมหามณเฑียรทางด้านทิศตะวันตกเข้าได้ทางประตูเทเวศร์รักษา (ภาพที่ 63) โดยพระทวารเทวภิบาลและประตูเทเวศร์รักษาสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4³¹ มีการตั้งประติมากรรมสิงห์ศิลาจีนไว้ด้านนอก แต่ลักษณะการตั้งสิงห์ศิลาจีนมีความแตกต่างกันโดยต่างกัน ทั้งลักษณะของสิงห์ศิลาจีนและความหมายของการตั้งสิงห์ศิลาจีนคือ

³¹ สำนักราชเลขาธิการ, สถาปัตยกรรมพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ กรุงเทพฯ , 2531), 217.

ประตูประทวารเทวภิบาลเป็นประตูที่อยู่ทางทิศเหนือของหมู่พระมหามณเฑียร มีการตั้งประติมากรรมจีนที่เป็นขุนนางจีน ทั้งฝ่ายขุนและฝ่ายบู๊ ประติมากรรมจีนคู่กลางเป็นความเชื่อในเรื่องของผู้มีอำนาจคอยรับใช้พระเจ้าแผ่นดิน โดยประติมากรรมทางซ้ายมือเรียก “เหวินชวีซิง” เป็นปราชญ์หรือผู้รู้ ในขณะที่มือขวาถือรายงานหรือ “โจ้บัน” และประติมากรรมทางขวามือเรียก “ไฉลิ่งเหย” เทพเจ้าโชคลาภซึ่งมือขวาถือเงินจิ้นเรียก หยินเป่า และมือซ้ายถือ “หลู่อี้” ถัดออกไปทั้งด้านซ้ายและด้านขวามือตั้งประติมากรรมหินนักรบจีนข้างละหนึ่งตัว (ภาพที่ 53) และเลยจากนักรบจีนออกไปตั้งประติมากรรมสิงห์ศิลาจีนข้างละหนึ่งตัวเช่นกัน โดยสิงห์ศิลาจีนคู่นี้ตั้งห่างจากประตูออกไปพอสมควรและการตั้งประติมากรรมสิงห์ศิลาจีนไม่ได้ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่แสดง หรือสื่อความหมายของการเป็นสัตว์ทวารบาล แต่การตั้งน่าจะสื่อถึงการตั้งประติมากรรมสิงห์ศิลาจีนในการประดับ 石狮 (อ่านว่า) “สื่อซือ” ประตูหรือทางเข้าคู่กับตุ๊กตาคูณคลของจีน

สิงห์ศิลาจีน ณ ประตูพระทวารเทวภิบาล

สิงห์ศิลาจีนบริเวณประตูพระทวารเทวภิบาลบอกถึงลักษณะเฉพาะของสิงห์ศิลาจีนคือการแสดงเพศด้วยการใช้ “ซิวฉิว” ซึ่งแสดงถึงสิงห์ศิลาจีนตัวผู้และลูกสิงห์ศิลาจีนแสดงเพศสิงห์ศิลาจีนตัวเมีย” สิงห์ศิลาจีนทั้งสองตัวตั้งในลักษณะยืนบนเท้าทั้งสี่ โดยมีลูกและซิวฉิวอยู่ด้านหน้าบริเวณหน้าอกของสิงห์ศิลาจีนทั้งคู่ ลักษณะการยืนบนเท้าทั้งสี่ของสิงห์ศิลาจีนพบมากในประเทศจีนเช่นสิงห์ศิลาจีนคู่หน้าวัด ทำจากหินภูเขาไฟ สร้างในสมัยราชวงศ์ซิง พบที่มณฑลกว่างตงหรือกว่างตุง³² (ภาพที่ 6) ลักษณะหางแผ่ออกคล้ายดอกไม้และตัวคดปกคลุมหลังสิงห์ศิลาจีน (ภาพที่ 53) โดยลักษณะของสิงห์ศิลาจีนในรูปแบบนี้พบไม่มากนักในพระบรมมหาราชวัง ใบหูของสิงห์ศิลาจีนมีขนาดใหญ่คล้ายใบไม้เป็นลักษณะเฉพาะของสิงห์ศิลาจีนทางใต้ของจีน³³ จมูกเขียดขึ้นด้านบนแสดงออกถึงความองอาจ นัยน์ตาทั้งสองข้างโปนกลมและมองสูง และภายในปากอมลูกหินไว้ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสิงห์ศิลาจีน ลำตัวของสิงห์ศิลาจีนแสดงออกถึงความอุดมสมบูรณ์ และทำการยืนบงบอกความน่าเกรงขามและความแข็งแรงของสิงห์ศิลาจีน

สิงห์ศิลาจีนบริเวณประตูพระทวารเทเวศร์รักษา ประตูทางด้านทิศตะวันตกของหมู่พระมหามณเฑียร โดยประตูพระทวารเทเวศร์รักษาเป็นเส้นทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัยมหาสุรยพิมาน ด้านหน้าของประตูพระทวารเทเวศร์รักษาตั้งประติมากรรมสิงห์ศิลาจีนจำนวน 4 ตัว (ภาพที่ 54) โดยทุกตัวจะอยู่ในลักษณะท่ายืนหันหน้าเข้าหาประตูกลาง การตั้งสิงห์ศิลาจีนจะตั้งสิงห์ศิลาจีนตัวผู้ไว้ทางด้านขวามือหรือทางด้าน

³² เหว เฟย เฟิง , จงกั๋วซือเจินฉางฉูเจี้ยน, 22.

³³ เรื่องเดียวกัน ,46.

ทิศใต้ของประตู และสิ่งศิลาจีนตัวเมียสองตัวตั้งอยู่ทางด้านซ้ายมือหรือทางด้านทิศเหนือของประตู ลักษณะการตั้งสิ่งศิลาจีนทั้ง 4 ตัวตรงกับความเชื่อเรื่องการตั้งเป็นสิ่งทวารบาล 鎮門獅 (อ่านว่า) “เจิ้นเหมินซือ” เหมือนกับสิ่งทวารบาลที่พบทั่วไป ลักษณะเด่นที่บ่งบอกการเป็นสิ่งศิลาจีนคือสิ่งศิลาจีนตัวผู้ล้มลุกชิวฉิว และสิ่งศิลาจีนตัวเมียมีลูกอยู่ด้านหน้า ปากของสิ่งศิลาจีนมีลักษณะคล้ายตัวหนังสือจีนคำว่า “คน” ในภาษาจีน(人)³⁴ และภายในปากมีลูกแก้วหรือลูกหิน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสิ่งศิลาจีน จมูกและตาของสิ่งศิลาจีนเลียนแบบมาจากหน้าตาของมนุษย์ โดยดวงตากกลมโตขนาดใหญ่เป็นแบบ “เลขหนึ่งจีน”(一字) ตาสองข้างเป็นเส้นตรง แสดงถึงความอ่อนโยน ที่ค้อมีเข็มขัดและห้อยกระดิ่ง “เซียงหลิง” (項鈴) และฟูโหมพรหม “ซุ่ยจื่อ” (穗子) รูปร่างของสิ่งศิลาจีนมีขนาดสมส่วน และหัวใหญ่ตามสูตรการสร้างสิ่งศิลาจีนคือสัดส่วน 1 : 3 ทางของสิ่งศิลาจีนแนบลำตัวและตัวค้อมด้านหน้า ขนแผงค้อม้วนปลายกลมตามด้านที่ม้วนเข้า

ประติมากรรมสิ่งศิลาจีน ณ หมู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

หมู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เป็นกลุ่มพระที่นั่งที่สร้างอยู่ในรั้วกำแพงแก้ว โดยมีทางเข้าสู่หมู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทได้ สามทางด้านเขตพระราชฐานชั้นกลาง โดยผ่านเข้าทางประตูซุ้มประดับกระเบื้องเคลือบทั้งสามทิศ คือทางด้านทิศเหนือมีประตูซุ้มประดับกระเบื้องเคลือบสามประตู โดยแต่ละประตูจะมีสิ่งศิลาจีนตั้งอยู่ทางด้านซ้ายและขวาของประตูทางเข้าทุกประตู (ภาพที่ 64,65,66) ทางด้านทิศตะวันออกมีประตูทางเข้าสู่หมู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทได้สองทาง โดยทั้งสองทางจัดตั้งสิ่งศิลาจีนไว้ประตูละหนึ่งคู่ (ภาพที่ 67 และ 68) และทางทิศตะวันตกมีประตูซุ้มประดับกระเบื้องเคลือบเพียงหนึ่งประตูและตั้งสิ่งศิลาจีนไว้ทั้งด้านซ้ายและขวาของประตู (ภาพที่ 69) และด้านหน้าของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทตั้งสิ่งศิลาจีนคู่หนึ่ง (ภาพที่ 70)

ประตูทางเข้าหมู่พระมหาปราสาททางด้านทิศตะวันออกมีสองประตู คือประตูทางด้านทิศเหนือและประตูทางด้านทิศใต้ที่บานประตูแกะสลักลายนูนต่ำรูปนักรบสยาม หรือทหารหลวง ในชุดทหารแบบโบราณยืนถืออาวุธเป็นทวารบาลเฝ้าประตูทางเข้า โดยประตูทางเข้าหมู่พระมหาปราสาททางด้านทิศใต้ใช้เป็นเส้นทางเสด็จ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะเสด็จเข้าสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททางด้านนี้และจะไม่เปิดให้ประชาชนหรือนักท่องเที่ยวใช้เดินเข้าออก ส่วนประตูทางด้านเหนือของทิศตะวันออก เป็นประตูที่ให้ผู้ที่จะเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทผ่านเข้าออกได้ทางด้านนี้ ด้านหน้าของประตูด้านทิศตะวันออกทั้งสองประตูตั้งประติมากรรมสิ่งศิลาจีนประตูละหนึ่งคู่ (ภาพที่ 67 และ 68) ลักษณะของสิ่งศิลาจีน

³⁴ เรื่องเดียวกัน, 45.

ทางด้านทิศตะวันออกของหมู่พระมหาปราสาท เป็นสิ่งศิลาจีนนั่งหันหน้าเข้าหาประตู โดยสิ่งศิลาจีนตัวผู้ตั้งอยู่ทางด้านขวาของประตูและสิ่งศิลาจีนตัวเมียตั้งอยู่ทางด้านซ้ายของประตู องค์ประกอบบนตัวสิ่งศิลาจีนมีหัวขนาดใหญ่ในสัดส่วน 1 : 4 เมื่อเทียบกับลำตัวของสิ่งศิลาจีน ส่วนประกอบบนหัวของสิ่งศิลาจีน มีดวงตากกลมโตขนาดใหญ่อยู่บนเส้นตรงเดียวกัน จมูกเป็นรูปสามเหลี่ยมคล้ายจมูกมนุษย์ ใบหูขนาดใหญ่คล้ายใบไม้แสดงอิทธิพลของสิ่งศิลาจีนทางใต้ของจีน ปากของสิ่งศิลาจีนเป็นลักษณะปากแบนและภายในปากมีลูกแก้วกลมกลิ้งอยู่ด้านในซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสิ่งศิลาจีน ขนแผงคอด้านหลังยาวลงด้านล่างและม้วนปลายขมวดตามด้านข้างของสิ่งศิลาจีน ที่ด้านหลังของสิ่งศิลาจีนแกะสลักวดลายเป็นขนมีปลายขนออกทางด้านซ้ายและด้านขวายาวลงไปจนถึงหางสิ่งศิลาจีน โดยหางม้วนวนออกมาทางหน้าที่สิ่งศิลาจีนหันหน้าเข้าประตู ที่คอของสิ่งศิลาจีน มีเข็มขัดและ ห้อยกระดิ่ง “เซียงหลิง” (項鈴) และพู่ไหมพรม “ซู่จื่อ” (穗子) เอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของสิ่งศิลาจีน จะมีลูกสิ่งศิลาจีนอยู่ด้านหน้าของสิ่งศิลาจีนตัวเมีย และสิ่งศิลาจีนตัวผู้มีลูกชิวฉิวอยู่ที่ด้านหน้า

ประตูทางเข้าหมู่พระมหาปราสาททางด้านทิศเหนือมีสามประตู คือประตูทางด้านทิศตะวันออก ,ประตูกลาง และประตูด้านทิศตะวันตก (ภาพที่ 64,65,66) โดยการตั้งสิ่งศิลาจีนบริเวณประตูทางเข้าด้านทิศเหนือมีคติความเชื่อเหมือนกับประตูทางด้านทิศตะวันออก ลักษณะของสิ่งศิลาจีนทางด้านทิศเหนือ เป็นสิ่งศิลาจีนที่อยู่ในท่านั่งหันหน้าเข้าหาประตู ยกเว้นประตูทางด้านทิศตะวันตกสิ่งศิลาจีนที่อยู่ทางด้านซ้ายมือยืนอยู่บนเท้าทั้งสี่ คล้ายสิ่งศิลาจีนที่ประดับอยู่ด้านหน้าหมู่พระมหามณเฑียร และประตูทางด้านทิศตะวันตก คู่สิ่งศิลาจีนที่ตั้งด้านหน้าประตู เป็นสิ่งศิลาจีนตัวผู้ทั้งสองตัวโดยสิ่งศิลาจีนทั้งสองตัวด้านหน้ามีลูกชิวฉิวไม่มีตัวใดมีลูกอยู่ด้านหน้าที่แสดงถึงการเป็นสิ่งศิลาจีนตัวเมีย ลักษณะโดยทั่วไปของสิ่งศิลาจีนด้านหน้าประตูทางด้านทิศเหนือเป็นสิ่งศิลาจีนขนาดใหญ่ ท่าทางน่าเกรงขาม สัดส่วนของสิ่งศิลาจีนมีหัวขนาดใหญ่เหมือนสิ่งศิลาจีนอื่นๆในพระบรมมหาราชวัง ลักษณะเด่นที่สามารถบอกที่มาของสิ่งศิลาจีนบริเวณทิศเหนือของหมู่พระมหาปราสาทคือ ใบหูขนาดใหญ่คล้ายใบไม้ ใบหน้าของสิ่งศิลาจีนพัฒนามาจากใบหน้าของมนุษย์คือมีดวงตากกลมโต จมูกขนาดเล็กเป็นรูปสามเหลี่ยม ขนแผงคอด้านหลังม้วนตามด้านข้างของตัวสิ่งศิลาจีน หางม้วนวนออกมาทางด้านหน้าหรือด้านที่สิ่งศิลาจีนหันเข้าหาประตู ที่คอมีเข็มขัดและ ห้อยกระดิ่ง “เซียงหลิง” (項鈴) และพู่ลักษณะของพู่คล้ายพู่ไหมพรม “ซู่จื่อ” (穗子) ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของสิ่งศิลาจีน

ทางเข้าหมู่พระมหาปราสาททางด้านทิศตะวันตก มีประตูทางเข้าหมู่พระมหาปราสาทเพียงประตูเดียวและเป็นประตูที่ตั้งเรียงแนวเดียวกับประตูศรีสุนทรและประตูเทวาริรมย์ ลักษณะของสิ่งศิลาจีนที่ตั้งด้านหน้าประตูทางด้านทิศตะวันตกเป็นสิ่งศิลาจีนขนาดใหญ่นั่งเฝ้าประตู

โดยหันหน้าเข้าหาประตูทั้งสองตัว (ภาพที่ 69) สิ่งศิลปะจีนตัวเมียตั้งอยู่ทางด้านซ้ายมือและสิ่งศิลปะจีนตัวผู้ตั้งอยู่ทางด้านขวามือ รูปแบบของสิ่งศิลปะจีนคล้ายกับสิ่งศิลปะจีนในเขตพระราชฐานชั้นกลางคือ เป็นสิ่งศิลปะจีนขนาดใหญ่ทั้งสองตัว สัดส่วนของหัวสิ่งศิลปะจีนเป็น 1 : 4 เมื่อเทียบกับลำตัว ดวงตากลมขนาดใหญ่มีการทาสีดำที่ดวงตา รูปแบบใบหน้าของสิ่งศิลปะจีนคล้ายกับใบหน้าของมนุษย์โดยช่างจีนจะแกะสลักใบหน้าของสิ่งโดยใช้จากเค้าหน้าของคน คือ คิ้ว ตา จมูก ปาก³⁵ ตาเป็นส่วนในการแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกของสิ่งศิลปะจีนเป็นแบบ “เลขหนึ่งจีน” (一字) ตาสองข้างเป็นเส้นตรง แสดงถึงความอ่อนโยน ส่วนปากคล้ายตัวหนังสือคำว่า “คน” ในภาษาจีน (人) แต่เป็นลักษณะปากแบนและภายในปากมีลูกแก้วกลมกลิ้งอยู่ด้านในซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสิ่งศิลปะจีน ลักษณะหางเป็นแบบหางที่แผ่ออกคล้ายสิ่งศิลปะจีนยื่นด้านหน้าพระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัยมโหฬารยพیمان แต่สิ่งศิลปะจีนคู่นี้นั่งลงบนสองเท้าหลังทำให้ลักษณะหางของสิ่งศิลปะจีนวนหรือตัวมวดด้านหน้าข้างที่สิ่งศิลปะจีนหันหน้าเข้าประตู ที่ค้อมี เข็มขัดและห้อยลูกกระดิ่ง “เซียงหลิง” (項鈴) และพู่ลักษณะของพู่คล้ายพู่ไหมพรม “ซุ่ยจื่อ” (穗子) ที่ด้านหน้าของสิ่งศิลปะจีนแสดงเอกลักษณ์ของสิ่งศิลปะจีน คือตัวเมียจะมีลูกแสดงท่าคลอเคลียอยู่ด้านหน้า และสิ่งศิลปะจีนตัวผู้ห้อยลูกชิวฉิว หรือเล่นลูกชิวฉิวด้วยเท้าด้านหน้า

ลักษณะของสิ่งศิลปะจีนที่ตั้งแบบประดับในพระบรมมหาราชวัง

สิ่งศิลปะจีนคู่ด้านหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท บริเวณด้านหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท จัดตั้งประติมากรรมตุ๊กตาทินจีนสี่ตัว ตามความเชื่อเรื่องทวารบาล โดยตุ๊กตาทินทั้งสี่นี้โดยทั่วไปชาวจีนเรียก กวนกง หรือหมายถึง “กวนอู” ซึ่งเป็นวีรบุรุษลือชื่อในสมัยประวัติศาสตร์จีนสมัยสามก๊ก เป็นผู้มีสติปัญญาและกล้าหาญมาแต่เนิ่นๆ ทั้งยังมีกำลังมาก ชาวจีนนับถือ ท่านกวนอูว่าเป็นเทพเจ้าแห่งขุนศึกผู้มีความซื่อสัตย์และคุณธรรมสูงยิ่ง ทั้งองค์จักรพรรดิ และประชาชนจีนในสมัยหลังต่างเทิดทูนบูชาและได้สถาปนา กวนอูหรือกวนกงให้เป็นเทพบดีแห่งความซื่อสัตย์ และคุ้มครองประเทศ บริเวณตรงกลางด้านหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทตั้งประติมากรรมสิ่งศิลปะจีนแบบจีนคู่หนึ่ง (ภาพที่ 70) เป็นสิ่งศิลปะที่รูปลักษณะด้านนอกถูกกั๊กกร่อนจนเผยให้เห็นเนื้อหินด้านในที่มีลักษณะขรุขระคล้ายหินศิลาแลง ลักษณะโดยทั่วไปของสิ่งศิลปะจีน เป็นสิ่งศิลปะที่แกะสลักในท่ากึ่งนั่ง โดยเท้าหน้าทั้งสองยื่นหน้าตรง สิ่งศิลปะจีนทั้งสองหันหน้าหาบันไดทางขึ้นของพระที่นั่งดุสิต หน้าตาของสิ่งศิลปะจีนคู่นี้แตกต่างจากสิ่งศิลปะจีนตัวอื่นๆ ที่อยู่ในเขตพระราชฐานชั้นกลาง ซึ่งอาจเนื่องมาจากรายละเอียดถูกกั๊กกร่อนลงเป็นจำนวนมาก โดยดวงตาของสิ่งศิลปะจีน

³⁵ เหว เฟย เฟิง , จงกั๋วซื่อเจินฉางถูเจี้ยน, 44.

คู่นี้เป็นลักษณะกลมรีเหมือนไข่ไก่ จมูกเป็นรูปสามเหลี่ยมคล้ายจมูกคน ภายในปากสิงห์ศิลาจีนไม่มีลูกหินหรือลูกแก้วที่เป็นเอกลักษณ์ของประติมากรรมสิงห์ศิลาจีน ส่วนใบหูของสิงห์ศิลาจีนมีขนาดใหญ่ลุ่ไปด้านหลัง ส่วนหางม้วนวนขึ้นมาบนหลัง ระหว่างสองขาหน้าของสิงห์ศิลาจีนทั้งสองแสดงร่องรอยของเอกลักษณ์ของสิงห์ศิลาจีน โดยสิงห์ศิลาจีนตัวด้านซ้ายมีลูก “เซ่วฉิว” ซึ่งถูกกัดกร่อนลงไปมาก ส่วนสิงห์ศิลาจีนด้านขวายังพอเห็นร่องรอยของลูกสิงห์เนื่องจากเนื้อหินถูกกัดกร่อนไปกว่าแปดสิบเปอร์เซ็นต์ ลักษณะพิเศษอีกอย่างหนึ่งของสิงห์ศิลาจีนคือบริเวณคอของสิงห์ศิลาจีนจะมีสายเข็มขัดและห้อยกระดิ่ง “เซียงหลิง” (項鈴) และพู่ลักษณะของพู่คล้ายพู่ไหมพรม “ซุ่ยจื่อ” (穗子) ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของสิงห์ศิลาจีน แต่สิงห์ศิลาจีนคู่นี้ไม่มีร่องรอยว่ามี เข็มขัด, กระดิ่ง และพู่คล้ายไหมพรมทั้งสองตัว บทบาทของสิงห์ศิลาจีนทั้งสองตัวนี้น่าจะเป็นการตั้งในลักษณะประดับด้านหน้าพระที่นั่งคูสิตมหาปราสาท โดยจะเห็นว่าสิงห์ศิลาจีนคู่นี้ตั้งอยู่ด้านหน้าประติมากรรมหินเทพเจ้ากวนกงหรือกวนอู ซึ่งเป็นประติมากรรมหินขนาดใหญ่ที่สุดในพระบรมมหาราชวัง

การตั้งประติมากรรมสิงห์ศิลาจีนในรูปแบบการประดับสถานที่ในเขตพระราชฐานชั้นกลางยังปรากฏทั้งในหมู่พระมหามณเฑียร โดยมีการตั้งสิงห์ศิลาจีนขนาดเล็ก บริเวณทางขึ้นพระที่นั่งต่างๆ เช่น พระที่นั่งคูสิตาภิรมย์บริเวณทางขึ้นด้านทิศตะวันออก(ภาพที่ 71) ตั้งสิงห์ศิลาแบบจีนคู่อึ่งอยู่บนราวบันได โดยสิงห์ศิลาคู่นี้มีลักษณะคล้ายสิงห์ศิลาจีน ที่ตั้งบริเวณทางเข้าวังท่าพระหรือหน้ามหาวิทยาลัยศิลปากร และที่หอศาสตราคมตั้งประติมากรรมสิงห์ศิลาขนาดเล็กบนราวบันไดอีกคู่อึ่ง (ภาพที่ 72) ซึ่งเป็นสิงห์ศิลาจีนที่มีขนาดเล็กกว่าสิงห์ศิลาที่ตั้งรอบ หอพระคันธารราษฎร์ และที่พระที่นั่งอาภรณ์ภิโมกษ์ปราสาท มีประติมากรรมสิงห์ศิลาจีนเพียงตัวเดียวตั้งอยู่บริเวณทางขึ้นองค์พระที่นั่ง (ภาพที่ 73) ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดตั้งสิงห์ศิลาแบบจีนแบบประดับสถานที่

ในเขตวัดพระศรีรัตนศาสดารามมีการจัดตั้งประติมากรรมสิงห์ศิลาจีน ไว้ตามสถานที่สำคัญต่างๆ เป็นการประดับสถานที่ โดยสิงห์ศิลาจีนที่ใช้ประดับสถานที่ที่มีขนาดเล็กกว่าสิงห์ศิลาจีนที่จัดตั้งไว้บริเวณประตูทางเข้าออกที่สื่อความหมายของเรื่องทวารบาล หรือสัตว์ผู้พิทักษ์เช่น

การประดับสิงห์ศิลาจีนรอบหอพระคันธารราษฎร์

โดยรอบหอพระคันธารราษฎร์ บริเวณฐานทักษิณมีลักษณะเป็นฐานย่อมุม กำแพงแก้วฐานทักษิณมีลูกกรงเป็นลูกมะหวด หัวเสา ลูกกรงตั้งสิงห์ศิลาจีน³⁶ ซึ่งแกะสลักจากหินทรายขนาด

³⁶ กรมศิลปากร, จดหมายเหตุการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลสหประชาพานิชย์, 2525), 264.

เล็กทั้งหมดโดยสิ่งศิลาจีนขนาดเล็กมีขนาดเท่ากันลักษณะคล้าย กันแต่ลายละเอียดและองค์ประกอบบนตัวสิ่งศิลาจีนมีความแตกต่างกันซึ่งสิ่งศิลาจีนขนาดเดียวกันนี้มีทั้งหมด 31 ตัว โดยแบ่งเป็นสิ่งศิลาจีนเพศเมีย 11 ตัวและเพศผู้ 20 ตัว (ภาพที่ 74 , 75) ลักษณะการประดับสิ่งศิลาจีนไม่ได้จัดเป็นคู่ตัวผู้และตัวเมีย แต่เป็นการตั้งประดับ “สื่อซือ”(石獅) รอบหอพระคันธารราษฎร์ โดยไม่สื่อความหมายใดๆ คล้ายสะพานมาโคโปโลในประเทศจีน (ภาพที่ 76)

สิ่งศิลาจีนบริเวณพระวิหารยอด

พระวิหารยอดตั้งอยู่บริเวณลานวัดพระศรีรัตนศาสดารามด้านทิศเหนือ โดยสร้างขึ้นแทนที่หอพระเชษฐาธิราชหรือหอพระเทพบิดร ซึ่งเรียกกันเป็นสามัญว่า วิหารขาวซึ่งสร้างแต่รัชกาลที่ 1³⁷ สิ่งที่สำคัญภายในพระวิหารยอดคือ พระนาถเป็นพระประธานของพระวิหาร พระวิหารยอดมีบันไดลงสู่ชั้นทักษิณได้ 3 ทาง คือกึ่งกลางด้านทิศเหนือ ด้านทิศตะวันออก และด้านทิศตะวันตก ทั้งสามด้านเป็นบันไดปูหินอ่อน 3 ชั้น พนักบันไดก่อทึบ หัวบันไดตั้งแทนหินสลักลายไม้ดอกไม้ผลแบบจีน ตอนบนตั้งสิ่งศิลาจีนตัวเล็กๆ³⁸ (ภาพที่ 77) ลักษณะของสิ่งศิลาจีนที่ตั้งบริเวณทางขึ้นลง พระวิหารยอดมีรูปแบบคล้ายสิ่งศิลาจีนขนาดเล็กที่ตั้งประดับโดยรอบ หอพระคันธารราษฎร์ในเรื่องการตั้งประดับ “สื่อซือ”(石獅)

ลักษณะการตั้งสิ่งศิลาจีนบริเวณทางเข้าพระวิหารยอด จัดตั้งสิ่งศิลาจีนเป็นคู่ โดยทางขึ้นแต่ละด้านจะมีสิ่งศิลาจีนตั้งอยู่ด้านละ 4 ตัว โดยตั้งลดหลั่นกันคือสิ่งศิลาจีนคู่หนึ่งตั้งอยู่บนลานพื้นล่างสุด (ลานวัดพระศรีรัตนศาสดาราม) และอีกคู่หนึ่งตั้งบนลานทักษิณของพระวิหารยอด ลักษณะของสิ่งศิลาจีน จะมีเพศบอกรเพศผู้และเพศเมีย โดยการตั้งจัดตั้งเป็นคู่ โดยตั้งตัวผู้ไว้ทางด้านขวา และตั้งตัวเมียไว้ทางด้านซ้ายของทางขึ้นแต่ละด้าน ดังนั้นจึงมีการจัดตั้งสิ่งศิลาจีน ทั้งหมด 12 ตัว เป็นสิ่งตัวผู้ 6 ตัว และสิ่งตัวเมีย 6 ตัว

พระที่นั่งไชยชุมพล และสิ่งศิลาจีน

พระที่นั่งไชยชุมพลตั้งอยู่บนกำแพงพระบรมมหาราชวังด้านทิศตะวันออก ระหว่างประตูสวัสดิโสภณและประตูเทวาพิทักษ์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่ประทับทอดพระเนตรกระบวนแห่พระยาอินทขิล ในพระราชพิธีตรียัมปวาย และการฝึกทหาร ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ให้ประกอบพระราชพิธีสังเวทียะชามเทวาริราช และ

³⁷ เรื่องเดียวกัน, 231.

³⁸ เรื่องเดียวกัน, 224.

สังเวทยศดาที่พระที่นั่งองค์นี้ เมื่อวันเสาร์ขึ้น 10 ค่ำ เดือน 5 ปีมะโรงจุลศักราช 1242³⁹ พระที่นั่งไชยชุมพล เป็นพระที่นั่งชั้นเดียว องค์พระที่นั่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 4.75 เมตร ยาว 8.70 เมตร ยกพื้นสูงเสมอกำแพงพระบรมมหาราชวัง ด้านข้างมีป้อมขนาดอยู่ 2 ซ้าง ด้านหลังทางขึ้นพระที่นั่งไชยชุมพล เป็นบันไดทางขึ้นมีสองด้าน บริเวณนี้มีการตั้งสิ่งศิลาจีน เป็นลักษณะการประดับ โดยมีสิ่งศิลาจีนประดับทั้งหมด 19 ตัว (ภาพที่ 78)

---

³⁹ สำนักราชเลขาธิการ, สถาปัตยกรรมพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพฯ ,2531), 205.

บทที่ 4

องค์ประกอบและลักษณะพิเศษของประติมากรรมสิงห์ศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง

ประติมากรรมสิงห์ศิลาจีนในพระบรมมหาราชวังสามารถแยกออกได้ 3 แบบดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นคือ

1. สิงห์ศิลาในศิลปะแบบชวาซึ่งเป็นสิงห์ศิลาที่นำมาจากพุทธสถานบุโรพุทโธในประเทศอินโดนีเซีย ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร

2. สิงห์ศิลาในศิลปะร่วมแบบเขมรในประเทศไทย¹ ในพระบรมมหาราชวังพบ 4 ตัว ตั้งอยู่ด้านนอกกำแพงแก้วของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยไม่ทราบที่มาของสิงห์ศิลาทั้ง 4 ตัวนี้ โดยบทความในหนังสือพระแก้วมรกต กล่าวถึงสิงห์ศิลาว่า “ด้านข้างบันไดใหญ่หน้าปราสาทพระเทพบิดรทางทิศตะวันออกบนพื้นชั้นล่างทางด้านเหนือและใต้มีสิงห์ศิลา 2 ตัว เป็นสิงห์ขอมสมัยบายัน (ต้นพุทธศตวรรษที่ 18) อย่างแน่นอน แต่ก็ได้รับการซ่อมแซมเสียมากแล้วอาจเป็นสิงห์คู่หนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงนำมาแต่ประเทศกัมพูชาก็ได้ ส่วนสิงห์สำริด 12 ตัวนั้นคงเป็นช่างไทยหล่อเลียนแบบขึ้น”² ลักษณะเด่นของสิงห์ในศิลปะร่วมแบบเขมรในประเทศไทยคือ raysประดับที่หน้าอก และขนแผงหลังซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของสิงห์ศิลปะร่วมแบบเขมรในประเทศไทย

3. สิงห์ศิลาในศิลปะแบบจีน ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดและขนาดของสิงห์มีมากหลายขนาด พร้อมทั้งการตั้งสิงห์ศิลาจีนยังมีความหมายที่สามารถตีความแตกต่างกัน โดยดูจากลักษณะการตั้งสิงห์ศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งการตั้งสิงห์ศิลาในศิลปะจีนพบอยู่ในทุกเขตพระราชฐานของพระบรมมหาราชวัง ดังได้สำรวจและรายงานแล้วในเบื้องต้น และสิงห์ศิลาจีนที่พบในพระบรมมหาราชวังมีลักษณะเด่น เนื่องจากประเทศจีนเป็นประเทศที่มีอาณาเขตมากและมีชนเผ่าชนพื้นเมืองที่มีการนับถือศาสนาต่างๆหลากหลาย ทำให้การสร้างประติมากรรมสิงห์ศิลาจีนมีความแตกต่างกันออกไป (ภาพที่ 11) แต่ถึงแม้จะมีความหลากหลายในรูปแบบของสิงห์ศิลาจีนแต่ก็คงคติ

---

¹ หม่อมราชวงศ์สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ศิลปะเขมรในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มติชน, 2537), 59-67.

² สุจิตต์ วงษ์เทศ, “พระแก้วมรกต,” ใน ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ (กรุงเทพฯ : พิมพ์พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์ 2546): 307.

ความเชื่อเดียวกัน โดยหลักแล้วสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนสามารถแบ่งออกเป็น 2 แบบใหญ่ๆ คือ สิ่งหัตถ์ศิลปะจีนแบบเหนือ และสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนแบบใต้ โดยมีองค์ประกอบและลักษณะพิเศษของประติมากรรมสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนดังนี้

รูปแบบการสร้างสิ่งหัตถ์ศิลปะจีน

โดยภาพรวม รูปแบบการสร้างของสิ่งหัตถ์ศิลปะจีน คือ หัวใหญ่ ร่างกายแข็งแรง หน้าอกกว้าง ขาทั้งสองข้างแข็งแรง บริเวณขาข้างหนึ่งมีขน หน้าผากนูน ตากลม จมูกสูง ใบหูใหญ่ คล้ายใบไม้ แก้มทั้งสองข้างมีขน ใต้คางมีหนวด นอกจากนี้ ไม่ว่าจะเป็นตัวผู้ตัวเมีย บริเวณคอส่วนมีขนแผง บริเวณหลังมีแถบผ้าสีหรือขนยาว ลักษณะหางมีหลายแบบ ทั้งแบบใบไม้ หรือแบบฝ่ามือ หรือแบบเป็นสาย ที่คอมีห่วงคอ ตรงกลางแขวนกระดิ่ง ผูกด้วยพู่ ปากคาบแถบผ้าดิน สิ่งหัตถ์ศิลปะจีนตัวผู้เล่นเหยียบบอลลายดอก สิ่งหัตถ์ศิลปะจีนตัวเมียอุ้มลูกสิ่งหัตถ์ โดยแยกออกเป็นแต่ละลักษณะ ได้ดังนี้

หัวสิ่งหัตถ์ศิลปะจีน (ชื่อโถว) 獅頭

ส่วนหัว ศิลปะการสร้างสิ่งหัตถ์ศิลปะจีน มีคำกล่าวว่า “สิ่งหัตถ์เก๋ซัง หัวสิบซัง” ซึ่งเป็นการแสดงถึงความสำคัญของหัวสิ่งหัตถ์ศิลปะจีน สัดส่วนของหัวสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนกับลำตัว โดยส่วนใหญ่คือ 1 : 3 หรือ 1 : 4 โดยสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนที่พบในพระบรมมหาราชวังจะมีสัดส่วนของหัวสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนกับลำตัวเป็นขนาด 1 : 4 มากกว่าขนาด 1 : 3 รูปหน้าของสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนจะมีความคล้ายกันสำหรับสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนที่เกิดจากการทำแบบเทคนิคพิเศษของจีน ส่วนสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนที่เกิดจากการแกะสลักหินทั้งก่อนจะมีรูปลักษณะใบหน้าที่มีความแตกต่างกันออกไป ช่วงที่สร้างสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนส่วนใหญ่จะแกะสลักโดยใช้รูปแบบหรือจากเค้าหน้าของคนเป็นต้นแบบ คือ ขนคิ้ว ตา จมูก ปาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนที่เกิดจากการทำด้วยเทคนิคพิเศษ น่าจะมีที่มาจากแหล่งผลิตที่เดียวกัน ส่วนสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนที่แกะสลักจากหินทั้งก่อนอาจจะไม่ได้แกะสลักโดยช่างแกะสลักคนเดียวกัน หัวสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนเพศผู้และหัวสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนเพศเมีย (ภาพที่ 79 และ 80) การตั้งสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนจีนจะมีเพศสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนตัวผู้และสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนตัวเมีย ดังนั้นลักษณะรูปแบบของหัวสิ่งหัตถ์ศิลปะจีนจะมีลักษณะที่เหมือนกัน โดยเกิดจากช่างแกะสลักคนเดียวกันรวมถึงรายละเอียดที่อยู่บนหัวสิ่งหัตถ์ศิลปะจีน

คิ้ว (เหมยเหมมา) 眉毛

ส่วนคิ้ว สิ่งหัตถ์จริงตามธรรมชาติ จริงๆ แล้วไม่มีขนคิ้ว แต่ช่างฝีมือของจีนจงใจแกะสลักให้เห็นดวงตามีคิ้ว เป็นการเพิ่มสีสันและเป็นเชิงสัญลักษณ์ ตามความเชื่อเรื่องความงามบนใบหน้าในบทกวีมักจะมีการกล่าวถึงคิ้วว่าคล้ายเนินเขาที่อยู่ไกล และเทพเจ้าคิ้วขานั่งหลังม้ามือถือดาบเป็นเทพที่เคารพของหญิงกรรณิกา³ รูปแบบของคิ้วมีแบบที่เป็นเส้นขดกลม และก็มี

³ 祝发祥 陈淑贞, สัญลักษณ์มังกรจีน (กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์, 2545), 45.

แบบที่แตกต่างออกไปตามจินตนาการของช่างจีน เช่น สิ่งศิลาจีนที่หน้าหอพระคันธารราษฎร์เป็นสิ่งศิลาจีนที่แกะสลักจากหินทรายมีสีแดง คิ้วของสิ่งศิลาจีนคู่นี้แกะสลักให้มีลักษณะขนคิ้วขนาดใหญ่ปกคลุมลงมาที่ดวงตาทั้งสอง โดยเฉพาะสิ่งศิลาจีนตัวเมียมีคิ้วปกคลุมดวงตาลงมามาก และสิ่งศิลาจีนที่ด้านหน้าประตูวิหารยอดมีขนคิ้วที่ไม่มากเช่นเดียวกับสิ่งศิลาจีนที่แกะสลักจากหินอ่อนช่างจะแกะสลักคิ้วสิ่งศิลาจีนแบบเรียบง่ายแต่สิ่งศิลาจีนที่อยู่บริเวณเกยหลังมีคิ้วที่มีลักษณะพิเศษที่ไม่เหมือนสิ่งศิลาจีนใดๆ ในพระบรมมหาราชวัง โดยขนคิ้วของสิ่งศิลาจีนมีขนาดของม้วนเส้นขนขนาดใหญ่พิเศษส่วนสิ่งศิลาจีนที่ทำจากเทคนิคพิเศษจะมีลักษณะขนคิ้วที่มีความคล้ายกัน

ตา (เอียนจิง) 眼睛

ส่วนตา ตาเป็นส่วนสำคัญในการแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึก ศิลปะการแกะสลักของจีน มักจะแกะสลักตาในสัดส่วนที่เกินจริง เช่น ตาโปนออก การแกะสลักองค์ประกอบของดวงตาสองข้างมี 3 แบบ คือ

1. แบบ “เลขแปดจีน” (八字) ตาทั้งสองโค้งลงล่าง ให้ความรู้สึกทุกข์เศร้า
2. แบบ “เลขหนึ่งจีน” (一字) ตาสองข้างเป็นเส้นตรง แสดงถึงความอ่อนโยน
3. แบบ “เลขแปดจีนกลับหัว” (倒八字) ตาทั้งสองชี้ขึ้นบน แสดงออกถึงความ

องอาจ⁴

โดยส่วนมากสิ่งศิลาจีนที่อยู่ในพระบรมมหาราชวังจะมีลักษณะดวงตาในแบบที่ 2 คือ ตาสองข้างเป็นเส้นตรงแสดงออกของความอ่อนโยนหรือความเชื่อง สิ่งศิลาจีนที่เกิดจากการใช้เทคนิคพิเศษในการทำสิ่งศิลาจีนจะมีดวงตาที่กลมโตมีขนาดใหญ่เป็นแบบตาโปนออกมามากกว่าความเป็นจริง แต่สิ่งศิลาจีนที่เกิดจากการแกะสลักจากหินจะมีดวงตาที่มีขนาดเล็กและไม่โปนออกมามากเหมือนสิ่งศิลาจีนในแบบอื่นๆ ในขณะที่สิ่งศิลาจีนบางตัวมีการทำสีดำที่ดวงตาของสิ่งศิลาจีนทั้งคู่

จมูก (ปี้) 鼻

ส่วนจมูก จมูกเป็นส่วนสำคัญบนใบหน้าของสิ่งศิลาจีน โดยสื่อถึงความรู้สึกของสิ่งศิลาจีน ในการสร้างประติมากรรมสิ่งศิลาจีนจึงมีการออกแบบจมูกหลากหลายแบบ โดยขึ้นอยู่กับช่างหรือผู้สร้างประติมากรรมตามแต่ละท้องถิ่น เช่น สิ่งศิลาจีนที่มณฑลอันฮุย สร้างจมูกของสิ่งศิลาจีนใหญ่เกือบเท่าปาก เช่นเดียวกับสิ่งศิลาจีนที่อยู่ด้านหน้าหอพระคันธารราษฎร์ที่มีลักษณะของจมูกที่ไม่เหมือนกับสิ่งศิลาจีนแกะสลักจากหินในพระบรมมหาราชวัง โดยลักษณะ

⁴ เหว เฟิง, จงกั๋วซือเจินฉางถูเจี้ยน (ไต้หวัน: วู่เม่ายั้งซือเย่โหมวเซียงกงซือ, 2549), 45.

ของจุมุกสิงห์ศิลาจีนหน้าหอพระคันธารราษฎร์จะมีขนาดใหญ่กว่าสิงห์ศิลาจีนที่แกะสลักจากหินก้อนเดียว (ภาพที่ 47) หรือสิงห์ศิลาจีนที่อยู่นอกกำแพงแก้วด้านหน้าพระที่นั่งดุสิตที่เป็นสิงห์ศิลาจีนยืน โดยลักษณะของจุมุกสิงห์ศิลาจีนมีลักษณะพิเศษคือตกแต่งลวดลายไม่เหมือนจุมุกสิงห์ศิลาจีนทั่วไป โดยมีลักษณะเดียวกับสิงห์ศิลาจีนที่กว้างตง(กว้างต้ง) จมูกของสิงห์ศิลาจีนที่เกิดจากเทคนิคพิเศษจะมีลักษณะของจุมุกที่เหมือนกัน มีลักษณะเป็นแบบสามเหลี่ยมซึ่งมองจากด้านตรงและมีลวดลายเป็นเส้นตรงจากสันจุมุกลงมา สิงห์ศิลาจีนบางตัวมีขนาดของจุมุกที่ใหญ่กว่าปกติแต่ก็มีรูปแบบที่เหมือนและบางตัวจะมีสันจุมุกต่อเนื่องจากสันกลางระหว่างคิ้วลงมาถึงปลายจุมุกเหมือนโครงหน้าของมนุษย์

ปาก (จ๋วยปา) 嘴巴

ส่วนปาก สิงห์ศิลาจีนจริงตามธรรมชาติปากใหญ่มาก ดูด้านตรงคล้ายตัวหนังสือคำว่า “คน” ในภาษาจีน (人) ปากของสิงห์ศิลาจีนในพระบรมมหาราชวังมีขนาดใหญ่กว่าสิงห์จริงตามธรรมชาติและารออกแบบปากของสิงห์ศิลาจีนเป็นลักษณะปากแบน ลักษณะของปากสัมพันธ์โดยตรงกับสีหน้าของสิงห์ศิลาจีน เช่น มุมปากเข้ดขึ้นไปสองข้างแสดงถึงการยิ้ม แต่ถ้ามุมปากโค้งลงสองข้างแสดงถึงสีหน้าที่โกรธ หรือเป็นทุกข์ และลักษณะปากเป็นเส้นตรง แสดงถึงความเชื่อถึงความแตกต่างของปากสิงห์ศิลาจีนในพระบรมมหาราชวังมีความต่างที่สิงห์ศิลาจีนที่แกะสลักจากหินทั้งก้อนกับสิงห์ศิลาจีนที่สร้างโดยเทคนิคพิเศษ โดยสิงห์ศิลาจีนที่สร้างด้วยเทคนิคพิเศษมีลักษณะปากที่เหมือนหรือคล้ายกันและมีลักษณะพิเศษที่ด้านข้างปากทั้งสองข้างมีลายเปลวไฟ และสิงห์ศิลาจีนบางตัวในปากจะคาบโบว์หรือเชือกไว้ในปากโดยพบว่ามีเฉพาะสิงห์ศิลาจีน การคาบหรืออมลูกแก้วไว้ในปากพบว่ามีทั้งสิงห์ศิลาจีนตัวผู้และสิงห์ศิลาจีนตัวเมีย แต่ไม่ได้หมายถึงสิงห์ศิลาจีนทุกตัวจะอมลูกแก้วทั้งหมด โดยส่วนใหญ่จะเป็นสิงห์ศิลาจีนตัวผู้อมลูกแก้วแต่สิงห์ศิลาจีนที่อยู่ด้านประตูเกยหลังมีลักษณะการสกดหรือเปิดด้านข้างของปากสิงห์ศิลาจีนให้กว้างแล้วนำลูกแก้วออกเช่นเดียวกับสิงห์ศิลาจีนที่อยู่ด้านหน้าประตูวิหารยอดก็ปรากฏว่ามีลักษณะคล้ายการนำลูกแก้วออกจากปาก คติความเชื่อเรื่องสิงห์ศิลาจีนคาบลูกแก้วพบในเรื่องอาร์กฤษมีความว่า “ชายคนหนึ่งไปฆ่าคนตายรู้สึกกระวนกระวายในความผิดของตนเอง ไม่รู้จะทำอย่างไรเลยหลบเข้าไปในวัด ไปกระซิบบอกสิงห์ว่า นี่...เจ้าอย่าไปบอกใครเถียวว่าฆ่าคนตาย สิงห์ศิลาตอบว่า ข้าจะไม่บอกใครหรือกเว้นแต่เองนั่นแหละจะบอก เลยเกิดเป็นสำนวนพูดว่า “เงียบเป็นสิงห์ศิลา”⁶ ลักษณะของปากสิงห์ศิลาจีนที่ไม่มีลูกแก้วอยู่ในปากจะเป็นสิงห์ศิลาจีนเพศเมียโดยการแกะ สลักปากสิงห์ศิลา

⁵ เหว เฟย เฟิง , จังก้าวซื้อเงินฉางจูเจี้ยน , 45.

⁶ กาญจนาคพันธุ์ [นามแฝง], “อาร์กฤษ,” เมืองโบราณ 5, 5 (มิถุนายน 2522): 108.

จีนตัวเมียที่ไม่มีลูกแก้วจะเป็นแบบปิดปากไว้สนิทเช่นสิงห์ศิลาจีนที่หน้าเกยหลังและสิงห์ศิลาจีนหน้าหอพระคันธารราษฎร์(ภาพที่ 42 และ 47)

หู (เอ๋อตัว) 耳朵

ส่วนหู มุมหน้าผากสองข้างคือตำแหน่งหูของสิงห์ศิลาจีนแต่การตกแต่งหูของสิงห์ศิลาจีนภาคเหนือกับสิงห์ศิลาจีนภาคใต้แตกต่างกันมาก หูของสิงห์ศิลาจีนภาคเหนือขนาดเล็กกว่าและไม่เด่นชัด คุกคล้ายใบไม้เล็กๆ แต่หูของสิงห์ศิลาจีนภาคใต้ใหญ่มากอย่างเด่นชัด หูตั้งสูง บางแบบคล้ายพัดที่หุบลง⁷ จากการสรุปของ “เหอ เฟย เฟิง” ผู้ซึ่งศึกษาประติมากรรมสิงห์ศิลาจีน ทำให้สามารถแยกสิงห์ศิลาจีนออกได้เป็น 2 ประเภทคือสิงห์ศิลาจีนแบบเหนือและสิงห์ศิลาจีนแบบใต้ โดยสิงห์ศิลาจีนในพระบรมมหาราชวังพบว่าสิงห์ศิลาจีนที่ตั้งในพระบรมมหาราชวังสามารถแบ่งประเภทของสิงห์ศิลาจีนออกได้สองประเภทตามลักษณะใบหูเช่นกันคือสิงห์ศิลาจีนที่ตั้งบริเวณประตูเกยหลังและสิงห์ศิลาจีนที่ตั้งหน้าหอพระคันธารราษฎร์มีลักษณะใบหูขนาดเล็กคล้ายใบไม้ขนาดเล็กตั้งสูงขึ้นมาในขณะที่รูปหน้าของสิงห์ศิลาจีนทั้งสองที่นี้มีลักษณะที่แตกต่างจากสิงห์ศิลาจีนทั่วไปใน พระบรมมหาราชวังซึ่งสื่อความหมายว่าเป็นสิงห์ศิลาจีนที่มีศิลปะหรือรูปแบบของประติมากรรมสิงห์ศิลาจีนจากทางเหนือ โดยเรียกว่าสิงห์ศิลาจีนแบบเหนือ ในขณะที่สิงห์ศิลาจีนส่วนใหญ่จะมีใบหูขนาดใหญ่ซึ่งหมายถึงการสื่อความหมายว่าเป็นสิงห์ศิลาจีนทางใต้ของจีน (ภาพที่ 81)

ขนแผงท้ายทอย (จิ้งเหมา) 鬃毛

ขนแผงท้ายทอย ขนแผงท้ายทอยของสิงห์ศิลาจีนนั้นมากเป็นพิเศษ การสร้างมีหลายแบบ ในสมัยราชวงศ์ซ่งตอนต้น มีกฎระเบียบเกี่ยวกับขนแผงท้ายทอยของสิงห์ศิลา เช่น ขนแผงท้ายทอยขดสิบสามเส้น อนุญาตให้เฉพาะขุนนางชั้นที่หนึ่งจึงจะครอบครองได้ โดยลักษณะการขดหรือม้วนของขนแผงท้ายทอยมีการพัฒนามาตลอดโดยศึกษารูปแบบของสิงห์ศิลาจีนจากสถานที่ที่เป็นสุสานของจีน โดยประติมากรรมสิงห์ศิลาจีนยุคหลังสุดคือรูปปั้นที่สร้างขึ้นที่สุสานของราชวงศ์เหลียงแห่งหนึ่งใน คริสต์ศักราช 548 ซึ่งหลังจากสิงห์ศิลาจีนของราชวงศ์อื่นที่สุสานตระกูลอู่ (WU) เพียง 400 ปีความสัมพันธ์อาจห่างไกลกันและไม่มีสิ่งขยายความใดแฝงคอกของสัตว์ร้าย HAN ได้ลดลงจนกลายเป็นรูปตัว S ซึ่งเป็นแนวเส้นโค้งจากจุดกึ่งกลางศีรษะไล่ตามแนวคอกจนถึงลาดไหล่อันแข็งแกร่ง⁸ ลักษณะทั่วไปของขนแผงท้ายทอยสิงห์ศิลาจีนในพระบรมมหาราชวังมี

⁷ เหอ เฟย เฟิง , จงกั๋วซือเจินฉางถู่เจี้ยน, 46.

⁸ Laurence Sickman and Alexander Soper, The Art and Architecture of China (Middlesex : Penguzn , 1968), 62.

ความแตกต่างกัน โดยที่สิ่งหัตถ์ศิลป์ที่ทำด้วยเทคนิคพิเศษจะมีลักษณะขนแผงท้ายทอยเหมือนกันหมด คือเป็นรูปแบบตัว S โดยการขมวดปมจะแบ่งกึ่งกลาง ศรีษะของสิ่งหัตถ์ศิลป์และขมวดปลายขนตามด้านข้าง สิ่งหัตถ์ศิลป์ที่แกะสลักจากหินจะมีลวดลายขนแผงท้ายทอยที่เรียบง่ายกว่าการขมวดปลายเหมือนสิ่งหัตถ์ศิลป์ที่ทำจากเทคนิคพิเศษ แต่ลวดลายการขมวดจะไม่มากเท่า (ภาพที่ 82)

ขาและเล็บ (เจียวจื่อ) 跣趾

ขาและเล็บ ความมองอาจของสิ่งหัตถ์ศิลป์ส่วนใหญ่แสดงออกได้ด้วยขาและเล็บ ขาหน้าค้ำยันมีพลัง ขาหลังนั่งขมวดมั่นคง ขาหน้าหรือขาหลังในส่วนเข้าจะมีการตกแต่งด้วยขนขมวด ขนขมวดแสดงถึงความแข็งแรงของกล้ามเนื้อและกระดูก เล็บของสิ่งหัตถ์ศิลป์จะแกะสลักให้เกินจริง เพื่อให้ดูน่าเกรงขามมากขึ้น ตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิงเป็นต้นมา เท้าของสิ่งหัตถ์ศิลป์มักจะเป็นในลักษณะที่เท้าข้างหนึ่งเหยียบลูกบอล และเท้าหน้าของสิ่งหัตถ์ศิลป์อีกข้างหนึ่งยื่นมาข้างหน้าและยึดกับพื้นเป็นหลักให้กับการทรงตัว (ภาพที่ 83)

หาง(อู๋ปา) 尾巴

ส่วนหาง หางสิ่งหัตถ์ศิลป์มีเอกลักษณ์เฉพาะเช่น สมัยราชวงศ์ถังหางของสิ่งหัตถ์ศิลป์มีลักษณะเป็นสายคล้ายกับเส้นผมที่ยาวสมัยราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิงมีบ้างที่ลักษณะของหางสิ่งหัตถ์ศิลป์คล้าย ดอกเบญจมาศ คล้ายใบเมเปิ้ล และคล้ายใบกล้วยที่มีขนพับ⁹ ลักษณะหางของสิ่งหัตถ์ศิลป์ในพระบรมมหาราชวังมีรูปแบบที่หลากหลาย โดยสิ่งหัตถ์ศิลป์ที่ทำด้วยเทคนิคพิเศษ มีลักษณะหางที่คล้ายกันคือจะออกแบบให้ตัวมุดด้านหน้า โดยเป็นด้านเดียวกับด้านที่สิ่งหัตถ์ศิลป์หันหน้าไป เนื่องจากประติมากรรมสิ่งหัตถ์ศิลป์ในพระบรมมหาราชวังจะหันหน้าเข้าประตูทางเข้าออกของประตู ในส่วนที่มีความแตกต่างคือสิ่งหัตถ์ศิลป์ที่ทำด้วยเทคนิคพิเศษและเป็นแบบที่ยืนตั้งสี่ขา โดยหางของสิ่งหัตถ์ศิลป์ จะตวัดขึ้นด้านหลัง ซึ่งเป็นรูปแบบของสิ่งหัตถ์ศิลป์ที่พบที่กว้างตง (ภาพที่ 84)

ชีวิติว

ชีวิติวหรือโดยทั่วไปจะเรียกว่าลูกบอล มีรูปแบบที่หลากหลายโดยพบอยู่กับสิ่งหัตถ์ศิลป์ในตัวผู้รูปแบบของชีวิติวที่พบกับสิ่งหัตถ์ศิลป์ในพระบรมมหาราชวังมีหลายรูปแบบซึ่งแสดงถึงความเชื่อและ รวมถึงเฟิ่งซุย (Feng shui) ที่มีกำเนิดอยู่ในประเทศจีน 3,000 ปีมาแล้ว ซึ่งเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องความสมดุลของพลังหยิน(YIN= ผลเสีย) และพลังหยาง(YANG= ผลดี)¹⁰ ที่ด้านหน้าปราสาทพระเทพบิดรลูกชีวิติวมีสัญลักษณ์“เฉียน” ซึ่งหมายถึงเงินเงิน หรือความร่ำรวย และสิ่งหัตถ์ศิลป์ที่ด้านหน้าประตูเทวสวรรค์ถือลูกชีวิติวที่มีลวดลาย “เฉียน” รูปแบบของเฉียนที่

⁹ เหว เฟิง , จงกั๋วซือจินฉางจูเฉียน, 47.

¹⁰ ต้าฟู และดร.เอวีลิน ลิป, ตำนานวัดและเทพเจ้าจีน (กรุงเทพฯ: สร้อยทอง, 2537), 45.

ผลิตด้วยโลหะทองแดง ปัจจุบันใช้เป็นเครื่องราง ป้องกันเภทภัยจากวิญญาณร้ายที่จะนำโรคภัยไข้เจ็บมาให้ และบนชีวฉิวจำนวนมากโดยสื่อความหมายที่เป็นมงคลต่อสถานที่ ลูกชีวฉิวที่ด้านหน้าพระที่นั่งคูสิตฯ เล่าความหมายที่เกี่ยวกับการเกิดของสิ่งหีจีน¹¹ โดยเชื่อว่าสิ่งหีจีนเกิดจากลูกชีวฉิว ดังนั้นลูกชีวฉิวจึงถือว่าเป็นสิ่งของที่เป็นมงคล โดยรูปแบบของชีวฉิวจะสื่อถึงสิ่งที่เป็นมงคลด้วยรูปลายต่างๆ (ภาพที่ 85)

กระดิ่ง (เซียงหลิง) 項鈴

กระดิ่งหรือเซียงหลิง เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่ประดับอยู่บริเวณคอของสิ่งหีศิลาจิน โดยการแกะสลักกระดิ่งจะออกแบบให้ดูเหมือนห้อยอยู่กับเข็มขัด หรือห่วงคอ โดยรูปแบบของกระดิ่งจะมีความแตกต่างเพียงสิ่งหีศิลาจินนั้นเป็นสิ่งหีศิลาจินที่แกะสลักจากหิน หรือเกิดจากการทำด้วยเทคนิคพิเศษ โดยส่วนใหญ่กระดิ่งจะมีลักษณะคล้ายน้ำเต้า และห้อยอยู่ด้านหน้าของสิ่งหีศิลาจิน แต่ในรูปแบบของกระดิ่งที่ประดับกับสิ่งหีศิลาจินที่แกะสลักจะมีรูปแบบที่เรียบง่ายมีลักษณะกลมหรือแบน และห้อยอยู่กับห่วงคอที่ไม่มีลวดลายประดับ (ภาพที่ 86)

พู่ (ซู่จื่อ) 穗子

พู่เป็น 1 ใน 12 ลายมงคลหรือสิ่งของที่เป็นมงคลขององค์จักรพรรดิ โดยลักษณะของพู่ที่อยู่กับสิ่งหีศิลาจินมีลักษณะที่หลากหลาย แต่จะอยู่ติดกับเข็มขัดหรือห่วงคอ ซึ่งการประดับพู่ให้กับสิ่งหีศิลาจินพบว่ามีประดับให้กับสิ่งหีศิลาจินที่แกะสลักจากหินก้อนเดียวและสิ่งหีที่ทำขึ้นจากเทคนิคพิเศษ (ภาพที่ 87)

เข็มขัดหรือห่วงคอ (ซีไต้) 繫帶

รูปแบบของเข็มขัดหรือห่วงคอของสิ่งหีศิลาจินในพระบรมมหาราชวังมีทั้งที่เป็นแบบเรียบง่ายและรูปแบบที่มีการทำลายบนเข็มขัด (ภาพที่ 88) โดยสิ่งหีศิลาจินที่แกะสลักจากหินก้อนเดียวจะมีเข็มขัดหรือห่วงคอที่เรียบง่ายไม่มีลวดลายใดๆ บนห่วงคอแต่สิ่งหีศิลาจินที่แกะสลักจากหินอ่อนมีลวดลายเพียงเล็กน้อยหรือเป็นแบบลายง่ายๆ บนเข็มขัด ในขณะที่สิ่งหีศิลาจินที่ทำจากเทคนิคพิเศษที่ดูคล้ายหินและมีขนาดใหญ่กว่าสิ่งหีศิลาจินที่แกะสลักจากหินทั้งก้อน โดยส่วนใหญ่พบเป็นลายดอกไม้ที่เกิดจากการทำลายในขณะที่ปูนยังไม่แห้ง โดยใช้รูปดอกไม้จีนที่มีความหมายของจีนเช่น

¹¹ รัชชัชย คุลยสุจริต, สัญลักษณ์มงคลจีน (กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์, 2545), 210.

ดอกเหมย หรือดอกเหมยฮวา เป็นดอกไม้ที่บานในเดือนแรกของจีนซึ่งเป็นเดือนที่มีหิมะปกคลุมพื้นดินอยู่ทั่วไปแต่ต้นเหมยก็ยังคงความสว่างามอยู่ท่ามกลางหิมะ อย่างไม่สะทกสะท้าน¹²

ดอกโบตั๋น(Peony) หรือดอกโหม่วตันฮวาได้รับการยกย่องว่าเป็นราชาแห่งดอกไม้ หมายถึงความร่ำรวย เกียรติยศ ความรักใคร่และความงามของสตรี และหมายถึงฤดูใบไม้ผลินิยมใช้ตกแต่งบนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์เอวี่ยน สมัยราชวงศ์หมิง และสมัยราชวงศ์ชิง ในสมัยราชวงศ์ถัง จัดให้ดอกโบตั๋นเป็นราชินีแห่งมวลดอกไม้ทั้งปวง¹³

ดอกบัวหรือเหลียนฮวาเป็นดอกไม้ที่บานในเดือน 6 ดอกบัวมีความสำคัญต่อความนิยมของชาวจีนมาก ในสังคมชาวจีนสมัยโบราณ เหล่าข้าราชการมักใช้ดอกโบตั๋นเป็นสัญลักษณ์แห่งความสูงศักดิ์ ใช้ดอกเบญจมาศ ให้เป็นสัญลักษณ์แห่งความดีที่แอบแฝงอยู่ และใช้ดอกบัวให้เป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นผู้ดี¹⁴

ลูกสิงห์จีน

ประติมากรรมสิงห์ศิลาจีนเป็นเอกลักษณ์พิเศษที่แตกต่างจากประติมากรรมสิงห์ศิลาในวัฒนธรรมอื่นๆ โดยสิงห์ศิลาจีนจะบอกเพศของสิงห์ศิลาจีนจากบริบทที่อยู่คู่กับสิงห์ศิลาจีน โดยสิงห์ศิลาจีนตัวผู้จะมีลูกชิวอยู่ทางด้านหน้าและสิงห์ศิลาจีนตัวเมียจะมีลูกสิงห์ตัวเล็กอยู่ด้านหลังของสิงห์ศิลาจีนตัวเมีย โดยรูปแบบของลูกสิงห์ศิลาจีน จะมีลักษณะที่ออกแบบแตกต่างกันออกไป โดยขึ้นอยู่กับช่างที่แกะสลักในความคิดความเชื่อเกี่ยวกับลูกสิงห์ศิลาจีน ตามตำนานจีนเชื่อว่าลูกสิงห์ศิลาจีนเกิดมาจากลูกชิวชิว ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องของ โชคลาภและที่ด้านหน้าปราสาทพระเทพบิดร ประติมากรรมสิงห์ศิลาจีนตัวผู้ก็มีลูกสิงห์ศิลาจีนอยู่บนหลังสิงห์ศิลาจีนตัวผู้สื่อถึงการ อวยพรเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องของ ไท่ชือ เส้าชือ (ภาพที่ 89)

หลัง (เป้ย) 背

ส่วนหลังของสิงห์ศิลาจีนที่ดูสมบูรณ์เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของศิลปะสิงห์ศิลาจีนและในแต่ละท้องถิ่นที่ต่างกันก็จะมีรูปแบบที่ต่างกันลักษณะขนแผงหลังของสิงห์ศิลาจีน เป็นเอกลักษณ์

¹² พรพรรณ จันทโรนานนท์, มิ่งไม้ม้าลิ้น (กรุงเทพฯ: มติชน, 2539) , 22.

¹³ ปรีวรรต ธรรมาปริชากร, “ความหมายของสัญลักษณ์,” สัมมนาโบราณคดีจีน, 5 มกราคม 2550 (อัคราณา)

¹⁴ พรพรรณ จันทโรนานนท์, มิ่งไม้ม้าลิ้น , 70.

ของสิ่งศิลปะจีนที่แสดงจินตนาการของผู้ที่แกะสลัก โดยสิ่งศิลปะจีนที่แกะสลักจากหินทั้งก่อนจะมีขนแปรงหลังที่เหมือนกันคือสิ่งศิลปะจีนตัวผู้และสิ่งศิลปะจีนตัวเมีย แต่เมื่อเปลี่ยนคู่ลักษณะลายมีความคล้ายกันแต่รูปแบบจะมีความแตกต่าง ซึ่งต่างจากสิ่งศิลปะจีนที่ทำจากเทคนิคพิเศษที่มีลักษณะขนแปรงหลังที่คล้ายกัน ในขณะที่ด้านหลังของสิ่งศิลปะจีนจะมีโบว์ผูกไขว้อยู่ที่ด้านหลังด้วย ซึ่งจะไม่พบในสิ่งศิลปะจีนที่แกะสลักจากหินทั้งก่อน (ภาพที่ 90)

ลักษณะลายพิเศษบนตัวสิ่งศิลปะจีน

ลักษณะลายพิเศษที่ปรากฏบนตัวสิ่งศิลปะจีน ในพระบรมมหาราชวัง ที่บริเวณขาหลังด้านข้าง(ภาพที่ 91) สิ่งที่ไม่ใช่สัตว์พื้นเมืองของประเทศจีน แต่ถูกส่งเข้ามาเป็นของกำนัลให้แก่จักรพรรดิ ดังนั้นไม่ปรากฏรูปแบบในศิลปะจีนยุคดั้งเดิม ประติมากรรมสิ่งศิลปะจีนเป็นสัตว์ที่ใช้เฝ้าประตูวัดในพุทธศาสนา แต่แลดูคล้ายสุนัขพันธุ์ปักกิ่งมากกว่า มีหางเป็นพวง มักปรากฏเป็นรูปสิ่งเล่นลูกบอลถัก อยู่ด้านข้างพระพุทธรองค์ บ้างก็ทำเป็นคู่หันหัวเข้าหากัน หรือมีลูกตัวเล็กๆ หมายถึงสถาปนาบรรดาศักดิ์ เป็นผู้รักษาธรรมและศาสนสถาน ใช้ตกแต่งบนเครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์หมิง และพบมากในสมัยราชวงศ์ชิง ซึ่งอาจเป็นเพราะว่า ราชวงศ์แมนจู ได้ชื่อมาจากพระพุทธรเจ้ามัญชุศรี ซึ่งปรากฏตามแบบศิลปะจีนโดยประทับอยู่เหนือหลังสิ่งใช้ตกแต่งบนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์เวียน สมัยราชวงศ์หมิงและสมัยราชวงศ์ชิง¹⁵ ประติมากรรม และศิลปะสถาปัตยกรรม เป็นวัฒนธรรมที่มีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ อันเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา แม้ว่าวัฒนธรรมจะเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา¹⁶ โดยรูปแบบของลักษณะลายพิเศษบนขาหลังของสิ่งศิลปะจีนในพระบรมมหาราชวังจะมีขนาดที่ต่างกันเพียงเล็กน้อย แต่มีลักษณะของลวดลายที่คล้ายกัน คือเป็นลายเปลวเพลิง โดยลายเปลวเพลิงถือเป็น 1 ใน 12 ลายมงคลที่ปักบนฉลองพระองค์ของจักรพรรดิประกอบไปด้วย ลายพระอาทิตย์ พระจันทร์ กลุ่มดาว ภูเขา มังกรคู่ นกไก่อไฟ สำหรับทะเล เปลวเพลิง เมล็ดข้าว ขวาน และพู่ ซึ่งสื่อความหมายถึงพระราชอำนาจของจักรพรรดิ ผู้ปกครองจักรวาล โดยลวดลายเหล่านี้เป็นลวดลายที่ใช้สำหรับองค์จักรพรรดิ แต่ข้าราชการเองก็เคยนำลายบางลายไปใช้บนเสื้อที่ใช้ในงานพระราชพิธีด้วย ตั้งแต่ปี ค.ศ.1759 ทางราชสำนักชิง ได้ออกพระราชกำหนดให้ลวดลายทั้ง 12

¹⁵ ปรีวรรต ธรรมมาปริชากร, “ความหมายของสัญลักษณ์”, สัมมนาโบราณคดีจีน, 5 มกราคม 2550. (อัดสำเนา)

¹⁶ ญัฐกานต์ ลิ้มสถาพร, “สัญลักษณ์สิ่ง,” กินรี 13, 9 (2539) : 96-99.

ประการ เป็นลวดลาย สำหรับองค์จักรพรรดิโดยเฉพาะ¹⁷ โดยลักษณะลายพิเศษที่อยู่บนขาหลังของ
สิ่งทอจีนพบแต่สิ่งทอที่เป็นการแกะสลักด้วยเทคนิคพิเศษเท่านั้น โดยสิ่งทอจีนที่แกะสลัก
จากหินทั้งก้อนในพระบรมมหาราชวังไม่พบลายเปลวเพลิงบนขาหลังทั้งสองข้างของสิ่งทอจีน
วิวัฒนาการของสิ่งทอจีนยังส่งอิทธิพลสอดแทรกเข้าไปในจิตรกรรมฝาผนัง เรื่องรามเกียรติ์ห้อง
ภาพที่ 106 ตอนหนุมานหลอกให้ ทศกัณฐ์ออกรบ โดยเมื่อเทียบกับสิ่งทอจีนใน
พระบรมมหาราชวังแล้วมีความคล้ายกันมาก (ภาพที่ 92) แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของจีนสอดแทรก
เข้ามาในวิถีไทยอย่างชัดเจน

---

¹⁷ Zhou Xun, Gao Chunming 5,000 years of Chinese Costumes (Hong Kong : The Commercial Press, 1984)

บทที่ 5

บทวิเคราะห์และบทสรุป

พระบรมมหาราชวัง เริ่มก่อสร้างเมื่อวันจันทร์เดือนหก แรมสิบค่ำ จุลศักราช ๑๑๔๔ ตรงกับวันที่ ๖ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๓๒๕ เมื่อแรกสร้างพระราชมณเฑียรสถาน สร้างด้วยเครื่องไม้และรายล้อมอาณาบริเวณด้วยปราการระเนียดเป็นการชั่วคราว¹ โดยมีอาณาบริเวณเมื่อแรกสร้างถึง ๑๓๒ ไร่ จัดแบ่งเป็นเขตพระราชฐานชั้นนอกสร้างสถานที่ราชการ เขตพระราชฐานชั้นกลางสร้างพระมหาปราสาทราชมณเฑียรสถาน เขตพระราชฐานชั้นในสร้างตำหนักและอาคารที่ประทับ และเขตพระอารามหลวงในพระบรมมหาราชวังคือวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในปีพุทธศักราช ๒๓๖๐ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขยายพื้นที่ออกไปทางด้านทิศใต้ซึ่งเคยเป็นที่อยู่ของเสนาบดีที่อัญเชิญไปแล้ว ทำให้อาณาบริเวณของพระบรมมหาราชวังมีเนื้อที่รวม ๑๕๒ ไร่ ๒ งาน พระบรมมหาราชวังเป็นสถานที่ ที่มีประติมากรรมจีนเป็นจำนวนมากเป็นหลักฐานทางโบราณคดี ที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองในด้านการค้า การเดินทาง และความนิยมในรูปแบบศิลปะแบบจีน โดยศึกษาได้จากการตั้งสิ่งหัตถศิลป์จีนไว้ตามสถานที่สำคัญ การศึกษาลักษณะของสิ่งหัตถศิลป์จีนในพระบรมมหาราชวังสามารถศึกษาโดยการเปรียบเทียบ (RELATIVE CHRONOLOGY) เพื่อหาที่มาของสิ่งหัตถศิลป์จีน โดยเปรียบเทียบประติมากรรมสิ่งหัตถศิลป์จีนที่มีลักษณะคล้ายกันและอยู่ในยุคสมัยเดียวกัน จากการสำรวจประติมากรรมสิ่งหัตถศิลป์จีนในพระบรมมหาราชวังพบว่ามีทั้งหมด 166 ตัว

สิ่งหัตถศิลป์จีนในพระบรมมหาราชวังสามารถแบ่งตามขนาดได้ 2 ขนาด คือ

1. ประติมากรรมสิ่งหัตถศิลป์จีนขนาดใหญ่ ซึ่งมีทั้งการแกะสลักจากหินทั้งก้อนและการทำสิ่งหัตถศิลป์จีนด้วยเทคนิคพิเศษคือหินบดผสมปูนจะตั้งไว้บริเวณทางเข้าออกของแต่ละเขตพระราชฐาน โดยพบว่ามีที่ตั้งสิ่งหัตถศิลป์จีน ในเขตพระราชฐานชั้นกลาง เขตพระราชฐานชั้นใน และเขตวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยสิ่งหัตถศิลป์จีนขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่บริเวณประตูต่างๆ ทำหน้าที่เป็นทวารบาลหรือ“เงินเหมิน ซื่อ” (鎮門獅) โดยสิ่งหัตถศิลป์จีนจะตั้งอยู่บนแท่นฐานสูงใหญ่สวยงาม โดยการตั้งสิ่งหัตถศิลป์จีนให้ทำหน้าที่เป็นทวารบาลจะตั้งสิ่งหัตถศิลป์จีนตัวผู้ไว้ด้านขวามือโดย

---

¹ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา, เล่ม ๒ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2481), 483.

สิงห์ตัวผู้กำลังเล่นหรือเหยียบลูกบอล “ชิวฉิว” ซึ่งอาจเรียกลูกโลก โดยลูกชิวฉิว ถือเป็นสัญลักษณ์ของความ เป็นปึกแผ่นเป็นหนึ่งเดียวของอาณาจักร(Unity) สิงห์ศิลาจีนตัวเมียตั้งไว้ด้านซ้ายมือซึ่งเท้าซ้ายด้านหน้าของสิงห์จะประคองลูกสิงห์ไว้ด้วยความรัก หรือถือเป็นสัญลักษณ์ถึงผลิตผลแห่งความเจริญงอกงาม การตั้งสิงห์ศิลาจีนไว้บริเวณทางเข้าออกประตู เเชิงสะพาน หรือบริเวณบันได ก็ด้วยเชื่อว่าสิงห์ศิลาจีนจะทำหน้าที่ช่วยดูแลแก่เคล็ดคุ้มครองป้องกันสถานที่แห่งนั้น โดยสิงห์ศิลาขนาดใหญ่ที่ทำหน้าที่เป็นทวารบาลตั้งตามประตูในพระบรมมหาราชวังนั้น เป็นสิงห์ศิลาจีนที่มีองค์ประกอบบนตัวสิงห์ศิลาจีนบ่งบอกความเป็นประติมากรรมของจีนซึ่งสามารถดูได้จากองค์ประกอบพิเศษที่อยู่ร่วมกับสิงห์ศิลาจีน

2. ประติมากรรมสิงห์ศิลาจีนขนาดเล็ก ซึ่งมีทั้งการแกะสลักจากหินทั้งก้อน และการทำสิงห์ศิลาจีนด้วยเทคนิคพิเศษหินบดผสมปูนซึ่งมีเป็นจำนวนมาก โดยสิงห์ศิลาจีนขนาดเล็กจะพบว่ามี การตั้งประดับสถานที่ “สื่อซือ” (石狮) ไว้ตามจุดต่างๆ ในพระบรมมหาราชวัง โดยบริเวณที่มีสิงห์ศิลาจีนขนาดเล็กตั้งประดับไว้มากที่สุดคือโดยรอบหอพระคันธารราษฎร์ ซึ่งมีการตั้งประดับสิงห์ศิลาจีนถึง 31 ตัว การตั้งสิงห์ศิลาจีนประดับสถานที่ พบมากในประเทศจีนกับสถานที่ที่เป็นประวัติศาสตร์และมีชื่อเสียงเช่นที่สะพานมาโคโปโล (ภาพที่ 76) ในเขตพระราชฐานชั้นกลางประติมากรรมสิงห์ศิลาขนาดเล็กจะเป็นสิงห์ศิลาจีนที่แกะสลักจากหินทั้งก้อน และตั้งเฉพาะทางเข้าองค์พระที่นั่ง ลักษณะพิเศษของสิงห์ศิลาจีนขนาดเล็กที่บอกลักษณะของสิงห์ศิลาจีน มีองค์ประกอบเหมือนประติมากรรมสิงห์ศิลาจีนขนาดใหญ่ที่ตั้งตามความเชื่อเรื่องทวารบาล สิ่งที่สิงห์ศิลาจีนขนาดเล็กมีต่างจากสิงห์ขนาดใหญ่คือแทนหินที่รองรับตัวสิงห์ศิลา โดยสิงห์ศิลาจีนขนาดเล็กมีแทนหินที่มีความสูง และความสูงของแทนหินจะพอดีกับการออกแบบตั้งประดับให้พอดีกับประตู หรือบันไดทางขึ้นสู่สถาปัตยกรรมต่างๆ

วัสดุที่นำมาทำสิงห์ศิลาจีนที่ตั้งในพระบรมมหาราชวัง มี 2 ประเภทคือ

1. สิงห์ศิลาจีนที่แกะสลักจากหินทั้งก้อนทำหน้าที่เป็นทวารบาล (鎮門獅) โดยแกะสลักจากหินทั้งก้อนทั้งสิงห์ตัวผู้และสิงห์ตัวเมียซึ่งหินที่ใช้แกะสลักจะเป็นชนิดเดียวกันทั้งตัวผู้และตัวเมีย ซึ่งสิงห์ศิลาจีนที่แกะสลักจากหินนั้นพบในเขตวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จำนวน 6 คู่ โดยแต่ละคู่ใช้หินต่างประเภทกัน จากการศึกษาในเขตพระราชฐานอื่นไม่พบสิงห์ศิลาจีนขนาดใหญ่ที่แกะสลักจากหินทั้งก้อน

2. สิงห์ศิลาจีนที่ทำด้วยเทคนิคพิเศษหินบดผสมปูน โดยสิงห์ศิลาจีนที่ตั้งอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นกลางทั้งหมดเป็นสิงห์ที่มีรูปแบบเดียวกัน และใช้วัสดุชนิดที่คล้ายกันโดยผิวด้านนอกจะเป็นเทคนิคการใช้ปูนซีเมนต์ ส่วนโครงร่างด้านในเป็นการขึ้นรูปสิงห์ด้วยหินชนิดหนึ่งที่มีความอ่อนและขึ้นรูปได้ง่ายจากนั้นจึงเป็นกระบวนการซีเมนต์ทำลวดลาย โดยรูปแบบของสิงห์จีน

นี้เป็นรูปแบบหนึ่งของงานประติมากรรม โดยอาจจะใช้วิธีหล่อหรือวิธีสลัก ที่ใช้หล่อนั้นมีการผสมซีเมนต์เป็นสูตรพิเศษ และก่อนที่ซีเมนต์จะแข็งตัวเขาก็จะปั้นเป็นรูปร่างคร่าวๆ ใช้โครงเหล็กเป็นแกน แล้วใช้เครื่องมือปาด ตกแต่งให้เหมาะสม วิธีนี้ง่ายแก่การเก็บส่วนละเอียดดีกว่าการสลักหิน²

หลักฐานทางโบราณคดีเกี่ยวกับที่มาของประติมากรรมสิ่งทศิลาลเงินในสมัยอยุธยาที่วัดพระพุทธรบาทสระบุรี ซึ่งจัดสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าทรงธรรมมีการตั้งสิ่งทศิลาลเงินสองตัว โดยตัวหนึ่งเล่นลูกบอล (ซีวฉิว) และอีกตัวหนึ่งอยู่คู่กับลูกสิงห์โดยโคลงรำพันพิลาปของสุนทรภู่ได้กล่าวถึงสิ่งทศิลาลเงินว่า “สิ่งทศิลาลเงินตัวนากลวงกลอก ขยับขยอกแยกเขี้ยวเสียวเสวย” (สุนทรภู่ : รำพันพิลาป, 2385) ในสมัยรัตนโกสินทร์ สถานที่ที่มีประติมากรรมสิ่งทศิลาลเงินตั้งซึ่งสามารถพบเห็นได้ตามสถานที่สำคัญเช่น พระบรมมหาราชวัง , วังหน้า, วังท่าพระ และวัดทางพุทธศาสนาโดยส่วนใหญ่เป็นพระอารามหลวง เช่น วัดโพธาราม หรือวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร , วัดสุทัศนเทพวราราม ราชวรมหาวิหาร ซึ่งมีการตั้งสิ่งทศิลาลเงินที่มีลักษณะของรูปแบบที่เหมือนกัน และมีคติความเชื่อในเรื่องสัตว์ทวารบาลเช่นเดียวกัน

หลักฐานที่บอกถึงที่มาของสิ่งทศิลาลเงิน มาจากเมืองจีนจากคำกลอนโต้ตอบระหว่างสุนทรภู่กับกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ความว่า

(กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์)	โตตั้งสิ่งตั้งเหมือนดังเป็น
(สุนทรภู่)	ดูผงกผกแผ่นไม้ผันผอง
(กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์)	มาแต่ไหนใหม่ตัวนี้มีทำนอง
(สุนทรภู่)	เสือกไม่ไปไสไม่คล่องมาแต่จีน ³

ความนิยมในการนำศิลปกรรมแบบจีนมาประยุกต์ใช้กับสถาปัตยกรรมไทยเริ่มมีขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๓ ก่อนหน้านั้นก็มีการสร้างสถาปัตยกรรมแบบอย่างจีนขึ้นบ้างแล้ว หากแต่เป็นการจำลองมาโดยตรงมิได้ผสมผสานกับแบบอย่างของไทย ได้แก่ พระตำหนักแก่งคู่อันเป็นที่ประทับของพระเจ้ากรุงธนบุรี และเก๋งจีนที่สร้างขึ้นในสวนขวาสมัยรัชกาลที่ ๒ หลักฐานเอกสารสมัยรัชกาลที่ ๓ ได้แสดงให้เห็นว่าประติมากรรมหินแกะสลักเหล่านี้เป็นสินค้านำเข้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของสยามในช่วงเวลานั้น โดยน่าจะซื้อเข้ามาเพื่อประดับศาสนสถาน ดังจะเห็นได้จาก

² แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, วิถีจีน-ไทยในสังคมสยาม (กรุงเทพฯ : มติชน, 2550), 139-145.

³ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์, พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างวัดในศิลปะจีน (กรุงเทพฯ : ชมรมเด็ก, 2537), 32.

จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓ จุลศักราช ๑๒๐๖ (พุทธศักราช ๒๓๘๔) ซึ่งกล่าวถึงการส่งเรือสำเภา ที่ไปค้าขายในประเทศจีน ให้ซื้องานแกะสลักหินจากจีนหลายรายการ เช่น สิ่ง โศ กระจับปี่ พลสิงห์ ละ เก็ง เข้ามาด้วยเพื่อไว้ใช้ประดับในวัดสำคัญ⁴ จากหลักฐานการเดินทางของชาวจีนเข้าสู่ประเทศสยาม แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางการเดินทางเรือระหว่างประเทศจีนและประเทศสยามที่ปรากฏชื่อเรือว่า “เป๊ะเทาจิ้น” หรือเรือหัวขาวเป็นเรือของจีนแต่จิวและ “หง-โถว” เรือหัวแดงเป็นเรือที่มาจากกวางตุ้ง โดยเรือที่มาจากจีนนั้นจะบรรทุก “ลั่นถัน” หรือตุ๊กตาจีนใส่ใต้ท้องเรือมาด้วย พร้อมทั้ง “หินช่วยส่งงำ” คือแผ่นหินแบนๆ โดยปกติหินช่วยส่งงำจะใช้เป็นอับเฉาถ่วงเรือสำเภา ป้องกันการถูกคลื่นลมแรงจะทำให้เรือโคลงเคลงมาจากเมืองจีน โดยตุ๊กตาหินจากเมืองจีนที่นำเข้ามาในประเทศไทยล้วนเป็นงานประติมากรรมที่สร้างขึ้นในสมัยราชวงศ์เซ็ง (ชิง) โดยส่งออกจากท่าเรือบริเวณมณฑลกวางตุ้งและมณฑลฝูเจี้ยน⁵ ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานที่พิพิธภัณฑวัดไตรมิตร ที่กล่าวถึงการเดินทางของชาวจีนจากท่าเรือจางหลิน ที่อำเภอเล่งใต้โดยเรือหัวแดง

คติความเชื่อในการตั้งสิ่งศิลาจีนในพระบรมมหาราชวังมี 2 หัวข้อความหมาย คือ

1. ความหมายการตั้งสิ่งศิลาจีนเพื่อสิริมงคลหรือทวารบาล ชาวจีนจะถือว่ามังกรเป็นสัญลักษณ์ขององค์จักรพรรดิ และสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของพระราชอำนาจบนพื้นพิภพในพระจักรพรรดิ โดยที่หน้าทางเข้าของวังหลวง “พระราชวังต้องห้าม” มีสิ่งทองยืนเฝ้าอยู่คู่หนึ่ง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงพื้นที่ที่สงวนสำหรับองค์จักรพรรดิเท่านั้น⁶ ประติมากรรมสิ่งศิลาจีนทำหน้าที่ยืนเฝ้าอย่างทหารยามรักษาการณ์อยู่ในสถานที่ต่างๆ หลักฐานทางโบราณคดีพบว่าการตั้งประติมากรรมสิ่งศิลาบริเวณหน้าสุสานขององค์จักรพรรดิ (ฉิงสุหวังเตอเฟินมู่) ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น 206 B.C. ถึง 220 A.D. ในพระบรมมหาราชวังมีการตั้งสิ่งศิลาจีนในคติความเชื่อเกี่ยวกับทวารบาล(鎮門獅) โดยประติมากรรมสิ่งศิลาจีนในพระบรมมหาราชวังมีพัฒนาการมาแต่สมัยราชวงศ์หมิง โดยตั้งสิ่งศิลาจีนตัวผู้ไว้ทางด้านขวาของประตูทำหน้าที่เหยียบลูกชั้วฉิว ตัวเมียตั้งไว้ทางด้านซ้ายของประตูทำหน้าที่หยอกเล่นกับลูกสิงโต ลักษณะโดยรวมมีหูตั้ง อ้าปาก จมูกยก ถลึงตา ขนจะทำเป็นลายขดหมุนไปด้านบน ส่วนใหญ่จะอยู่ในท่ายืน บริเวณหน้าอกจะแขวนกระดิ่ง ซึ่งส่วนใหญ่สิ่งศิลาจีนที่ตั้งอยู่ในพระบรมมหาราชวังจะเป็นสิ่งศิลาจีนในศิลปะที่เรียกว่าสิงห์ใต้

⁴ “จดหมายเหตุ ร.3 จ.ศ.1206”, กองหอสมุดแห่งชาติ, เลขที่ 49 , มัดที่ 53.

⁵ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, รัชกาลที่ 3 กับการสร้างวัดที่สำคัญ กำเนิดศิลาตุ๊กตาจีน พุทธศักราช 2544 (กรุงเทพฯ : ชมรมเด็ก, 2537), 56.

⁶ John Chinnery, Treasures of China. “The glories of the Kingdom of the Dragon” (London : Duncan Baird, 2008), 92.

ความหมายของการตั้งสิ่งศิลาเงินที่มีความเชื่อเรื่องทวารบาล เพื่อปิดเป่าสิ่งชั่วร้าย ,เป็นการแสดงยศและศักดิ์นา โดยผู้ที่รับราชการชั้นสูงเท่านั้นจึงจะสามารถตั้งสิ่งศิลาเงินที่มีขนแผงหลังขดสิบสามเส้นตั้งหน้าบ้านได้ ซึ่งสอดคล้องกับการนิยามการตั้งสิ่งศิลาเงินที่กระจายออกสู่วังหน้า เมื่อครั้งกรมหมื่นศักดิ์พลเสพได้รับการสถาปนาเป็นกรมพระราชวังบวรฯแล้ว มีผู้กราบบังคมทูลเรื่อง “เฟิงสู่ย” ว่าที่ตั้งของวังหน้าไม่เหมาะสมควรแก้ด้วยการนำสิ่งหินไปตั้งริมแม่น้ำเจ้าพระยาโดยหันหน้าออกไปทางคลองบางกอกน้อย ซึ่งต่อมาได้มีชาวจีนนำสิ่งหินที่ผ่านพิธีทางไสยศาสตร์แล้วมาถวายเพื่อให้ทรงตั้งในบริเวณดังกล่าว⁷ ปัจจุบันเรียกว่าศาลสิ่งทอง วังท่าพระ มีประติมากรรมสิ่งศิลาเงินอยู่คู่หนึ่ง จากหลักฐานเอกสารพบว่าวังท่าพระเดิมเคยเป็นที่ประทับของรัชกาลที่ 3 ขณะยังทรงกรมเป็นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ พระองค์ทรงแต่งสำเภาออกไปค้าขายกับจีนจนมีพระนามที่พระราชบิดาตรัสล้อเรียกว่า “เจ้าสัว” โดยวังท่าพระเปรียบได้ดังกรมท่าเรือสินค้าที่จะไปเมืองจีนหรือสินค้ากลับจากเมืองจีน ต้องผ่านการตรวจจากวังท่าพระเสียก่อน ดร.สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยาเล่าไว้ในวารสารศิลปากร ฉบับพิเศษ ฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ว่าคุณปู่เล่าให้ฟังว่า เมื่อเล็กๆ วิ่งเล่นอยู่ในวังท่าพระจำได้ว่ามีตุ๊กตาหินและเศษถ้วยจานชามของจีนกระจายอยู่ทั่ววัง และจมอยู่ในดินก็มาก⁸ ลักษณะของสิ่งศิลาวังท่าพระเหมือนสิ่งศิลาเงินที่ตั้งอยู่บริเวณทางขึ้นพระที่นั่งดุสิตาภิรมย์ และที่วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีราชมด้านหน้าพระอุโบสถมีประติมากรรมสิ่งศิลาเงินตั้งอยู่คู่หนึ่งมีรูปแบบเดียวกับสิ่งที่ตั้งหน้าวังท่าพระ หน้าประติมากรรมสิ่งศิลาเงินมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบตามความคิดหรือความชื่นชอบตามกาลเวลาแต่คติความเชื่อในการตั้งสิ่งศิลาเงินยังคงเดิมจากอดีตมาถึงปัจจุบัน

2. การประดับประติมากรรมสิ่งศิลาเงิน(石獅) รูปสิ่งเป็นเครื่องหมายบ่งบอกถึงความกล้าหาญพลละกำลัง และการมีส่วนทางสติปัญญาความเฉลียวฉลาดในกิจการทหารจีน นิยมทำเป็นสัญลักษณ์ปักเย็บไว้บนเสื้อผ้าของขุนนางฝ่ายทหารในระดับชั้นที่ 2⁹ พระบรมมหาราชวังมีการบูรณะและเปลี่ยนแปลงสิ่งก่อสร้างมาโดยตลอดจนถึงในสมัยของสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทำการค้ากับประเทศจีนและมีการแต่งสำเภาไปค้าขายยังเมืองจีน ทรงโปรดศิลปะแบบจีนมากมีการนำเข้าประติมากรรมจีนในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่นำเข้ามาถวาย และทำตามความต้องการในรูปแบบ

⁷ ไพฑูรย์ บันลือทรัพย์, “ความเชื่อเรื่องเฟิงสู่ยที่วังหน้า,” ศิลปวัฒนธรรม. 10,19 (สิงหาคม 2539): 58.

⁸ แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, “ความรู้เรื่องศิลปกรรมไทย,” เมืองโบราณ .2,10 (เมษายน – มิถุนายน, 2527) : 139-145.

⁹ ประทุม ชุ่มเฟิงพันธ์, สัตว์มงคลจีน (กรุงเทพฯ : ชมรมเด็ก, 2544), 90.

ไทย โดยประติมากรรมจีนมีการนำไปตั้งประดับไว้ ณ สถานที่ต่างๆ เป็นจำนวนมากโดยพบได้จากวัดที่พระองค์ทรงโปรดให้สร้างและทำนุบำรุง ในพระบรมมหาราชวังมีการนำสิ่งศิลปะจีนมาประดับไว้ตามสถานที่ต่างๆ จากการสัมภาษณ์นายเกรียงไกร วิศวามิตร เกี่ยวกับการจัดตั้งประติมากรรมจีน ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ภายในพระบรมมหาราชวังมีการนำประติมากรรมตุ๊กตาจีนในรูปแบบต่างๆ มาตั้งประดับสถานที่ โดยประติมากรรมตุ๊กตาหินแบบจีนมีการเปลี่ยนย้ายที่ตั้งหลายครั้ง โดยรูปแบบของการประดับสถานที่ด้วยตุ๊กตาจีนมีการจัด ตั้งหรือปรับเปลี่ยนใหม่ในคราวฉลองกรุงเทพฯ ครบ 200 ปี โดยผู้ที่ได้รับหน้าที่ในการจัดตั้งตุ๊กตาจีนภายในวัดพระศรีรัตนศาสดารามคือ “หม่อมหลวงมณีรัตน์ บุนนาค” แต่ไม่ปรากฏหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรการจัดตั้งและจัดเก็บตุ๊กตาจีนอื่นๆ ที่เคยอยู่ในพระบรมมหาราชวัง”

แนวความคิดและคติความเชื่อเกี่ยวกับประติมากรรมสิ่งศิลปะจีนในพระบรมมหาราชวัง

คติความเชื่อของชาวจีนในประเทศไทยเกี่ยวกับสิ่งศิลปะฝังรากมายาวนาน เนื่องจากบรรพบุรุษไทย-จีน ผสมผสานสืบเชื้อสายกันมาหลายชั่วอายุคน จนไม่สามารถแยกออกได้ บริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดารามมีประติมากรรมสิ่งศิลปะจีนตั้งที่สืบเนื่องมาจากทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า , พระกัมภีร์ โดยสิ่งถือเป็นพาหนะและเป็นผู้พิทักษ์ศาสนา บริเวณฐานไพทีโดยรอบมีการตั้งประดับสิ่งศิลปะจีนขนาดเล็กตามความเชื่อเกี่ยวกับสรวงสวรรค์ในเรื่องของหิมพานต์ถือว่าราชสีห์เป็นหนึ่งในสัตว์ที่อยู่ในป่าหิมพานต์ จากบทเห่กล่อมพระบรรทม ของสุนทรภู่กล่าวว่า

“ลอยรอบขอบพระเมรุ บริเวณจักรวาล ชมป่าหิมพานต์ เจริงขนพระเมรุธร
สินธพตลบแผ่น สิงโตกิเลนและมังกร ราชสีห์คู่มือหองอน แก้วกฤษณและนัททันต์”¹⁰

การตั้งประดับสิ่งศิลปะจีนบนฐานไพทีเป็นความเชื่อที่คนไทยเชื้อสายจีนที่เข้ามานับถือพุทธศาสนาในประเทศไทยโดยรับความเชื่อเรื่องสัตว์ในป่าหิมพานต์ และความนิยมการตั้งสิ่งศิลปะจีนยังส่งผลไปยังที่บริเวณวังหน้าตรงส่วนของวัดพระแก้ว (โบสถ์พระแก้ววังหน้า) มีสิ่งศิลปะที่เรียกว่าสิ่งศิลปะจีนมีลักษณะคล้ายสิ่งศิลปะจีนในพระบรมมหาราชวัง แต่หล่อด้วยซีเมนต์ ถึง 52 ตัว

ประติมากรรมสิ่งศิลปะจีนถึงแม้จะไม่ได้อยู่ใน 12 นักยตร์แต่ก็สามารถพบเห็นสิ่งศิลปะจีนได้ทั่วไป ในเขตพระราชฐานชั้นกลาง เป็นบริเวณที่มีการตั้งสิ่งศิลปะจีนให้ทำหน้าที่เป็นทวารบาลมากที่สุด โดยชาวจีนถือว่าสิงโตเป็นสัญลักษณ์ของพระราชอำนาจบนพื้นพิภพขององค์

¹⁰ อเนกวิทย์ ทรงสันติภพ, “สิงโตมาจากไหน,” ศิลปวัฒนธรรม.9,5 (มีนาคม ,2531): 90.

จักรพรรดิ¹¹ ดังนั้นการตั้งสิ่งศิลาจีนในเขตพระราชฐานชั้นกลางจึงมีความสอดคล้องกับการตั้ง
ยักษ์ทวารบาลในเขตวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พัฒนาการของประติมากรรมสิ่งศิลาจีนมีการ
เปลี่ยนแปลงรูปแบบตามความนิยมตามกาลเวลาแต่คติความเชื่อยังคงเดิมจากอดีตมาถึงปัจจุบัน ใน
พระบรมมหาราชวังจะเห็นว่าสิ่งศิลาจีนต่างๆ ที่ตั้งอยู่จะมีองค์ประกอบที่มากกว่าสิ่งศิลาจีนที่
ตั้งอยู่ทั่วไป และองค์ประกอบหรือบริบทที่อยู่บนตัวสิ่งศิลาจีนแสดงความหมาย หรือสื่อให้เห็น
ถึงความแตกต่างว่าเป็นสิ่งศิลาจีนที่ใช้ในสถานที่ที่เป็นขององค์จักรพรรดิ มีความหมายเป็น
ประติมากรรมหรือสิ่งของต้องห้าม หรือการตั้งสิ่งศิลาจีนตามศาสนสถานก็สามารถสื่อได้ว่าองค์
จักรพรรดิเป็นผู้ทำนุบำรุง หรือทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ศาสนสถานนั้น

---

¹¹ John Chinnery, Treasures of China. "The glories of the Kingdom of the Dragon
(London : Duncan Baird, 2008),21.

ภาพที่ 1 พระโพธิสัตว์อวโลกิษุศร์(เหวินชู่ซู่) ทรงประทับบนสิงโต ทำจากทองสัมฤทธิ์ ขนาด 13 x 15 x 26 เซนติเมตร สร้างในสมัยราชวงศ์หมิง พบที่มณฑลเจียงหนัน ที่มา : เหอ เฟย เฟิง , จงกั๋วซื่อเจินฉางถู่เจี้ยน (ไต้หวัน: วู่เม่ายั้งซื่อเย่โหมวเซี่ยกงซื่อ,2549)

ภาพที่ 2 รูปปั้นสิงโตเผ่าราชวัง ทำจากหินอ่อน ขนาด 31 x 28 x 47 เซนติเมตร สร้างในสมัยราชวงศ์เป่ยวู่ พบที่มณฑลส่านซี ที่มา : เหอ เฟย เฟิง , จงกั๋วซื่อเจินฉางถู่เจี้ยน (ไต้หวัน: วู่เม่ายั้งซื่อเย่โหมวเซี่ยกงซื่อ,2549)

ภาพที่ 3 กระจ่างรูป 3 ขา หูกระจ่าง 2 ข้างเป็นมังกร บนฝากระจ่าง
 สังกโตขนาด 23 x 17 x 32 เซนติเมตร สร้างในสมัยราชวงศ์ซิง สถานที่พบ แถบเจียงหนัน
 ที่มา : เทอ เฟย เฝิง , จังกัวซือจินฉางอูเจียน (ได้หวัน: รุ่ยเม่ายั้งซือเย่โหมวเซียงกงซือ,2549)

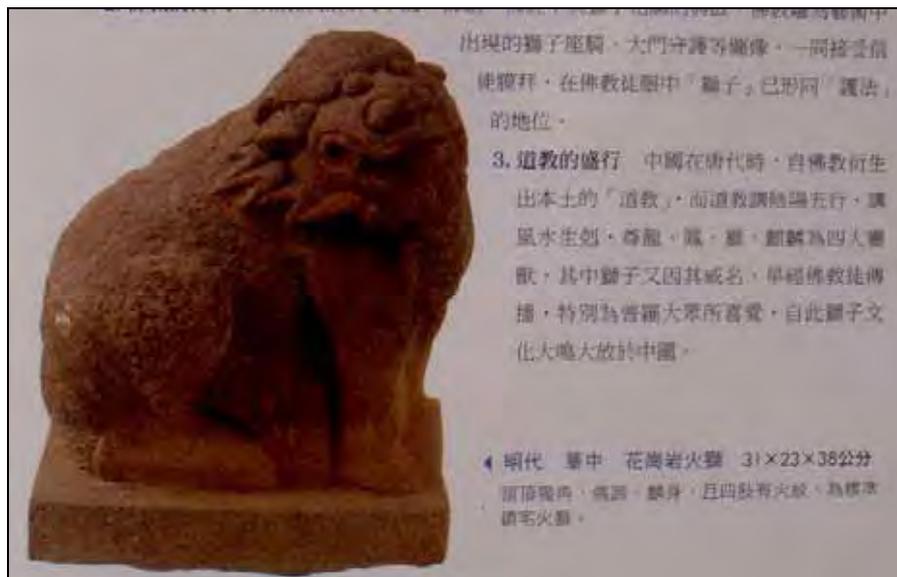
ภาพที่ 4 ประติมากรรมสิ่งห้ที่มาพร้อมกับพุทธศาสนา
 ภาพด้านซ้าย Buddhist shrine, bronze.A.D.593.Museum of Fine Arts,Boston
 ภาพด้านขวา Avalokitesvara, stone, from Chang-an. Northern Chou
 Dynasty,C.A.D.570.Meseum of Fine Arts, Boston
 ที่มา : เทอ เฟย เฝิง , จังกัวซือจินฉางอูเจียน (ได้หวัน: รุ่ยเม่ายั้งซือเย่โหมวเซียงกงซือ,2549)

ภาพที่ 5 รูปปั้นสิงโตเผ่าพิทักษ์โถ่บูชาเทพเจ้า ทำจากหินและดินเหนียวผสมปูน
ขนาด 29 x 23 x 39 เซนติเมตร สร้างในสมัยราชวงศ์ถัง พบที่มณฑลส่านซี
ที่มา : เหว เฟย เฟิง , จงกั๋วซือจินฉางถู่เจี้ยน (ได้หวั่น: วู๋เม่ายั้งซือเย่โหมวเซี่ยกงซือ,2549)

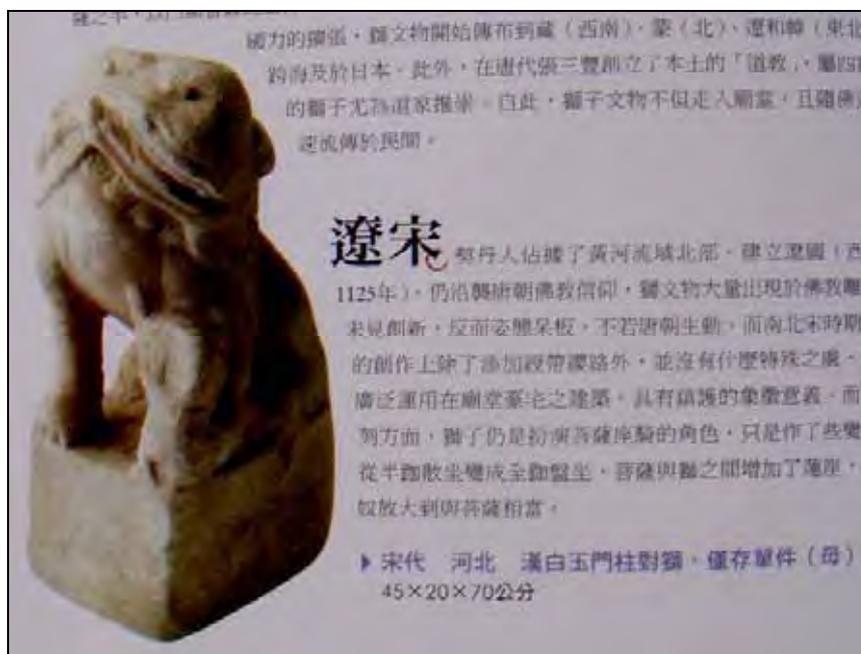

ภาพที่ 6 รูปปั้นสิงโตคู่หน้าวัด ทำจากหินภูเขาไฟ ขนาด 28 x 28 x 68 เซนติเมตร
สร้างในสมัยราชวงศ์ซิง พบที่มณฑลกว่างตง (กวางตุ้ง)
ที่มา : เหว เฟย เฟิง , จงกั๋วซือจินฉางถู่เจี้ยน (ได้หวั่น: วู๋เม่ายั้งซือเย่โหมวเซี่ยกงซือ,2549)

ภาพที่ 7 รูปปั้นสิงโตไฟ ทำจากหินแกรนิต ขนาด 31 x 23 x 38 เซนติเมตร บนหัวมีเขาเดี่ยว กีบเท้าคู่ ลำตัวกลืนเท้าทั้งสี่มีลายไฟ เป็นสิงโตประจำเรือนแบบมาตรฐานสร้างในสมัยราชวงศ์หมิง พบที่แถบหัวจง

ที่มา : เหว เฟย เฟิง , จงกั๋วซือเจินฉางฉูเจี้ยน (ไต้หวัน: วู่เม่ายั้งซือเย่โหมวเซียงกงซือ,2549)

ภาพที่ 8 รูปแกะสลักสิงโตหินอ่อนหน้าเสาประตู ขนาด 45 x 20 x 70 เซนติเมตร สร้างในสมัยราชวงศ์ซ่ง พบที่มณฑลเหอเป่ย์

ที่มา : เหว เฟย เฟิง , จงกั๋วซือเจินฉางฉูเจี้ยน (ไต้หวัน: วู่เม่ายั้งซือเย่โหมวเซียงกงซือ,2549)

ภาพที่ 9 เสาผูกม้า ทำด้วยหินและดินเหนียวผสมปูน สร้างในสมัยราชวงศ์ถัง พบที่มณฑลส่านซี
เสาด้านซ้าย ขนาด 24 x 24 x 210 เซนติเมตร เสาต้นกลาง ขนาด 22 x 22 x 160 เซนติเมตร
เสาด้านขวา ขนาด 21 x 16 x 92 เซนติเมตร

ที่มา : เหว เฟย เฟิง , จงกั๋วซื่อเจินฉางฉุเจี้ยน (ไต้หวัน: รุ่ยเม่ายั้งซื่อเย่โหมวเซียงกงซื่อ,2549)

ภาพที่ 10 สิงโตหินคู่เฝ้าพิทักษ์ประตู ทำด้วยหินแกรนิต ขนาด 37 x 50 x 56 เซนติเมตร
สร้างในสมัยราชวงศ์ซิง พบที่แถบหัวจง

ที่มา : เหว เฟย เฟิง , จงกั๋วซื่อเจินฉางฉุเจี้ยน (ไต้หวัน: รุ่ยเม่ายั้งซื่อเย่โหมวเซียงกงซื่อ,2549)

ภาพที่ 11 รูปแบบของสิงโตหินจีนในแต่ละมณฑล ข้อมูลจากหนังสือ “จิ้งก่าซื้อเงินผางดูเจียน”

ที่มา : เหว เฟย เฟิง , จิ้งก่าซื้อเงินผางดูเจียน (ใต้หวัน: ภูเขาแห่งซื้อเหยี่ยวมาเซียงซื่อ, 2549)

ภาพที่ 12 สิงโตฝ้าพิทักษ์วัง ทำด้วยหินแกรนิต ขนาด 42 x 35 x 49 เซนติเมตร

สร้างในสมัยราชวงศ์เป่ย์จี้ พบที่มณฑลส่านซี

ที่มา : เทอ เฟย เฝิง , จงกั๋วซือเจินฉางถูเจี้ยน (ได้หวั่น: รุ่ยเม่ายั้งซือเย่โหมวเซียงกงซือ,2549)

ภาพที่ 13 สิงโตหินคู่ฝ้าหน้าประตู ทำด้วยหินแกรนิตเขียว ขนาด 40 x 35 x 68 เซนติเมตร

สร้างในสมัยราชวงศ์ซิง พบที่มณฑลฝูเจี้ยน(ฮกเกี้ยน)

ที่มา : เทอ เฟย เฝิง , จงกั๋วซือเจินฉางถูเจี้ยน (ได้หวั่น: รุ่ยเม่ายั้งซือเย่โหมวเซียงกงซือ,2549)

ภาพที่ 14 สิงโตหินคู่หน้าศาลเจ้า ทำด้วยหินแกรนิตขาว ขนาด 42 x 29 x 70 เซนติเมตร
สร้างในสมัยราชวงศ์ชิง พบที่มณฑลกว่างตง (กวางตุ้ง)
ที่มา : เทอ เฟย เฝิง , จงกั๋วซือเจินฉางถูเจี้ยน (ไต้หวัน: รุ่ยเม่ายั้งซือเยโฮมวเซียงกงซือ,2549)

ภาพที่ 15 สิงโตเฝ้าพิทักษ์ประตู ทำด้วยหินทราย ขนาด 51 x 29 x 69 เซนติเมตร
สร้างในสมัยราชวงศ์ชิง พบที่มณฑลกว่างตง(กวางตุ้ง)
ที่มา : เทอ เฟย เฝิง , จงกั๋วซือเจินฉางถูเจี้ยน (ไต้หวัน: รุ่ยเม่ายั้งซือเยโฮมวเซียงกงซือ,2549)

ภาพที่ 16 ศาลเจ้าสิงโตทอง ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ท่าพระจันทร์

ภาพที่ 17 ลับแลสลักศิลาอย่างจีน เรื่องสัญลักษณ์มงคลจีนประกอบสถาปัตยกรรมในลับแล
ที่มา : เหว เฟย เฟิง , จังกั๋วซือจินฉางถูเจี้ยน (ไต้หวัน: วู่เม่ายั้งซือเย่โหมวเซียงกงซือ, 2549)

ภาพที่ 18 แผ่นหินประตูดุสถานจำหลักลายทวารบาล ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ถัง จากเมืองซีอาน
 ปัจจุบันอยู่ในพิพิธภัณฑน์ THE METROPOLITAN MUSEUM OF ART
 ที่มา : เทอ เฟย เฟิง , จงกั๋วซื่อเจินฉางดูเจี้ยน (ไต้หวัน: วูยเม่ายั้งซื่อเยโฮมวเซียงกงซื่อ,2549)

ภาพที่ 19 ภาพวาดเขียนสีเป็นรูปทวารบาลแบบจีนที่เรียกว่า “มิ่งชิน”

ภาพที่ 20 ภาพสิงห์ชวา เลขที่ ภ 002 ห ว ญ34/2 เลขที่14323

ภาพที่ 21 ภาพด้านหลังสิงห์ชวา ห จ ช 667-23420

ภาพที่ 22 สิงห์แบบขวาในอาคารมหาสุรสิงหนาท

ภาพที่ 23 สิงห์ศิลาแบบขวาในอาคารมหาสุรสิงหนาท

ภาพที่ 24 สิงห์ศิลาแบบเขมร บริเวณทางเข้าประตูเกยหน้า หรือทางเข้าด้านปราสาทพระเทพบิดร

ภาพที่ 25 สิงห์ศิลาศิลปะเขมร ตั้งบริเวณทางเข้าวัดพระแก้ว ทางประตู หน้าวัว

ภาพที่ 26 สิงห์ศิลาจีนแกะสลักแบบนูนสูงประดับบนกระถางต้นไม้
ภายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ภาพที่ 27 สิงโตแบบจีนที่ทำจากโลหะอยู่บนฝาหรือที่ปิดภาชนะใส่น้ำมนต์

ภาพที่ 28 สิงห์ศิลาจีนหินอ่อนแบบจีนบริเวณหอพระคันธารราษฎร์ จัดตั้งเป็นคู่โดยตั้งตัวผู้ไว้ทางด้านซ้ายและตั้งตัวเมียไว้ทางด้านขวา

ภาพที่ 29 สิงห์ศิลาหินอ่อนแบบจีนบริเวณด้านหน้าปราสาทพระเทพบิดร จัดตั้งเป็นคู่ โดยสิงห์ทั้งสองเป็นเพศผู้ซึ่งตัวทางด้านซ้ายมือมีลูกสิงโตอยู่บนหลัง ตามความเชื่อเรื่องไทชื้อ ซื่อซื่อ

ภาพที่ 30 สิงห์ศิลาจีนหินอ่อนแบบจีนบริเวณด้านหน้าพระมณฑียรธรรม จัดตั้งเป็นคู่ โดยตั้งตัวผู้ไว้ทางด้านขวา และตั้งตัวเมียไว้ทางด้านซ้าย

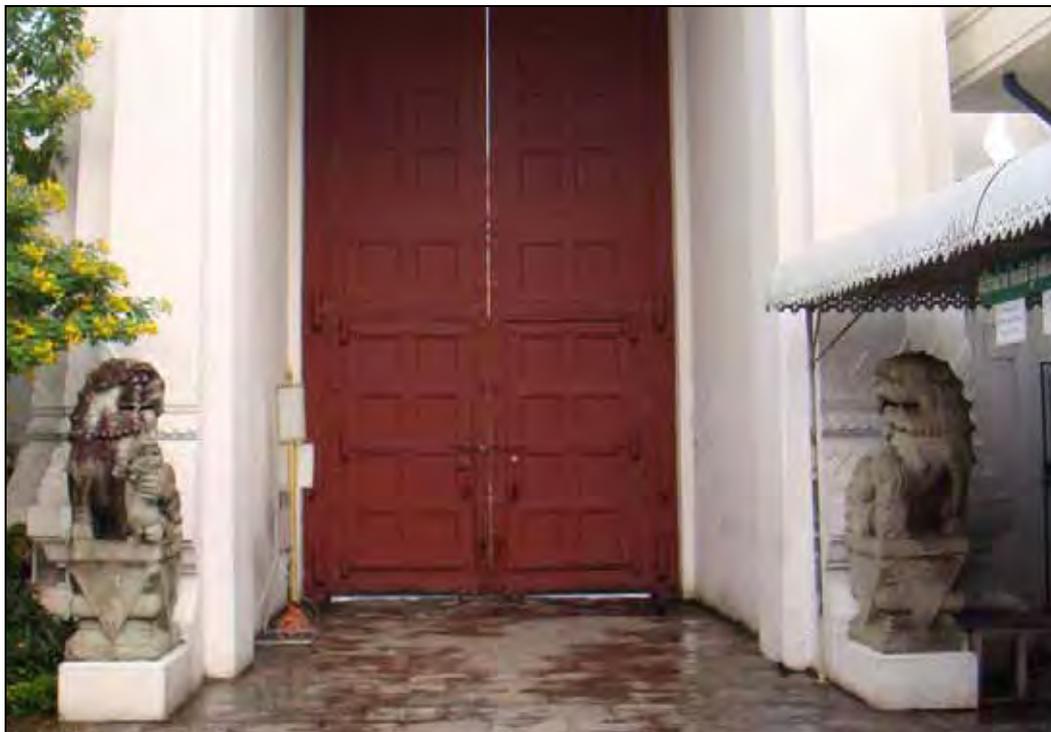
ภาพที่ 31 สิงห์ศิลาจีนตั้งด้านซ้ายของประตูเกยหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ภาพที่ 32 สิงห์ศิลาจีนคู่หน้าหอพระคันธารราษฎร์

ภาพที่ 33 สิงห์ศิลาจีนบริเวณประตูหน้าพระวิหารยอด (ซ้าย) เพศเมีย (ขวา) เพศผู้

ภาพที่ 34 สิงห์ศิลาจีนบริเวณประตูสวัสดิโสภ

ภาพที่ 35 สิงห์ศิลาจีนบริเวณประตูศรีรัตนทางออกวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
สู่เขตพระราชฐานชั้นกลาง

ภาพที่ 36 สิงห์ศิลาแบบจีนบริเวณด้านหน้าพระวิหารยอด จัดตั้งเป็นคู่
โดย ตั้งตัวผู้ไว้ทางด้านขวาและตั้งตัวเมียไว้ทางด้านซ้าย

ภาพที่ 37 สิงห์ศิลาหินอ่อนแบบจีนบริเวณด้านหน้าปราสาทพระเทพบิดร จัดตั้งเป็นคู่ โดยสิงห์ทั้งสองเป็นเพศผู้ซึ่งตัวทางด้านซ้ายมือมีลูกสิงโตอยู่บนหลัง ตามความเชื่อเรื่องไทชื้อ ซื่อซื่อ

ภาพที่ 38 สิ่งศิลาหินอ่อนแบบจีนบริเวณด้านหน้าพระมณฑิยธรรม จัดตั้งเป็นคู่ โดยตั้งตัวผู้ไว้ทางด้านขวา และตั้งตัวเมียไว้ทางด้านซ้าย

ภาพที่ 39 สิ่งศิลาหินอ่อนแบบจีนบริเวณหอพระคันธารราษฎร์ จัดตั้งเป็นคู่อุ้ โดยตั้งตัวผู้ไว้ทางด้านซ้ายและ ตั้งตัวเมียไว้ทางด้านขวา

ภาพที่ 40 ทรงประทับพลับพลาเปลื้องเครื่อง เพื่อประทับพระที่นั่งราชนทรยาน
 ที่มา : กรมศิลปากร,ประมวลภาพประวัติศาสตร์ไทย พระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมัย
 รัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ : บริษัททุ่งศิลป์การพิมพ์(1977) จำกัด,2550),117.

ภาพที่ 41 ประตูเกยหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ภาพที่ 42 สิงห์ศิลาจีนตั้งด้านซ้ายของประตูเกยหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ภาพที่ 43 สิงห์ศิลาจีนตั้งด้านขวาทางเข้าประตูเกยหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ภาพที่ 44 สัญลักษณ์ที่แสดงความหมายของสิงห์

ภาพที่ 45 สิงห์ศิลาจีนบริเวณประตูหน้าพระวิหารยอด(ซ้าย)เทศเมีย (ขวา)เทศผู้

ภาพที่ 46 สิงห์ศิลาจีนคู่หน้าหอพระคันธารราษฎร์

ภาพที่ 47 สิงห์ศิลาจีนคู่หน้าหอพระคันธารราษฎร์แกะสลักจากหินทรายแดง

ภาพที่ 48 สิ่งศิลาจีนมุมกำแพงวัดพระศรีรัตนศาสดารามด้านนอก

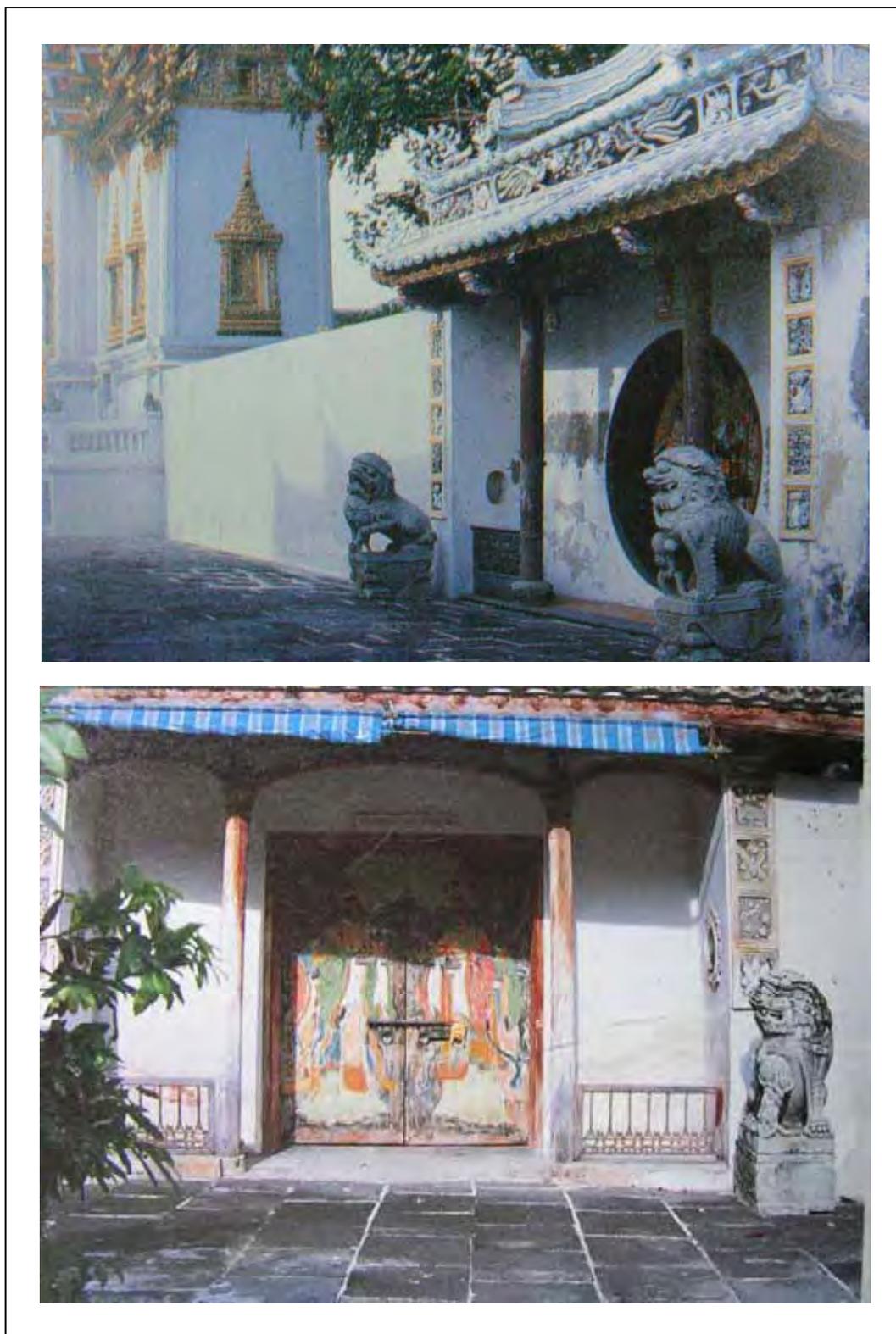
ภาพที่ 49 สิ่งศิลาจีนบริเวณประตูสวัสดิโสภณ

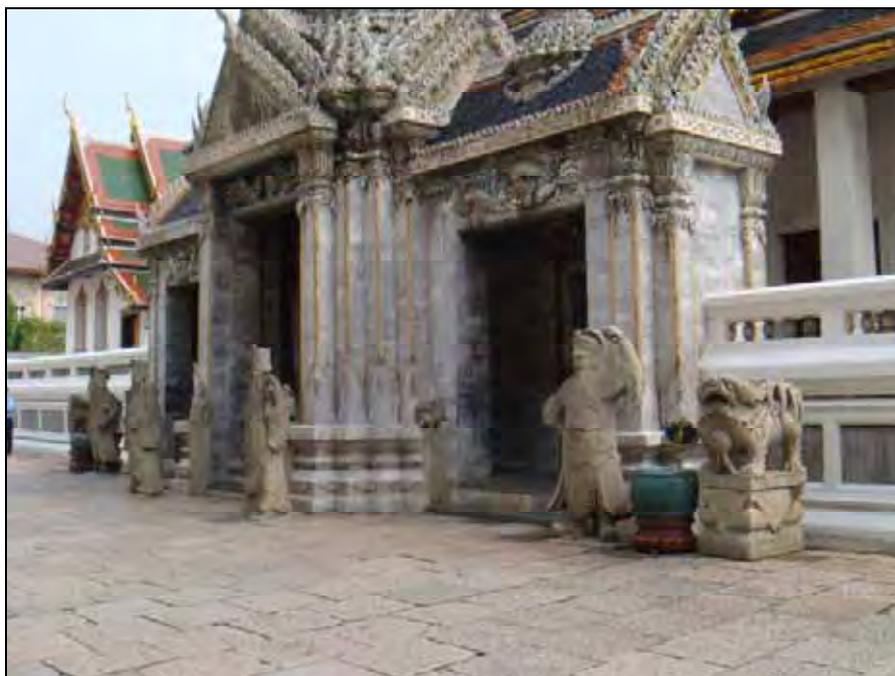
ภาพที่ 50 สิงห์ศิลาจีนบริเวณทางเข้าประตูหน้าวัด

ภาพที่ 51 สิงห์ศิลาจีนบริเวณประตูศรีรัตนทางออกวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
สู่เขตพระราชฐานชั้นกลาง

ภาพที่ 52 บนสิงห์ศิลาจีนคู่บริเวณประตูกลมเกลตาตรู ล่างประตูมั่งกรเล่นนม

ภาพที่ 53 ประตูพระทวารเทวภิบาล

ภาพที่ 54 ประตูพระทวารเทวสรรัักสา

ภาพที่ 55 สิงห์ศิลาจินประดับด้านหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ภาพจากเขตพระราชฐานชั้นใน

ภาพจากเขตพระราชฐานชั้นกลาง

ด้านข้างตัวซ้าย

ด้านข้างตัวขวา

ภาพที่ 57 สิ่งศิลปะจีนคู่บริเวณประตูประตูสนามราชกิจ

ภาพที่ 58 สิ่งทึลจีนคู้บริเวณประตูลรหมโสกา

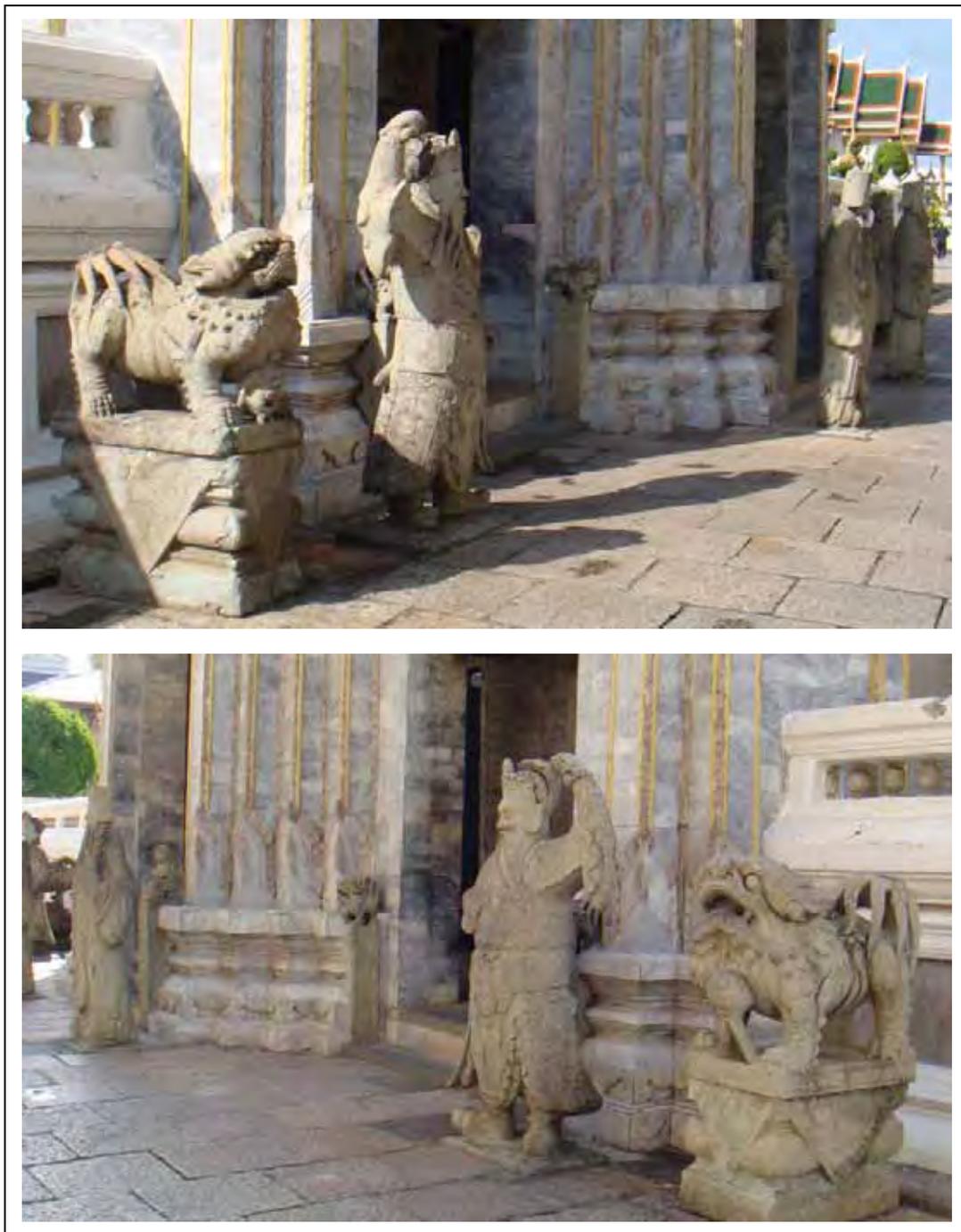
ภาพที่ 59 สิงห์ศิลาจีนคู่บริเวณประตูพรหมศรีสวัสดิ์

ภาพที่ 60 สิงห์ศิลาจีนคู่บริเวณประตูศรีสุนทร

ภาพที่ 61 สิงห์ศิลาจีนคู่บริเวณประตูสุวรรณบริบาล

ภาพที่ 62 กลุ่มสิ่งศิลปะจีนบริเวณประตู พระทวารเทวภิบาล

ภาพที่ 63 กลุ่มสิ่งทศิตาเงินบริเวณประตู พระทวารเทเวศร์รักรศา

ภาพที่ 64 คู่สิงห์ศิลาจีนบริเวณทางเข้าหมู่พระมหาปราสาทด้านทิศเหนือประตูทิศตะวันออก

ภาพที่ 65 คู่สิงห์ศิลาจีนบริเวณทางเข้าหมู่พระมหาปราสาทด้านทิศเหนือประตูกลาง

ภาพที่ 66 คู่สิงห์ศิลาจีนบริเวณทางเข้าหมู่พระมหาปราสาทด้านทิศเหนือประตูทิศตะวันตก

ภาพที่ 67 คู่สิงห์ศิลาจีนบริเวณทางเสด็จด้านทิศตะวันออกของหมู่พระมหาปราสาท

ภาพที่ 68 คู่สิงห์ศิลาเงินบริเวณทางเข้าหมู่พระมหาปราสาทด้านทิศตะวันออก

ภาพที่ 69 คู่สิงห์ศิลาเงินบริเวณทางเข้าหมู่พระมหาปราสาทด้านทิศตะวันตก

ภาพที่ 70 สิงห์ศิลาจีนบริเวณด้านหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ภาพที่ 71 การประดับสิงห์บริเวณทางขึ้นพระที่นั่งดุสิตดารมย์

ภาพที่ 72 การประดับสิงห์บริเวณทางขึ้นหอศาสตราคม

ภาพที่ 73 การประดับสิงห์บริเวณทางขึ้นพระที่นั่งอาภรณ์ภิโมกษ์ปราสาท

ภาพที่ 74 สิงห์ศิลาจีนคู่หน้าหอพระคันธารราษฎร์และสิงโตหินจีนขนาดเล็กตั้งประดับรอบหอพระคันธารราษฎร์ จำนวน 31 ตัว

ภาพที่ 75 สิ่งศิลาจีนขนาดเล็กตั้งประดับรอบหอพระคันธารราษฎร์ จำนวน 31 ตัว

ภาพที่ 76 การประดับสิ่งศิลาจีนบนสะพานมาโคโปโล

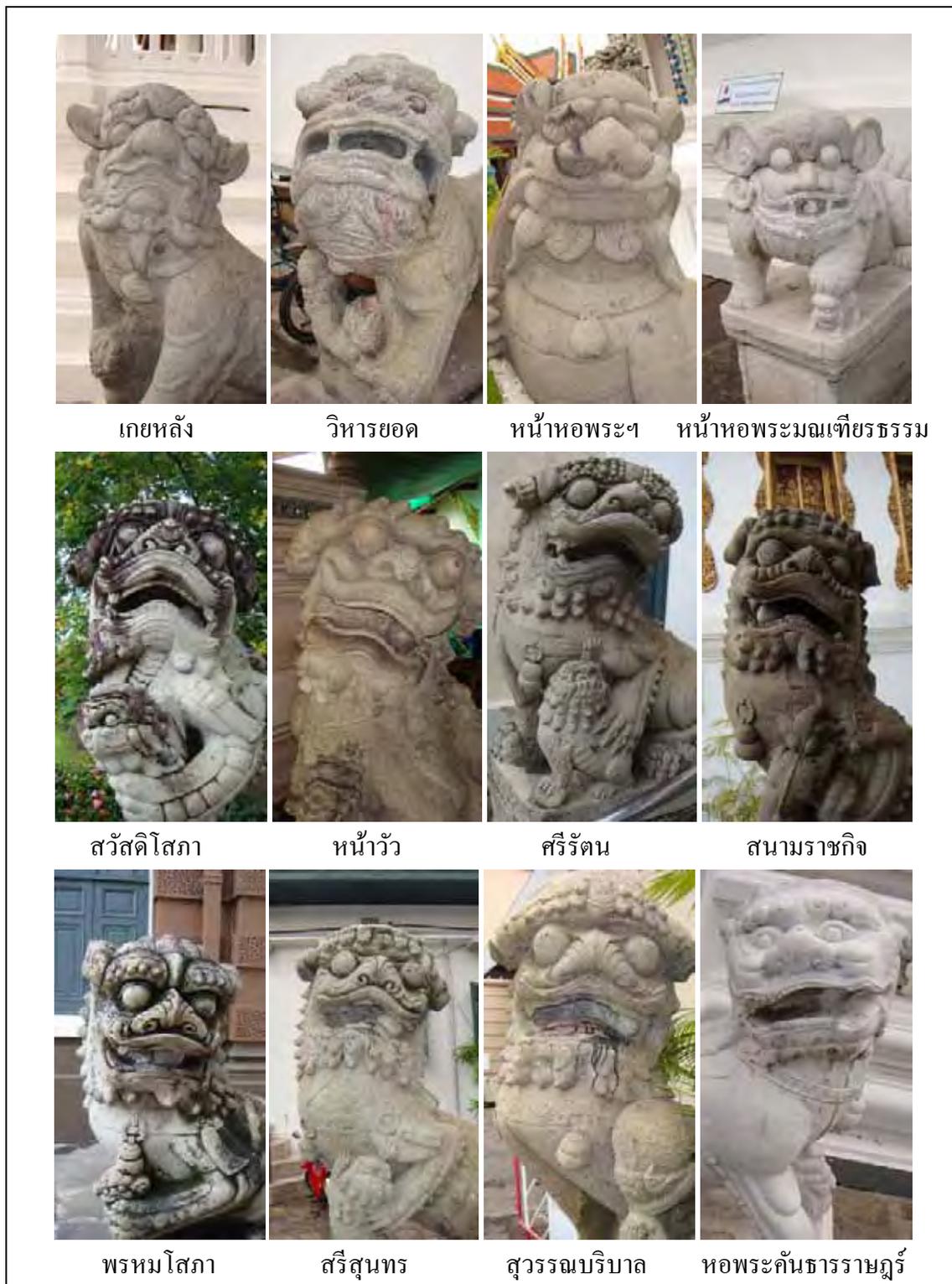
ภาพที่ 77 สิงห์ศิลาแบบจีนบริเวณด้านหน้าพระวิหารยอด จัดตั้งเป็นคู่ โดยตั้งตัวผู้ไว้ทางด้านขวาและตั้งตัวเมียไว้ทางด้านซ้าย

ภาพที่ 78 สิ่งทิลานจีนขนาดเล็กตั้งประดับด้านหลังพระที่นั่งไชยชุมพล จำนวน 19 ตัว

ภาพที่ 79 หัวสิงห์ศิลาจีนเพศผู้และลักษณะหน้าตา

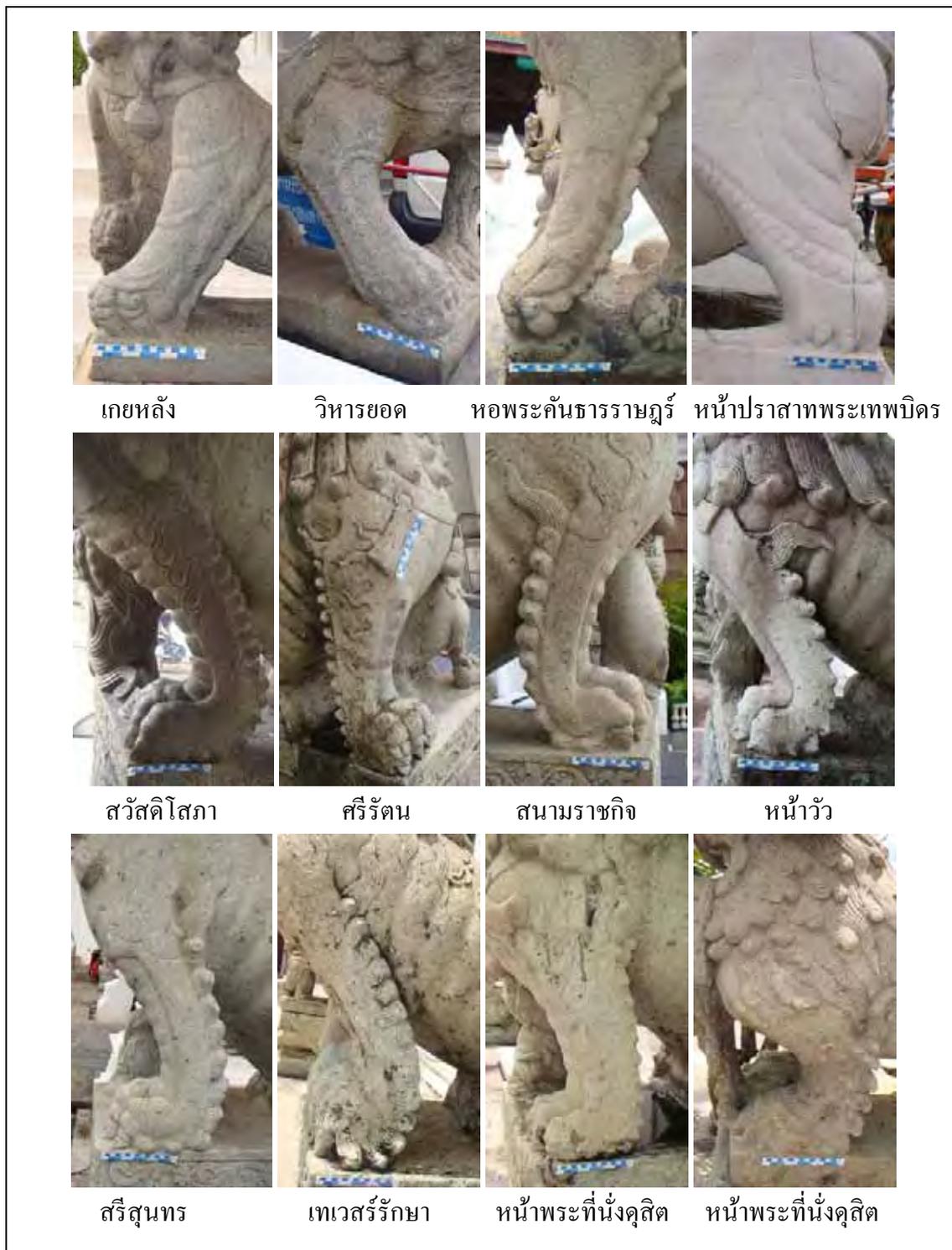
ภาพที่ 80 หัวสิงห์ศิลาจีนเทศเมียบและลักษณะหน้าตา

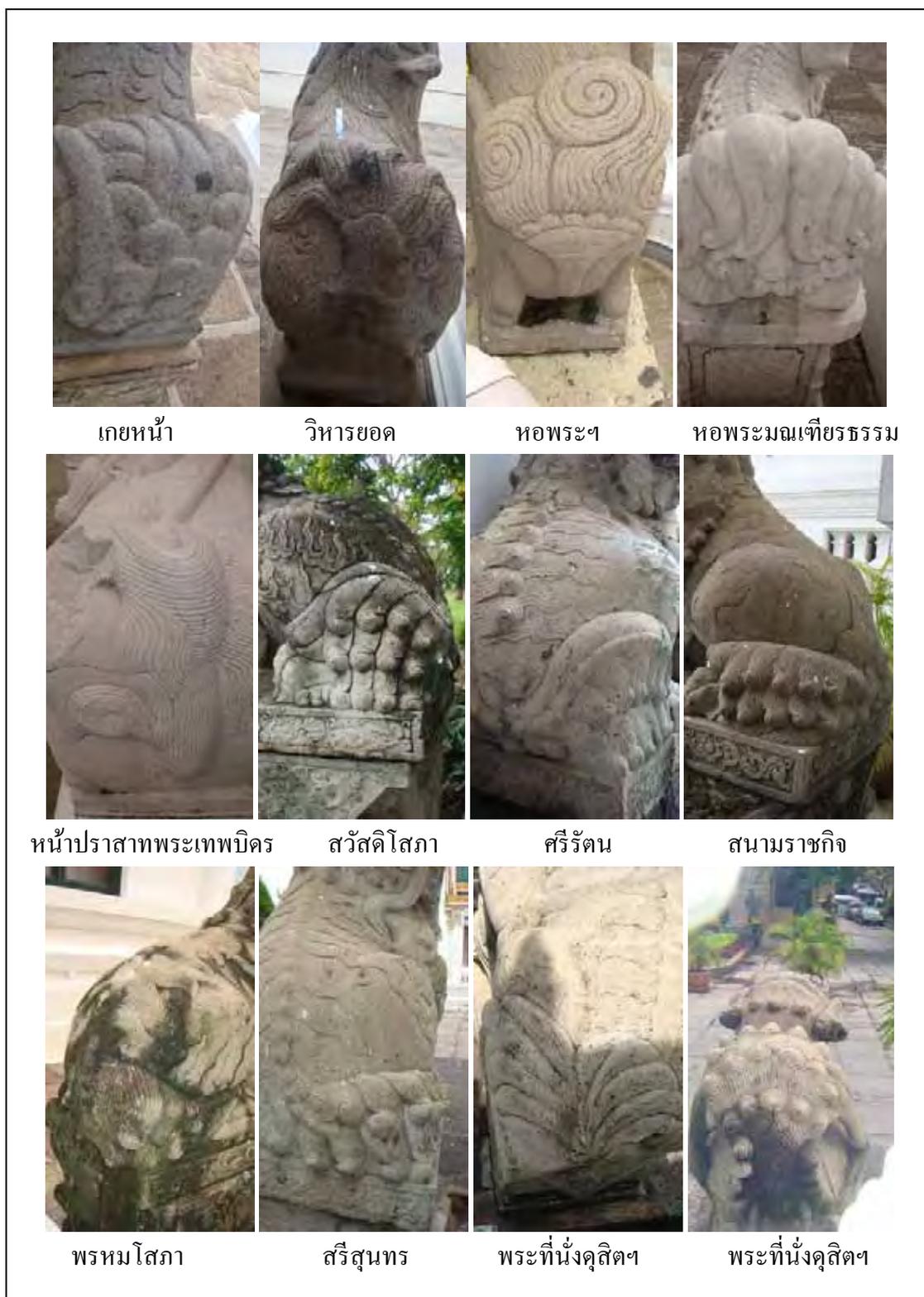
ภาพที่ 81 ลักษณะหูสิงห์ศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง

ภาพที่ 82 ลักษณะแผงท้ายทอยสิงห์ศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง

ภาพที่ 83 ลักษณะขาสิงห์ศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง

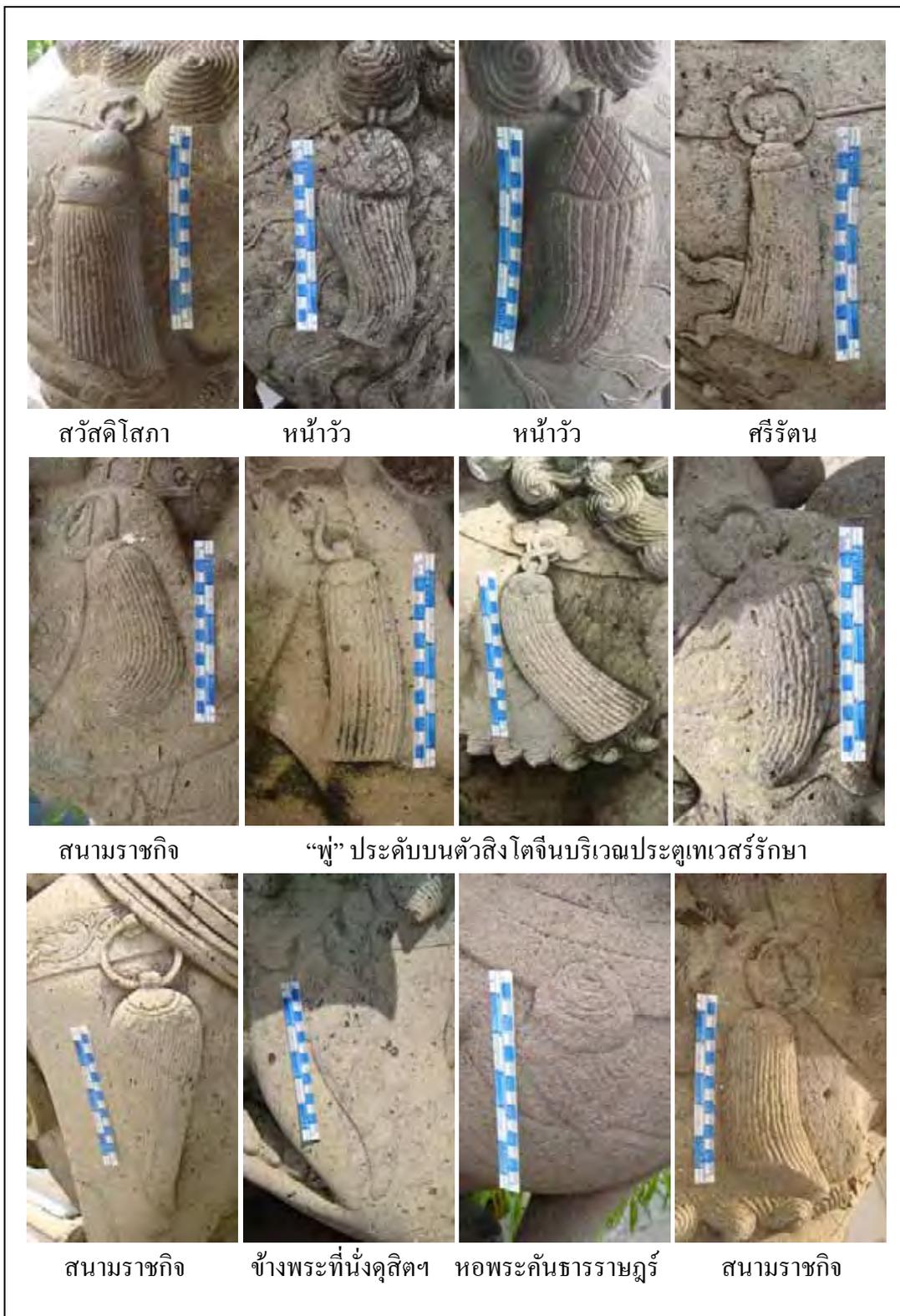
ภาพที่ 84 ลักษณะหางสิงโตจีนในพระบรมมหาราชวัง

ภาพที่ 85 ลักษณะชีวนิวของสิ่งศิลาเงินในพระบรมมหาราชวัง

ภาพที่ 86 ลักษณะกระดิ่งของสิ่งศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง

ภาพที่ 87 ลักษณะพู่สิงห์ศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง

ภาพที่ 88 ลักษณะเข็มขัดของสิ่งศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง

ภาพที่ 89 รูปแบบต่างๆของลูกสิงห์ศิลปะจีนในพระบรมมหาราชวัง

ภาพที่ 90 ลักษณะขนแผงหลังของสิ่งทอทองคำในพระบรมมหาราชวัง

ภาพที่ 91 ลักษณะลายพิเศษบนตัวสิงห์ศิลาจีนในพระบรมมหาราชวัง

ภาพที่ 92 วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ห้องภาพที่ 106 หนุมานหลอกให้ทศกัณฐ์ออกรบ
ภาพเปรียบเทียบสิงห์จีนจากภาพวาดและสิงห์ศิลาจีน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

กรมศิลปากร. จดหมายเหตุการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี, กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลสหประชาพาณิชย์, 2525.

_____. จดหมายเหตุการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระบรมมหาราชวังในการฉลองพระนครครบ 200 ปี พุทธศักราช 2525 ภาคที่ ๑, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัดยูไนเต็ดโปรดักชั่น.

_____. ทวารบาลผู้รักษาศาสนสถาน. พระนคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2546.

_____. ประมวลภาพประวัติศาสตร์ไทย พระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมัยรัตนโกสินทร์, กรุงเทพฯ : บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด, 2550.

กาญจนา ละอองศรี. ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทย. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2525.

คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย. คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2534.

คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน. ตุ๊กตาศิลาจีนวัดโพธิ์. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2548.

จิตรา ก่อเน้นทเกียรติ. ทำเนียบเทพเจ้าของจีน. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2544.

จ่านงค์ ทองประเสริฐ. ผู้แปล. พุทธศาสนาในประวัติศาสตร์จีน, พระนคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2508.

ดิษพงษ์ เนตรล้อมวงศ์. คติความเชื่อเกี่ยวกับทวารบาล. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2546.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระยา. พระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 2. 2 เล่ม. พระนคร: สึกษาภรณ์, 2505.

_____. ประชุมพงสาวดาร, พระนคร : คุรุสภา, 2508.

ถ้วน ตี เเชิง. ชาวจีนแต่้จิวที่อพยพมายังไทยในระยะแรก คนจีน 200 ปีภายใต้พระบรมโพธิสมภาร. กรุงเทพฯ : สิริชัยการพิมพ์, 2526.

ชวิชัย ดุยสุจริต. สัญลักษณ์มงคลจีน. กรุงเทพฯ : อุกาการพิมพ์, 2545.

นริศรานุวัตวิวงศ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา. บันทึกความรู้ต่างๆ. 5 เล่ม. พระนคร: สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัย, 2506.

แนงน้อย ศักดิ์ศรี, หม่อมราชวงศ์หญิง, พระบรมมหาราชวัง, กรุงเทพฯ : หจก. วัฒนชัยการพิมพ์

, 2527.

_____. การศึกษาวิวัฒนาการทางสถาปัตยกรรมเขตพระราชฐานชั้นใน กรุงเทพฯ :

ห.จ.ก. วัฒนชัยการพิมพ์, 2527.

บุญยิ่ง ไร่สุขศิริ. ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย. พระนคร: เรือนแก้วการพิมพ์

, 2543.

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์. สัตว์มงคลจีน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ชมรมเด็ก, 2544.

_____. พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างวัดในศิลปะจีน. กรุงเทพฯ :

ชมรมเด็ก, 2537.

_____. รัชกาลที่ ๓ กับการสร้างวัดที่สำคัญ กำเนิดสถาปัตยกรรมจีน พุทธศักราช 2544, กรุงเทพฯ

: ชมรมเด็ก, 2537.

ประยงค์ อนันตวงศ์. เทพเจ้าจีน. กรุงเทพฯ : ศิลปะสนอง การพิมพ์ , 2544.

พรพรรณ จันทโรนานนท์. มิ่งไม่มาลีจีน. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์แอนด์พริ้นท์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด

, 2539.

พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โสภณ-พิพรรฒธนากร

, 2481.

มานพ ถนนอมศรี. รูปศิลปะจีนสมัยรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ จำกัด, 2536.

สง่า ลือชาพัฒนพร. สานศิลป์จีน-สยาม (อิทธิพลจีนในศิลปะไทยจากสุโขทัยถึงรัตนโกสินทร์)

กรุงเทพฯ : GREEN PRINT, 2548.

สุรศักดิ์ ทอง. เผชิญหน้าเทพเจ้า. กรุงเทพฯ : บริษัท คอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด, 2551.

สุรางค์ศรี ดันเสียงสม. อารยธรรมตะวันออก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, 2551.

แสงสุรีย์ ลดาวัลย์, หม่อมราชวงศ์, พระมหาปราสาทและพระราชมณฑลพิธีสถานในพระบรม

มหาราชวัง, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2519.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, วิถีจีน-ไทยในสังคมสยาม. กรุงเทพฯ : มติชน, 2550.

สำนักพระราชพิธีการ. สถาปัตยกรรมพระบรมมหาราชวัง, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2531.

เหอ เพย เฝิง . จังก้าวซื้อเงินฉางถู่เจียน . ใต้หัววัน: วุ่ยเม่ายั้งซื้อเย่โหมวเซี่ยกงซื้อ, 2549.

วิยะดา ทองมิตร. สวนขวา สารานุกรมเมืองโบราณ, กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2540.

อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช. เรื่องของศิลปะจีนในวัดสุทัศนเทพวรารามสถาน. พระนคร :

บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2550.

อุทุมพร อมรรุณนารักษ์. วังหลวง . กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2515.

เอวีลี้น ลิป. ตำนานวัดและเทพเจ้าจีน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้อยทอง. 2548.

บทความ

กาญจนาศพนันธุ์. “อารักษ์.” วารสารเมืองโบราณ 5, 5 (มิถุนายน-กรกฎาคม 2522): 108.

ไพฑูรย์ บันลือทรัพย์. “ความเชื่อเรื่อง เฟิงสุ่ย ที่วังหน้า.” ศิลปวัฒนธรรม 5, 9, (มีนาคม 2531) : 57.

ณัฐกานต์ ลิ่มสถาพร. “สัญลักษณ์สิงห์.” กวีนิพนธ์ 13, 9 (2539) : 96-99.

ไมเคิล ไรท์. “การถวายเป็นไม้มงคลทำไมต้องเป็นต้นไม้อะไร?” ศิลปวัฒนธรรม 5, 6 (เมษายน 2527) : 18 – 19.

ศานติ – นวรัตน์ ภักดีคำ, “ลัทธิเต๋าอย่างจีนข้างพระที่นั่งพุทไธสวรรย์พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร.” ศิลปวัฒนธรรม 29, 11 (กันยายน 2551) : 152 – 161.

สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, หม่อมราชวงศ์. “พระพุทธรูปมิ่งเมือง พระคันธารราษฎร์ปางขอฝน.”

ศิลปวัฒนธรรม 16, 112 (ตุลาคม 2538) : 87 - 88.

_____. “พระพุทธรูปมิ่งเมือง พระคันธารราษฎร์จีน.” ศิลปวัฒนธรรม 5, 6 (เมษายน 2527) : 18-19 .

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. “ความรู้เกี่ยวกับศิลปกรรมไทยรูปศิลาจีน.” เมืองโบราณ 10, 2 (มิถุนายน 2527) : 139-145.

เอกสารอัดสำเนา

ปวิวรรต ธรรมาปริชากร. “ความหมายของสัญลักษณ์.” สัมมนาโบราณคดีจีน, 5 มกราคม 2550 (อัดสำเนา).

เอกสารของหอสมุดแห่งชาติ

“จดหมายเหตุ ร.3 จ.ศ.1206”, กองหอสมุดแห่งชาติ, เลขที่ 49 , มัดที่ 53.

เว็บไซต์

Siam-Islamic Community, The Year China Discovered The World [online].accessed 4 May 2010.

From <http://siamic.com/encyclopedia/jenghe.htm>.

ภาษาอังกฤษ

หนังสือ

Cammann . Schuyler. CHINA'S DRAGON ROBES .Chicago: The Ronald Press Company ,1952.

Chinery, John. Treasure of China (The Glories of the Kingdom of the Dragon). Singapore : Copyright Duncom Baird Published, 2008.

Hurbert, John.The Monuments of Sanchi Vol.1 Delhi : Swati,1982.

Chinese – English Dictionary. Singapore : Kin Keong Co.Pte.Ltd. ,1996.

Frederic, Louis. Flam Marion Iconographic Guides. France : Mame Imprimeurs Tours,1995.

Let's Travel in China . Singapore : Mc GRAW-HILL Eastern Publishers (S) LTD.

Sickman, Laurence and Alexander Soper. The Art and Architecture of China Middlesex : Penguzn , 1968.

Zhou Xun. Gao Chunming 5,000 years of Chinese Costumes. Hong Kong : The Commercial Press, 1984.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – นามสกุล	นายเกียรติ เอี่ยมดารา
เกิดวันที่	28 สิงหาคม พ.ศ.2506
ประวัติการศึกษา	จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา 7 จากโรงเรียน ปราสาททองวิทยา จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาที่ 5 จากโรงเรียนบางปะอิน ราชานุเคราะห์ 1 ปี 2531 จบการศึกษาวិทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา คุรุศาสตร์บัณฑิต เอกประวัติศาสตร์ และเอกภูมิศาสตร์ จบการศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะโบราณคดี สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์
ประวัติการทำงาน	ปัจจุบัน รับราชการ งานนำชม ฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ สำนักพระราชวัง